SBORNÍK
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

Zemědělská ekonomika

K otázkám vědeckých soustav hospodaření v zemědělství

1

ROČNÍK 8 (XXXV) – PRAHA, LEDEN 1962

CENA 10 Kčs

SBORNÍK

Československé akademie zemědělských věd

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Řídí redakční rada: *dopisující člen ČSAZV C. Sc. Karel Svoboda (předseda), C. Sc. doc. dr. Alois Grolig, C. Sc. inž. Jaromír Havlíček, dopisující člen ČSAZV inž. dr. Alois Hrubeš, C. Sc. Dmitrij Choma, C. Sc. inž. Josef Krilek, inž. Ctibor Ledl, dopisující člen ČSAZV inž. Ladislav Sobotka, Otto Soukup, C. Sc. inž. Mikuláš Šebesta, Mir. Zich. Vedoucí redaktor Bohuslav Vávra*

© Československá akademie zemědělských věd, Praha 1961

Obsah — Содержание — Content — Inhalt

K otázkám vědeckých soustav hospodaření v zemědělství 1

Klečka A.: Vědecká soustava hospodaření v socialistické zemědělské velkovýrobě 3

Sobotka L.: Rajonizace zemědělské výroby v ČSSR, její využití a problémy ekonomického hodnocení přírodních stanovišť 17

Svoboda K.: Specializace socialistických zemědělských závodů ve vztahu k soustavám hospodaření v zemědělství 29

Benda J.: Systém a úkoly oblastních stanic pro soustavy hospodaření . . 35

Rosam V.: Prípravné práce pre rozmiestenie a špecializáciu poľnohospodárskej výroby na Slovensku 39

Macoun S.: Problematika kritérií delimitace půdního fondu se zřetelem k zaměření a rozmístění zemědělské výroby 53

Soukup O.: Otázky diferenciální renty ve vztahu ke specializaci zemědělských závodů 59

Diskuse

K otázkám vědeckých soustav hospodaření v zemědělství 69

Резюме: К вопросам научных систем хозяйственной деятельности в сельскохозяйственном производстве

Zusammenfassung: Zu den Problemen der wissenschaftlichen Systeme der Wirtschaftsführung in der Landwirtschaft

Zemědělská ekonomika v zahraničí

Zalcman L.: Zavádění vědecky zdůvodněných soustav hospodaření v zemědělství 84

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Zemědělství ČSSR v mezinárodním srovnání)

Slovníček

K otázkám vědeckých soustav hospodaření v zemědělství

Vědecká soustava hospodaření v socialistické zemědělské velkovýrobě je zcela nová kategorie, kvalitativně význačná svým cílem i způsobem řešení. Jde o uplatnění takové soustavy, která by do roku 1970 pozvedla úroveň zemědělství na úroveň průmyslu a zabezpečila tak i v oblasti zemědělství všestranný rozvoj výrobních sil.

Tomuto cíli se přizpůsobuje i metoda a metodický postup v řešení zemědělských soustav, tj. nikoliv jen soustav socialistické velkovýroby, nýbrž takové zemědělské výroby, která odpovídá vývoji vyspělé socialistické společnosti, v níž se hromadí síly a vytvářejí podmínky k postupnému přechodu ke společnosti komunistické.

Zpracování vědeckých soustav hospodaření na této kvalitativní úrovni je rozsáhlý, vysoce náročný úkol, s problematikou rozvíjející se v postupu řešení, který vyžaduje cílevědomě řízenou spolupráci všech úseků zemědělské vědy i ostatních vědních oborů nejen pro řešení výhledových koncepcí, nýbrž i pro zavádění soustav do praxe.

Na úrovni těchto kvalitativně nových pohledů a cílů řešení vědeckých zemědělských soustav jsou ta organizační opatření, která v této souvislosti byla přijata politickým byrem ÚV KSČ a v tomto duchu rozpracována na XVII. valném shromáždění ČSAZV.

Pracovním a metodickým střediskem těchto nových zařízení je Ústav pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV, který také řídí práci krajských a oblastních stanic pro soustavu hospodaření. Toto zařízení spolu s novými okresními zemědělsko-lesnickými společnostmi představuje zcela nové, účinné a tvůrčí řešení spojení vědy s praxí, odpovídající úrovni vývoje zemědělství v etapě, do níž vstupujeme.

Činnost Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV spočívá především v propracování vyřešených vědeckovýzkumných úkolů a pokrokových metod praxe do soustavy, odpovídající různým přírodním a ekonomickým podmínkám. Dále má Ústav ve vzorových závodech, ve stanicích velkovýrobní technologie a v uvažovaných specializovaných objektech řešit soustavu hospodaření, která by ukazovala cesty k vyrovnání zemědělství s průmyslem.

Vědecká soustava hospodaření, jak je v současné době řešena, je souborem agrotechnických, zootechnických a provozně ekonomických opatření, která zajišťuje v souladu s potřebami plánu a výrobními podmínkami trvalý vzestup zemědělské výroby při stupňování úrodnosti a ochrany půdy, stupňování produktivity práce, efektivnosti investic, kulturnosti práce a pracovního i životního prostředí, aby se tak zemědělství postupně po všech stránkách vyrovnalo průmyslu.

Vědecká soustava hospodaření musí umožňovat uplatnění průmyslových metod organizace odměňování práce (včetně organizace provozu na dvě směny, zkra-

cování denní i týdenní pracovní doby a řešení problémů sezónnosti práce), zvýšení kultury, bezpečnosti a hygieny práce, vytvoření kulturních a sociálních zařízení, na takové úrovni, jako jsou v průmyslu, uplatnění průmyslových metod řízení a průmyslové úrovně technologické kázně, jasné odpovědnosti za svěřený pracovní úsek, uplatnění chozrasčotu v řízení zemědělských podniků a závodů.

Ve vědecké soustavě hospodaření a v perspektivní organizaci socialistických zemědělských závodů se musí věnovat zvláštní péče uplatnění nejprogresívnější soustavy strojů, odpovídající příslušným typům specializovaných závodů a rozšíření soustavy energetických zdrojů, zejména elektrické energie na další pracovní procesy.

K uvedeným otázkám byla konána vědecká diskuse, jíž se zúčastnili pracovníci naší Akademie, ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství, jednotlivých výzkumných ústavů ČSAZV, krajských a oblastních stanic, Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV, jakož i četní pracovníci praxe.

V tomto čísle přinášíme všechny hlavní referáty i koreferáty. Předseda ČSAZV akademik Antonín Klečka se ve svém příspěvku zabývá základními otázkami vědecké soustavy hospodaření v socialistické zemědělské velkovýrobě, dopisující člen ČSAZV, zástupce vědeckého sekretáře a předseda ekonomického odboru ČSAZV inž. Ladislav Sobotka je autorem příspěvku „Rajonizace zemědělské výroby v ČSSR, její využití a problémy ekonomického hodnocení přírodních stanovišť", dopisující člen ČSAZV, C. Sc. Karel Svoboda se zabývá problematikou specializace socialistických zemědělských závodů ve vztahu k soustavě hospodaření v zemědělství, dopisující člen ČSAZV, ředitel Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV inž. Josef Benda píše o systému a úkolech oblastních stanic pro soustavu hospodaření, dopisující člen ČSAZV inž. Václav Rosam se zabývá přípravnými pracemi pro rozmístění a specializaci zemědělské výroby na Slovensku. Dále o problematice kritérií delimitace půdního fondu se zřetelem k zaměření a rozmístění zemědělské výroby píše dr. Stanislav Macoun a konečně k otázkám diferenciální renty ve vztahu ke specializaci socialistických zemědělských závodů se vyslovuje Otto Soukup.

V čísle jsou také zařazeny čtyři diskusní příspěvky a konečně i zkušenosti ze Sovětského svazu od L. Zalcmana o zavádění vědecky zdůvodněných soustav hospodaření v zemědělství.

Autoři všech příspěvků jsou si plně vědomi toho, že jejich názory jsou diskusního charakteru a proto uvítají, když se k nim vysloví další vědečtí a výzkumní pracovníci, a to nejen ekonomové, ale i z ostatních oborů zemědělské vědy a výzkumu i z odborné praxe.

SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
ROČNÍK 8 (XXXV) ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA 1962 - ČÍSLO 1

Vědecká soustava hospodaření v socialistické zemědělské velkovýrobě

Akademik Antonín KLEČKA
předseda Československé akademie zemědělských věd, Praha

Problematika zemědělských soustav není v naší Akademii novou a má svůj pracovní vývoj. Na X. valném shromáždění ČSAZV v roce 1956 bylo řešení zemědělských soustav označeno za nejnaléhavější úkol všech odborů ČSAZV. To byl také důvod, proč jsme zřídili Kabinet zemědělských soustav, který, jak se domnívám, udělal dobrou práci v řešení mnohých úkolů.

Nepřipomínám to proto, abych ukázal genezi probírané otázky. Důvod, proč takto začínám, je jiný. Pokládám totiž za důležité již v úvodu zdůraznit, že vědecké soustavy hospodaření v socialistické zemědělské velkovýrobě jsou zcela novou kategorií, kvalitativně význačnou svým cílem i způsobem řešení. Cílem je uplatnění takových soustav opatření, která by do roku 1970 pozvedla úroveň zemědělství na úroveň průmyslu a zabezpečila tak i v oblasti zemědělství všestranný rozvoj vyspělé socialistické společnosti.

Tomuto cíli je třeba přizpůsobit i metodu a metodický postup v řešení zemědělských soustav, tj. nikoli jen soustav socialistické velkovýroby, nýbrž takové zemědělské výroby, která odpovídá vývoji vyspělé socialistické společnosti, v níž se hromadí síly a vytvářejí podmínky k postupnému přechodu ke komunistické společnosti.

První tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný ve svém slavnostním projevu dne 13. května na Pražském hradě znovu připomněl, že nejdůležitějším úkolem v rozvoji našeho hospodářství v současné době je zabezpečení rychlého růstu zemědělské výroby. Vysvětlil a zdůraznil, že *„vybudovat vyspělou socialistickou společnost předpokládá rozhodné kroky k odstranění podstatných rozdílů mezi městem a vesnicí, především pokud jde o úroveň technické a ekonomické stránky výroby, ovšem i pokud jde o sblížení společenských, kulturních a sociálních podmínek života na vesnici a ve městě"*.

Zemědělství ve vyspělé socialistické společnosti má všechny předpoklady a prostředky, jimiž uskutečňuje výrobu, k odstranění podstatných rozdílů, které buržoazní národohospodáři uváděli jako rozdílnost organické výroby, tj. zemědělství, proti mechanické, tj. průmyslu. Víme, že Marx i Lenin ukázali na nesprávnost takového dělení. Je třeba vidět, že v komunistické společnosti se zemědělství stane přímo svérázným odvětvím průmyslové výroby, i když nespustíme ze zřetele ty rozdílnosti, na které v zemědělství tak výstižně poukázali Marx i Lenin.

To vše znamená, že při řešení soustavy zemědělství, které by bylo na úrovni průmyslu, musíme nejen využít všech dosavadních výsledků zemědělské vědy a výzkumu, ale současně je také zapracovat do soustavy, v níž budeme uplatňovat i zkušenosti z vyspělé průmyslové výroby.

Zpracování vědeckých soustav hospodaření na této kvalitativně nové úrovni, zaměřené k výše uvedenému cíli, je rozsáhlý a vysoce náročný úkol s problematikou rozvíjející se v postupu řešení. Vyžádá si cílevědomě řízenou spolupráci všech úseků zemědělské vědy nejen pro řešení výhledových koncepcí, nýbrž i pro zavádění soustav do praxe.

V průběhu řešení, které budeme uskutečňovat s praxí přímo na pochodu, budou se objevovat nové skutečnosti a ukazovat nové perspektivy.

Na úrovni těchto kvalitativně nových pohledů a cílů řešení vědeckých zemědělských soustav jsou organizační opatření, která byla přijata na XVII. valném shromáždění ČSAZV.

Pracovním a metodickým střediskem těchto nových zařízení je Ústav pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV, který mj. řídí práci krajských a oblastních stanic pro soustavu hospodaření. Toto zařízení spolu s novou Zemědělsko-lesnickou společností představuje zcela nové, účinné a tvůrčí řešení spojení vědy s praxí, odpovídající úrovni vývoje zemědělství v etapě, do níž vstupujeme. První tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný ve svém projevu na V. celostátním sjezdu JZD ukázal na důležitost tohoto zařízení a označil tento systém spojení vědy s praxí jako vědeckovýzkumné zařízení v této etapě zemědělství za nejdůležitější.

Úkolem Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV je především propracovat vyřešené vědeckovýzkumné úkoly a pokrokové metody praxe, objevené u nás i v zahraničí, do soustavy odpovídající různým přírodně ekonomickým podmínkám. Kromě toho má Ústav ve vzorových objektech, ve stanicích velkovýrobní technologie a v uvažovaných specializovaných objektech řešit soustavy takových závodů, které by ukazovaly cesty k vyrovnání zemědělství s průmyslem a další perspektivy.

V podstatě jde o to, aby každá otázka, každý řešený úkol byly zkoumány nejen z hlediska potřeb současného stavu, nýbrž především též z perspektivy progresívního rozvoje zemědělství, promýšlené v etapě komunistické společnosti, což je nutné zvláště pro správné řešení rozmístění investičních prostředků majících dlouhodobý charakter. Můžeme tedy říci, že vědecká metoda úkolů, které jsou v náplni Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření, je v koordinované a plánovitě řízené spolupráci s praxí a vědeckovýzkumnými pracovišti zemědělské vědy a výzkumu všech oborů, řešit zákonitosti progresívního rozvoje našeho socialistického zemědělství.

Z učení mičurinské agrobiologie o zákonitostech progresívního rozvoje vyplývá tato základní směrnice: *„Zákony progresívního rozvoje jsou základem socialistické zemědělské výroby. Progresívní rozvoj je však možný jen tehdy, když náš vliv na podmínky, v nichž probíhá zemědělský výrobní proces, je současně zaměřen na celý jejich složitý komplex, který představuje jeden organický, nedělitelný a navzájem spojený celek. Působení na jeden z prvků výroby má nevyhnutelně za následek potřebu působit i na všechny ostatní. Zanedbání této nevyhnutelné potřeby narušuje podmínky pro stálé zvyšování úrod“.*

Tato charakteristika metody uplatnění každého dílčího faktu v zákonitostech progresívního rozvoje nezestárla, nýbrž právě v této etapě vývoje našeho zemědělství je aktuální. Vysvětluje, proč je třeba každou řešenou otázku vidět nikoliv izolovaně, nýbrž v soustavě, určuje též vědeckou i praktickou náplň ústavu a stanic

soustav, dokumentuje hluboce promyšlená slova soudruha Novotného, jimiž tato vědeckovýzkumná zařízení označil v této etapě za nejdůležitější.

Dovolte mi uvedenou poučku o zákonitostech progresívního rozvoje spojit s tím, co jsem zdůraznil na XVIII. valném shromáždění ČSAZV. Připomínám znovu, že řešení vědeckých soustav socialistického zemědělství vyžaduje účast všech oborů zemědělských věd a tudíž i spolupráce všech pracovišť ČSAZV i jiných institucí. To za prvé. Za druhé, že tento úkol nelze řešit jinak než ruku v ruce s praxí. A za třetí, že řešení vědecké soustavy hospodaření je úkol kontinuální, v němž musí být určeny a zajištěny etapy, které by odpovídaly a především též přispívaly k tomu, aby zemědělská výroba se do deseti let po všech stránkách vyrovnala výrobě průmyslové. Tak, jak se budou tyto principy uplatňovat ve formování našeho zemědělství, budou též jako významný činitel ovlivňovat soustavy hospodaření. Úkolem vědy je ovšem předvídavě přispívat k řešení těchto koncepcí, což je možné jen v účinné spolupráci s praxí.

S tím souvisí i zcela nové pojetí podstaty a metody řešení zemědělských soustav, i když některé dílčí principy toho, co se v minulosti nazývalo soustavami, se mohou uplatnit v soustavách zemědělství rozvinuté socialistické a komunistické společnosti. Předem ovšem podotýkám, že se nesmíme dát mýlit jen vnější podobou, ale že je třeba vidět současně podstatu nové kvalitativní kategorie.

Proto ve stručnosti připomenu něco z historie zemědělských soustav, a to nikoli pro historii samu, ale proto, abych ukázal, v čem je nová kvalitativní kategorie vědeckých soustav hospodaření zemědělství vyspělé socialistické společnosti v současném i perspektivním pohledu.

Vyjdeme-li od nejprimitivnější soustavy žďárového hospodářství přes trojstranné (úhorové) hospodaření, které se zrodilo v lenním zřízení, k soustavě střídavého hospodářství, spojené s nástupem kapitalismu, a dále k soustavě volné či spekulační, i k soustavě bez dobytka v etapě rozvinutého kapitalismu, nelze nevidět, že zemědělské soustavy nebyly určovány jenom pokrokem v zemědělské technologii, nýbrž především společenským vývojem. Není náhodné, že první, kdo upozornil na tyto vztahy, byl ruský agronom A. V. Sovětov (* 1826), profesor zemědělství na universitě v Petrohradě, účastník významného údobí padesátých let revolučních demokratů, s nimiž jsou spjata jména vyznamných vědců, kteří budovali na všech úsecích pokrokovou materialistickou ruskou revoluční vědu. Sovětov první správně upozornil na to, že každá zemědělská soustava charakterizuje určitý stupeň vývoje národů a že soustava zemědělství je tedy výsledkem nejen technického pokroku, ale že je spjata se společenským a hospodářským vývojem země. Sovětov definoval zemědělské soustavy jako soubor agrotechnických a ekonomických opatření, jimiž se obnovuje úrodnost půdy, řídí vedení zemědělské výroby a spojuje jeho hospodářská a organizační struktura.

Základní myšlenku Sovětovu o tom, že o rozvoji zemědělství, a tím i o soustavě rozhoduje společenský řád, rozvinuli dále Dokučajev a zvláště Viljams. Nepochopil ji Kostyčev i přesto, že vlastně on první vysvětlil zákonitosti vytváření úrodnosti půdy a který z tohoto důvodu je po zásluze uváděn v řešení soustavy, která se označuje jako komplex Dokučajeva-Viljamse a Kostyčeva. Kostyčev se nesprávně domníval, že stačí objev a jeho propagace mezi nejširšími masami rolnictva, a to že samo stačí k uskutečnění pokroku. Téhož omylu se dopouštěl i F. Horský, který byl neúnavným propagátorem zavádění soustavy střídání plodin. Jeho objevné metody v agrotechnice, základní nové poznatky v obdělávání půdy a faktorů úrodnosti půdy, jeho úsilí v polních kázáních poučit a přesvědčit drobného rolníka o správném způsobu hospodaření, mají bezesporu

pokrokový a ve mnohém ohledu nedoceněný význam. Na druhé straně nelze nevidět jeho reakční postoj, vycházející z úcty k feudálnímu řádu císařského Rakouska. A z této pozice nemohl pochopit, že jeho kázání, i jinak dobře myšlená usilovná propagační činnost, byly drobnému rolníku málo platny a že mu nepomohly od zbídačování.

Domnívám se, že tento stručný pohled do historie je užitečný, protože tak více vynikne význam Sovětova, Dokučajeva a Viljamse ve správném chápání základu, z něhož vycházeli při uplatňování pokroku a principu vytváření zemědělských soustav.

Domnívám se také, že není bez užitku znovu zdůraznit, že politické hledisko, světový názor, není pro pracovníka zemědělské vědy i praxe vedlejší, nýbrž základní, co mu umožňuje správně chápat a zaměřovat svou práci nejen k současnosti, ale též k perspektivám dalšího rozvoje.

A z těchto hledisek je možno porozumět základnímu principu v řešení zemědělských soustav v tom smyslu, že jejich koncepce nemůže být statická, nýbrž že při jejich řešení a hlavně při jejich uplatňování je třeba vycházet ze současnosti s vědeckým zvažováním a chápáním perspektiv.

Tento metodický postup není možný v kapitalismu, ale je možný, ba bezpodmínečně nutný v socialismu. To však neznamená, že v kapitalismu by se neuskutečňovaly mnohé významné objevy v zemědělské vědě a technice. Naším úkolem je tyto zkušenosti i z kapitalistických zemí sledovat a prověřovat, ovšem vždy z hlediska dalšího rozvoje a cílů socialistického zemědělství. V tom je podstata správného uplatnění každé otázky.

To zároveň znamená, že žádná soustava socialistického zemědělství nemá všeobecnou platnost, nýbrž že je relativní ve vztahu k etapě vývoje socialistického zemědělství. To platí i pro dosud nejpropracovanější soustavu Viljamsovu, čili jak ne právě vhodně se u nás propagovala jako soustava trávopolní.

Nechci se zde blíže šířit o chybách, které se projevovaly při uplatňování této soustavy u nás a které spočívaly především v nedialektickém chápání soustavy jako celku i v nerespektování zákonitosti místa, času a podmínek. Na chyby v mechanickém a šablonovitém uplatňování této soustavy v SSSR upozornil N. S. Chruščov na XXII. sjezdu KSSS, ministr zemědělství SSSR akademik Olšanský a další.

Pokládám však za důležité zmínit se o dvou otázkách, z nichž první je charakteristika a druhá principy, které v zásadě zůstávají v platnosti i pro další vývoj soustavy socialistického zemědělství.

Pokud se týče prvé otázky — charakteristiky — je třeba vidět, že Viljamsova soustava, ač byla svým obsahem nejkomplexnější, v samotném propracování se v podstatě zabývala soustavou polního hospodářství a jejím hlavním cílem bylo vypracování teorie úrodnosti půdy.

Není sporu o tom, že to bylo poprvé, kdy byly v soustavě vysvětleny faktory úrodnosti půdy, a nejen vysvětleny, nýbrž i vypracována opatření k ovládnutí těchto faktorů ve smyslu obnovy i cílevědomého zvyšování úrodnosti půdy.

Lze dnes říci, že učení o půdě a její úrodnosti, které vypracovali Dokučajev a Viljams a jejich následovníci, bylo během doby podrobeno kritice na světových konferencích i ve mnoha vědeckých pojednáních, publikovaných v různých státech i z poslední doby. Po této stránce hodnotil též N. S. Chruščov učení Viljamse kladně. Je samozřejmé, že s pokrokem vědních oborů se objevily nové skutečnosti, které mnohé doplnily, a že se v ovládání faktorů úrodnosti půdy uplatnil především též technický pokrok.

Dále je třeba říci, že Viljamsova soustava, i když v základních principech zahrnovala do sebe živočišnou výrobu, mechanizaci a ekonomiku, tyto složky úměrně nepropracovala. Je ji třeba chápat jako soustavu polního hospodářství tak, jak ji sám Viljams označil. Je důležité si připomenout, že Viljamsova soustava znamenala vyrovnání se s úhorovým hospodařením. Pro další etapu rozvoje výrobních sil samozřejmě nepostačuje, i když některé principy lze uplatnit, jako učení o zákonitostech reliéfu pro rozmístění lesa, polních a pícních ploch, o vzájemných vztazích lesních, polních, lučních a vodních ploch, a dále též učení o vztazích faktorů úrodnosti půdy, s vyloučením antagonismu atd. Je samozřejmé, že mnohé je třeba podrobit revizi a propracovat z hlediska koncentrace a specializace velkovýroby, jako je např. otázka osevních postupů a střídání plodin apod.

Je však třeba především vidět ty významné stránky, které v dalším vývoji zemědělských soustav vystupují do popředí, a těmi jsou zemědělská technika a ekonomickoorganizační problémy. Jde tedy o to, převážně přírodovědecký charakter, jímž se vyznačovala i Viljamsova soustava, nejen doplnit, ale přímo ovládnout pokrokovou technikou, která ve mnohých úsecích půjde k automatizaci. S tím je neoddělitelně spjata i ekonomicko-organizační stránka. Jen takto řešená soustava může řešit i cíl, tj. řešit nejen vysokou produktivitu zemědělské práce, ale též vyrovnání s průmyslem. V souvislosti s tím vystupuje do popředí zemědělských soustav jako hlavní a rozhodující složka člověk, tj. nezbytná vysoká politická a odborná zdatnost pracovníků, kteří budou ve své práci používat vědy a ovládat techniku. V tom je třeba především též vidět základ k řešení vyrovnání zemědělství s průmyslem, jak na to velmi případně upozornil Mičurin. Řekl, že v etapě budování socialistického zemědělství vystoupí na scénu nový typ pracovníka, který bude výrobu řídit vědou a ovládat technikou tak, jako tomu je v průmyslu. Tato etapa nastupuje nyní v nevídaném tempu.

Proto při řešení vědeckých soustav zemědělství této a další etapy je také třeba řešit v komplexu a v proporcionalitě čtyři základní složky, jimiž jsou:

1. Pracovníci zemědělské výroby, jejich politická a odborná zdatnost, podmínky jejich pracovního prostředí i života (sem patří i způsob odměňování za vykonanou práci).

2. Fyzikální, chemické a biologické zákonitosti, uplatňující se v biotechnologickém procesu (sem patří i zákonitosti úrodnosti půdy a jejich technologické ovládání).

3. Zemědělská technika, mechanizace (popř. automatizace) výrobních procesů.

4. Ekonomické a organizační problémy, plánování a řízení na vědeckém základě.

Není třeba blíže rozebírat vzájemné vztahy těchto složek, jež právě proto, že tvoří celkovou soustavu, je třeba řešit komplexně a v potřebné proporcionalitě. Vědecké soustavy zemědělství tak, jak je v nastávající etapě nutno řešit, znamenají tedy soubor agrotechnických, zootechnických a provozně ekonomických opatření, která by v souladu s výrobními podmínkami a potřebami plánu zajišťovala trvalý vzestup zemědělské výroby. Při tomto vzestupu musí být souběžně stupňována úrodnost a ochrana půdy, zvyšována produktivita práce, efektivnost investic, kulturnost práce a pracovního i životního prostředí tak, aby se zemědělství po všech stránkách vyrovnalo průmyslu.

V soustavách nejde jen o izolované řešení těchto složek, nýbrž o zkoumání nejúčelnějších vazeb a o jejich syntézu v nejefektivnější celek, a to za těch či oněch

přírodních a ekonomických podmínek a při respektování požadavků plánu rozvoje národního hospodářství.

Chci upozornit na důležitou skutečnost, která se stále více projevuje v současném vývoji vědy všeobecně, že totiž právě v hraničních vazbách mezi jednotlivými vědními obory se uskutečňují významné objevy. Jsem přesvědčen, že i při řešení vazeb v soustavě tomu tak bude.

V další části pokládám za důležité zabývat se hlavně čtyřmi skupinami otázek:

1. Systémem a v souvislosti s tím i terminologií vědeckých soustav hospodaření.

2. Některými otázkami koncentrace a specializace a jejich uplatnění v soustavě.

3. Kooperačními vztahy v soustavě oblastních a hospodářských celků v celostátním měřítku.

4. Vztahem zemědělských soustav k ostatním složkám života socialistické společnosti v geografickém prostředí krajiny.

Vymezení pojmů a jejich uspořádání v systém je základem každého vědního oboru, neboť jen tak je možno myslet v určitých kategoriích terminologicky i obsahem vymezených, i vypracovávat metodiku a metodický postup zaměřený k určitému cíli. Chci se zde dotknout jen některých ze základních otázek.

Do tohoto systému patří i čtyři složky, o nichž jsem již hovořil. To je v podstatě nové základní členění.

Dále připomínám členění kategorie čtyř úseků nebo oborů, o nichž ve své soustavě hovoří Viljams, a to:

a) tzv. polní hospodářství,

b) výroba rostlinná,

c) výroba živočišná,

d) výroba krmiv.

Pod pojmem polní hospodářství rozumí Viljams soustavu opatření, obnovující a zvyšující úrodnost půdy a rozmístění kultur, zejména z hlediska vodního režimu.

Domnívám se, že toto dělení zůstává v platnosti, i když je třeba v novém pojetí soustav některé otázky vyjasnit.

Především je třeba zdůraznit, že do těchto čtyř jmenovaných kategorií je třeba promítnout čtyři základní složky soustav. Znamená to, že např. výrobu rostlinnou je třeba řešit v syntéze všestranné zdatnosti pracovníků, biotechnologie, techniky i ekonomiky. A tak je tomu i u ostatních čtyř složek. Z toho důvodu nedoporučujeme označení ani oborů, ani úseků, nýbrž základních článků soustavy.

První článek si vyžaduje připomínky v tom smyslu, že jeho řešení je postaveno na základech rajonizačních, delimitačních i ekonomických kritérií. Mělo by mít tudíž označení: Využití a obhospodařování půdního fondu. To znamená uplatnění delimitačních kritérií i z hlediska lesa, vodního režimu, ochrany půdy proti vodně erozním procesům atd. Dále je třeba poznamenat, že se objeví třeba i ojedinělé případy, kdy bude nutno řešit soustavu s vypuštěním článku živočišné výroby a i krmivové základny. Toto řešení ovšem nesmí a nemůže znamenat torzo soustavy.

Jednotlivé články se dělí na odvětví a směry. Tak v článku živočišná výroba je odvětvím chov skotu a směrem (výrobním zaměřením) např. žír nebo mlékaření. Rovněž u prvního článku je nutno použít dalšího členění na prvky

(složky článku), např. základní obdělávání půdy, protierozní opatření, odplevelení půdy atd.

Pokud se týče metodického postupu řešení soustav jednotlivých závodů, je třeba říci, že nemůže vycházet jen z izolovanosti závodu, nýbrž musí být zapojeno do propracovaného systému oblastí, okresů a krajů.

Základem jsou podklady výzkumu rajonizace a delimitace, z nichž vychází výrobní zaměření oblastí a podoblastí i hospodářských území. Oblast je charakterizována geografickým prostředím (souhrn přírodní charakteristiky území) a vyznačuje se možnostmi přibližně příbuzného způsobu hospodaření. Podoblast je především vymezena geomorfologickou členitostí území, čímž ovlivňuje vlastnosti půdního profilu (hloubku půdy, štěrkovitost atd.), které spoluurčují bonitu půdy.

Je tedy rozdíl mezi výrobním typem a podtypem v oblastní a podoblastní kategorizaci, z nichž první pojem (typ a podtyp) vychází z vymezení úzce zemědělského, druhý (oblast a podoblast) ještě dále z geografického a geomorfologického. Tím jsou vyjádřeny též rozdíly, např. bramborářského typu v oblasti jihočeského krystalinika, budějovicko-třeboňské kotliny, pásma flyšových oblastí karpatského oblouku atd.

Často se mluví též o výrobních rajónech. Domnívám se, že by to měl být ekonomický pojem, který v sobě může zahrnout řadu prvků vyplývajících z hořeního členění (např. rajón velkého průmyslového, sídlištního, popř. rekreačního soustředění).

Je třeba si dále připomenout, že geograficko-geomorfologická členitost se promítá i na území menších celků, tedy samotných socialistických zemědělských závodů, zvláště pak po vytvoření velkých celků, kde se uplatňuje mikroreliéf, mikroklima i detailní půdní charakteristika. Ty musí být brány v úvahu při rozmístění kultur nejen z hlediska nejvhodnějších ekologických podmínek, ale též jejich mechanizovatelnosti.

Jak již bylo uvedeno, nemohou být soustavy jednotlivých závodů řešeny izolovaně, nýbrž v rámci koncepce oblasti, okresů a krajů, a to nejen z hlediska zajištění potřeb a úkolů státního plánu, ale též pro řešení kooperačních vztahů, budování společných zařízení apod. Mohli bychom tedy hovořit o soustavě zemědělství těchto územních a hospodářských celků.

Již dnes se ukazuje, že ve mnohých odvětvích (např. skot) bude třeba řešit tyto vztahy mezikrajově, ba v celostátním měřítku. Z toho vyplývá nutný požadavek řešit jako základní generelovou koncepci perspektivy rozvoje zemědělství celostátně, ale především je to nutné v okresech, neboť s ní musí být spjata i specializace a soustavy hospodaření jednotlivých zemědělských závodů.

Pro nastávající etapu vývoje socialistického zemědělství je velmi příznačné, že některá odvětví se dnes již dostávají od izolovanosti soustavy jednotlivých závodů do soustavy větších celků a vyžadují si nezbytně řešení, možno říci, v soustavě celostátní koncepce.

Nejvýraznější a možno říci nejpropracovanější je to v realizaci velkovýrobních forem drůbežnictví ve smyslu linie, kterou stanovil ÚV KSČ. Zdá se, že se zde rýsují dva způsoby řešení, a to:

1. Koncentrace a specializace chovu drůbeže, vytvářející specializovanou soustavu socialistického závodu, kde rostlinná výroba je jí plně přizpůsobena. Tento způsob se dá realizovat v kukuřičném typu. Pracovníci ČSAZV (dr. Landau, Kalina) propočítali, že 2000 ha orné půdy, využité 50 % krmných obilovin, 25 % kukuřice (na zrno), 20 % luštěnin (na zrno) a 5 % vojtěšky zajistí potřebné

komponenty pro farmu se 100 000 slepicemi. Při tomto řešení je i zajištěna obnova a zvyšování úrodnosti půdy (sláma a slepičí trus).

2. Druhé řešení znamená výrobou výlučně specializovaný podnik, tedy analogii průmyslového podniku, kde suroviny (základní komponenty krmných dávek) jsou zajišťovány širokým zázemím, a odpad, tj. trus, je zpracováván jednak pro účely krmné, jednak jako koncentrované hnojivo.

Oba případy jsou řešitelné za předpokladu propracování detailních vztahů v soustavě k zájmovým celkům i k soustavě celostátní koncepce.

Podobně se projevuje po všech stránkách výhodnou koncentrace a uplatňování velkovýrobní technologie u prasat, a to jak ve výkrmu, tak v odchovu. Ústav pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV s našimi odborníky v chovu prasat propracovává v současné době koncepci velkovýrobní technologie chovu a žíru prasat z celostátního hlediska. Toto řešení koncentrace a uplatnění velkovýrobní technologie se jeví jako účelné i po stránce hospodárnosti celostátních investic.

Není sporu o tom, že toto řešení, které umožňuje některé úseky zemědělské výroby již dnes vyrovnat výrobě průmyslové, se bude uplatňovat i v dalších případech, především v dnes tak naléhavém úseku, jakým je odchov telat. Mluví pro to celá řada důvodů, především odpovědný úkol, uložený usnesením plenárního zasedání ÚV KSČ z února minulého roku, tj. ozdravit naše chovy skotu od tbc do roku 1968; podstatně zvýšit úroveň chovatelské práce s cílem vytvořit výkonné dojnice; zhospodárnit odchov telat úsporou mléka a mléčného tuku. V souvislosti s realizací usnesení o svozu veškerého mléka do mlékáren, o jeho egalizaci na 2,2 % a ke konci roku na 2,4 %, se jeví koncentrace telat ve velkoprovozních teletnících, zřízených v oblasti mlékáren, výhodným řešením.

Obdobné otázky koncentrace a specializace, při jejichž řešení je třeba uplatňovat měřítko oblastní, okresní, krajské i celostátní, vyvstávají i v rostlinné výrobě. Vyžaduje si to např. řešení problému osiv a sádí. Je tu otázka speciálních plodin, raných brambor a zeleniny, které budeme koncentrovat do nejvýhodnějších podmínek a v souvislosti i se zpracovatelským potravinářským průmyslem. Tak např. znojemské okurky, které mají světovou vývozní značku, jsou jen z jedné třetiny produkovány v tomto okrese, kde je též zpracovatelský závod Fruta. A podmínky pro jejich pěstování jsou zde prvořadé.

Dalším problémem jsou výrobny krmiv a především velkokapacitní sušárny vojtěšky a jejího zpracování na granule, které jsou vysoce hodnotným jadrným krmivem do krmných směsí pro všechny druhy hospodářských zvířat.

Nebudu zde rozvádět další podrobnosti, které by jen dokreslovaly tu významnou skutečnost, že řešení soustav zemědělství v etapě, do níž nastupujeme, nelze vidět z hlediska izolovanosti jednotlivých zemědělských závodů, třebaže by jejich výměra odpovídala koncentraci uplatnění velkovýrobní technologie, nýbrž že je dnes třeba soustavu každého závodu řešit v soustavě oblastních a hospodářských celků s průmětem do celostátní koncepce. Ta musí být z pochopitelných důvodů — především investiční výstavba — postavena na úroveň dlouhodobé perspektivy, která vychází z forem zemědělství již nastupující komunistické společnosti, s propracováním vztahů se zeměmi nejen socialistického tábora, ale i se zeměmi zaostalými, jimž dnes poskytujeme přátelskou pomoc.

Jsem přesvědčen, že vydatně přispět k řešení této dlouhodobé koncepce je prvořadým úkolem zemědělské vědy též proto, abychom z tohoto hlediska mohli správně pochopit a řešit problematiku vědeckých soustav hospodaření.

Je třeba si uvědomit, že jedním ze základních nových rysů v řešení soustav nastupující etapy a perspektiv našeho zemědělství je řešení kooperačních

vztahů. Jen z tohoto základu je možno správně využít podkladů rajonizace i delimitace pro koncentraci a specializaci, jestliže po vzoru socialistického průmyslu vyřešíme kooperaci.

Až dosud všechny soustavy byly řešeny z hlediska univerzálnosti a izolovanosti zemědělských závodů. To platí i pro kapitalistickou specializaci, která je zaměřena spekulativně a v podstatě vychází z izolovanosti jednotlivých závodů jako celku. Zde je právě předpoklad ohromného rozmachu socialistického zemědělství v etapě, do níž vstupujeme, že totiž specializace jednotlivých závodů není izolovanou, nýbrž že je to specializace, která svým dílčím úsekem je zákonitě spojena ve vědecky řízené soustavy velkých oblastních celků, které vyúsťují do celostátní koncepce.

Řešit a řídit tyto kooperační vztahy je podstata metody vědeckého řízení zemědělství. Řešit analytickou složku nejefektivnější specializací a syntetickou složku nejracionálnější a kontinuální kooperací bude nejvýznamnějším úkolem. V tom je vlastní jádro řešení vědeckých soustav hospodaření nastávající etapy. Není sporu o tom, že to není úloha snadná. Není snadná už proto, že se musíme vypořádat s celou suitou dožívajících názorů, které byly odůvodněné v soukromovlastnickém chápání izolovanosti každého závodu.

Pohleďme na průmysl, kde si každý závod také nevyrábí kuličková ložiska, šrouby atd. V tom je úspěch a vzor pro zemědělství v etapě vyrovnávání zemědělství s průmyslem. My žijeme a vytváříme jinou společnost, která odstranila vykořisťování práce, budujeme vyspělou socialistickou a komunistickou společnost. Zemědělství v ní není něčím izolovaným, proto také i socialistický zemědělský závod není a nesmí být něčím izolovaným.

I když dnes řešení a vědecké řízení kooperačních vztahů naráží na četné obtíže, je to jen proto, že dnes doznívají vlivy minulého vývoje v praxi i ve vědě. Ale s tím je možno a nutno se vypořádat.

Je třeba se například vypořádat s řešením krmivové základny pro drůbež, prasata, telata atd. Vždyť závod, který bude po všech stránkách vybaven specialisty — a to je to nejdůležitější — aby vyráběl na běžícím pásu drůbež nebo přírůstky prasat nebo kvalitní odchov telat, nemusí se rozptylovat na výrobu krmiv, která si vyžaduje jiného vybavení a jiných specialistů. Jde o řešení kooperačních vztahů, aby krmné směsi byly vyráběny tak, aby měly co nejefektivnější biologickou hodnotu, a to v měřítku celostátním.

Jde o to, aby i úrodnost půdy se vytvářela v měřítku celostátním. I zde je třeba, aby zemědělská věda byla revoluční. Aby se vypořádala s konzervativním názorem pevných osevních postupů, s názorem nesnášenlivosti plodin. Vždyť známe, v čem je podstata. Podstata je v agrobiologickém chápání úrodnosti půdy a hnojení tak, jak ji revolučně ukázal akademik T. D. Lysenko. Otázka sorbentů jako řešení bioorganominerálního komplexu, kterou zdůrazňoval ÚV KSČ, je součástí teorie úrodnosti půdy, jak ji naznačil Lysenko.

Tam, kde budeme řešit průmyslovou specializaci s automatizací výroby, budeme též vyrábět i vysoce účinné substance, obnovující úrodnost půdy. Proto jsem se snažil o to, aby řešení bioorganominerálního komplexu na podkladě agrobiologické teorie Lysenkovy bylo i u nás propracováváno.

V nastávající etapě je úkolem zemědělské vědy a vědců odstranit rozdíly mezi výrobou průmyslovou a zemědělskou. Je to možné, jestliže nejen správně pochopíme, ale směle do zemědělské praxe uplatníme slova mistra mičurinského učení, T. D. Lysenka, že *„agrobiologii je třeba vymanit ze zajetí idealistické vědy a že nastává doba, kdy agrobiologie bude stejně přesná jako matematika."*

Výrazným a zcela novým základem, na němž musí být řešeny soustavy jed-

notlivých závodů, je tedy koncentrace a specializace výroby. To je podstatné hledisko, které vyplývá již ze základního úkolu vyrovnat zemědělskou výrobu po všech stránkách s průmyslem. Proto též řešení koncentrace a specializace, a to ze všech čtyř základních složek soustavy, jak jsem již uvedl, je nejnaléhavějším úkolem, jehož řešením na základě rozpracovaných úkolů by se měla zabývat všechna pracoviště Akademie.

Z hlediska soustavy půjde při uplatnění koncentrace a specializace především o řešení nejúčelnějších vazeb v každém závodě. Z tohoto hlediska je třeba vidět rozdíl specializace kapitalistického zemědělství a socialistického zemědělství.

V socialistickém zemědělství jde v rostlinné výrobě o to, aby hlavní specializované odvětví nebo specializovaná odvětví navazovala na vedlejší, aby byl co nejefektivněji využit biotechnologický prostor pro vazbu slunečního záření, které je základním energetickým zdrojem zemědělské výroby. Hovořil jsem o tom na XVIII. valném shromáždění ČSAZV. Přesto myslím, že bude užitečné tuto významnou stránku zde doplnit.

Fotosyntéza je nejdůležitějším procesem na zemi vůbec již proto, že je zatím jediným procesem, jímž se v minulosti i dnes zvyšuje energetický gradient. I rekordními sklizněmi se váže maximálně (podle prof. Myslivce) 5 % z toho množství energie slunečního záření, které během vegetační doby dopadlo na obdělanou plochu a fotosyntézou se přeměnilo v kalorickou hodnotu produktů. Při tom by se mohlo přeměnit s účinností (prof. Myslivec) až 25 %, neboť z laboratorních výzkumů známe, že fotosyntéza je neobyčejně účinným procesem. Zakladatel agrofyziky akademik A. F. Ioffe zjistil rozsáhlými výzkumy, že lze získat až šest sklizní za jeden rok, jestliže rostliny jsou pěstovány v optimálním světelném, tepelném a vodním režimu. Podle jeho návrhu jsou nyní v SSSR zřizovány závody na výrobu zeleniny. Podle propočtu postačí jeden takový závod o celkové vegetační ploše 3000 m^2 (což odpovídá ploše podlah v obvyklé školní budově o třech patrech) k zásobování 10 000 osob čerstvou zeleninou po celý rok.

Proto úkol, který řešíme v naší Akademii, tj. využití odpadního tepla průmyslových závodů pro výrobu zeleniny, a úkol, který řeší ČSAV, tj. výrobou řas, jsou tak potřebné a prakticky důležité. Tyto otázky sem zdánlivě nepatří, i když např. v zelenině mohou znamenat v perspektivě radikální zásah do soustavy předměstských hospodářství.

Uvádím to proto, abych ukázal na možnosti a důležitost zvyšování účinnosti fotosyntézy. Lze říci, že fotosyntetická produkce z dané zemědělské plochy by mohla stoupnout ještě desateronásobně (podle prof. Myslivce), kdybychom znali a též ovládali všechny základní příčiny toho, proč rostliny v polních podmínkách jsou tak málo účinné. V tom je též podstata řešeného úkolu agrotechniky vysokých sklizní, zařazování odrůd a druhů, i otázka správného hnojení podle vývoje rostlin, jak ukázal prof. dr. Špaldoň u pšenice (Teorie a praxe vysokých úrod — Sborník materialov poľnohospodárskej konferencie II., III. 1960).

I když jsou to otázky z hlediska soustav základní důležitosti, uvádím je nejen z toho důvodu, nýbrž chci ukázat na další neméně významné vztahy v problematice soustav.

K. A. Timirjazev, který položil vědecké základy výzkumu fotosyntézy, napsal již v roce 1905 významná slova: *„...skutečným živitelem rolníků není půda, nýbrž rostlina a celé umění zemědělství spočívá v tom, rostliny, a tím i zemědělce osvobodit od ‚tyranie půdy'"*.

Tuto tezi v poslední době propracoval z fyziologicko-agrotechnických hledisek A. Arland ve spise *„Tyranie půdy" problém moderního zemědělství* (Abhand-

lungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig — Mathematisch-naturwissenschaftliche Klasse B 46. 3. 1959). V čem jsou příčiny tyranie půdy, tím se první v komplexu zabýval D o k u č a j e v (*Naše stepi dříve a nyní*, 1892) a dále V i l j a m s s řešením antagonismu prvků úrodnosti půdy v souboru, který zajišťuje podstatu i zvyšování úrodnosti půdy, aby půda plynule zásobovala rostliny vodou a živinami. Proto též V i l j a m s učinil otázku úrodnosti půdy středem soustavy, sem zaměřil všechny její články.

Celonárodní úkol zvyšování úrodnosti půdy zdůrazňuje nutnost, aby dnes i v perspektivě byla tato otázka sledována jako důležitý článek každé soustavy. Aby tento článek byl řešen na základě posledních poznatků vědy a propracován z hledisek každé specializace.

To má svou důležitost i v soustavě závlahového hospodářství. Nebudu zde opakovat, o čem jsem k této otázce hovořil na XVIII. valném shromáždění ČSAZV. Přesto však pokládám za důležité podtrhnout znovu nutnost takového řešení, aby voda byla posuzována a řešena v souboru s ostatními faktory úrodnosti. Velkoplošné závlahy mohou přinést plný efekt jen za předpokladu, že budou proporcionálně propracovány a uplatněny všechny čtyři základní složky soustavy. To je obsáhlý úkol, jehož hlavním řešitelem je Výzkumný ústav závlahového hospodářství ČSAZV v Bratislavě.

Dotkl jsem se již dříve otázky uplatnění některých systémů hospodaření, které byly v minulosti označovány jako soustavy a které se mohou v soustavě socialistické velkovýroby uplatnit jako úsekové řešení. Chci uvést dva příklady, a to uplatnění lučních osevních postupů a kejdového hospodářství.

K prvnímu případu lučních osevních postupů je třeba říci, že souvisí s úkolem rozšiřování orné půdy, dosažení podstatně vyšší produkce krmných živin, zúrodňování půdy a její využití dočasnými žírnými lučními porosty v lukařských osevních postupech. Tato intenzívní forma lukaření byla vypracována již v soustavě intenzívního směru trávopolního hospodářství. Nebudu zde tuto otázku blíže rozebírat, neboť její ekonomická výhodnost byla prověřena i u nás. Bylo též prověřeno, za jakých podmínek půdních a ekonomických je možno uplatnit tento způsob. Drnotvorný proces, který vcelku správně vysvětlil Viljams, si vyžaduje, aby tam, kde jsou k tomu podmínky, bylo použito orby jako melioračního opatření ke zvýšení úrodnosti půdy i k podstatně vyšší ekonomické efektivnosti jejího využití. Myslím, že v lukařství toho víme dosti i v perspektivním měřítku, abychom mohli pohnout s výnosy luk. Jde o to, nevidět tuto otázku v izolovanosti, nýbrž v soustavě. V tom je jádro řešení zaostávání určitých oborů.

Druhým příkladem je využití soustavy kejdového hospodářství. Hovořím zde o tom proto, že jsou i takové názory, že kejdové hospodářství má charakter malovýrobní formy. Ano, bylo tomu tak, avšak i zde se již v minulosti projevovala snaha přiblížit se velkovýrobní formě. Nikdy nešlo jen o kejdu, nýbrž především o využití technického způsobu pro využití nejefektivnějšího hnojiva, jakým je močůvka. Při koncentraci živočišné výroby bude močůvka „odpadním" produktem, který je nutno technicky velkovýrobně řešit. Jeden způsob využití spočívá ve formě kejdové techniky, kterou pro velkovýrobní technologii propracoval inž. S l a d o v n í k se svým kolektivem v Uhříněvsi. Myslím, že je správné tuto práci i její metodický postup vysoko hodnotit i z toho hlediska, že ukazuje způsob využití místních i omezených vodních zdrojů, a především, že byla propracována velkovýrobní forma uplatnění v širokém měřítku.

Uvažme, že např. koncentrace dojnic v počtu kol 400 kusů si vyžádá zcela

nové kvalitativní řešení, a to jak vlastní technologií ve stáji, tak i řešením krmivové základny v nejbližším okolí stáje.

Nemohu se zde těmito významnými otázkami dále zabývat. Chtěl jsem jich použít jen jako dvou názorných příkladů. Na jedné straně (u luk) zaostávání proto, že jsme se v řešení otázky nedostali na úroveň perspektivního progresívního rozvoje. Na druhém příkladu je ukázáno, jak je důležité, možné a nutné každou otázku řešit z hlediska perspektivního uplatnění v soustavě zemědělství v etapě vyrovnání s průmyslem.

Chci poukázat ještě na jednu stránku, která již dnes, a tím více v perspektivě bude ovlivňovat zemědělské soustavy.

Plánovitý a proporcionální rozvoj všech složek života vyspělé socialistické společnosti stále více bude vyžadovat, aby řešení zemědělské výroby v každé oblasti se uskutečňovalo nikoliv izolovaně, nýbrž v souladu, aby vytvářelo se všemi složkami života společnosti nejefektivnější celek. To je podstatný rozdíl proti minulosti, proti zemědělství v kapitalistické společnosti.

Proto soustavy zemědělství jsou též spojeny s vytvářením perspektivní krajiny. Mohutný rozvoj průmyslu, budování sídlišť a celá řada dalších složek života vyspělé socialistické a komunistické společnosti si vyžaduje sladění jednotlivých zájmů, řešení vztahů a vyskytnuvších se rozporů tak, aby geografické prostředí krajiny se rozvíjelo po stránce biologické, technickoekonomické a sociografické tak, aby bylo nejen nejefektivnější, ale aby umožňovalo i další perspektivy.

To je důležité si uvědomit, neboť geografické prostředí je sice jedním z nevyhnutelných a stálých podmínek materiálního života společnosti, ale jeho vliv není rozhodující, neboť změny a rozvoj společnosti probíhají nesrovnatelně rychleji než změny a rozvoj geografického prostředí. Jasně se však ukazuje, že ve vyspělé socialistické společnosti je možno tempo rozvoje krajinného prostředí ovládat a cílevědomě řídit. Důležitou složkou v tomto procese je ochrana půdního fondu, který je limitujícím faktorem, což přikazuje intenzívní a nejúčelnější využití půdy a co největší hospodárnost v redukci půdního fondu. Vždyť samotný přírůstek obyvatelstva bude znamenat relativní úbytek na jednoho obyvatele. Jestliže dnes připadá na jednoho obyvatele 54 arů zemědělské, resp. 38 arů orné půdy, budou v roce 1980 tato čísla snížena na 48 arů zemědělské, resp. 34 ary orné půdy. Proto je třeba co nejpřísněji dodržovat opatření uvedené v zákoně o ochraně půdního fondu. První tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný znovu a znovu to připomíná. Na XI. sjezdu KSČ zdůraznil: *„Rozhodněji také musíme řešit ochranu půdy, zvláště pak odstranit škodlivé účinky odpadních zplodin z průmyslové výroby na zemědělskou a lesní výrobu"*.

V souvislosti s těmito důležitými otázkami zrodila se před dvěma lety na společném zasedání presidií ČSAV a ČSAZV potřeba navrhnout vytvoření společného ústavu, jehož náplní by byla ochrana krajiny. Myslím, že by nebylo správné chápat náplň tohoto ústavu jen v ochraně ovzduší a vod. Především by mělo jít o otázky vytváření nejefektivnější krajiny jako geografického prostředí dalšího rozvoje naší společnosti.

Již dnes vyvstávají problémy, s nimiž se musíme zabývat. Jedním z nich je např. řešení infiltrační oblasti v Poličské pánvi, kde budou jímány vody pro vodovod v Hradci Králové. Jde o plochu asi 3800 ha. Území je vytvořeno propustnými pískovci, značně porušenými. Z toho vyplývají vystupňované požadavky hygieniků, které, ukáží-li se odůvodněnými, by znamenala vypracovat soustavu hospodaření bez dobytka.

Podobný problém se otevírá v oblasti atomové elektrárny v Bohunicích, kde jde rovněž o plochu 3000 ha. I zde bude třeba řešit nejen soustavu hospodaření bez dobytka, nýbrž pěstování rostlin, které neslouží za lidskou potravu, tedy soustavu, v níž by bylo zapojeno semenářství, ovocné školky, přadné a podobné technické rostliny.

Dále to je okolí hlinikárny v Žiaru nad Hronom. Řeknete, že to jsou celkem ojedinělé případy, ale promítneme-li si tyto otázky do perspektivy mohutného rozvoje průmyslu, je nám jasno, že tyto dnes ojedinělé případy musíme řešit i tím pohledem, že v nejbližší budoucnosti nám budou vyvstávat další podobné případy.

Vždyť na dosavadní úrovni nemůžeme nechat řešení problému Severočeské hnědouhelné pánve v dalším zvyšovaném tempu těžby, kde problémy rekultivace vyvstanou na nové a daleko vyšší úrovni, která si bude vyžadovat řešení zcela nové krajiny i s vodním režimem. Připomínám to zde též proto, že Výzkumný ústav zemědělsko-lesnických meliorací CSAZV by se na tento úkol už dnes nejen měl připravovat, ale s důkladností jej začít řešit. Především též s určením přechodných etap nejúčelnějších soustav hospodaření.

Jiným takovým úkolem je krkonošská, dnes již velmi rozlehlá a dále se šířící rekreační oblast. Zde nemůžeme uplatňovat podklady, které jsme vypracovali pro soustavu hospodaření v horských oblastech. Faktem je, že rozlehlé travní plochy jsou zde nevyužity. Po řešení vhodné soustavy se dnes již zde volá. A Krkonoše nejsou izolovaným problémem. Obdobné řešení si vyžadují i další naše hory, a to též v souvislosti s perspektivou komunistické společnosti, v níž všichni pracující budou mít daleko více volného času, a tím i rekreační kapacita podstatně stoupne. Nebudeme ji moci řešit dalším úbytkem zemědělské a lesní půdy. Je ji třeba řešit tak, aby prostředí poskytovalo užitek. To znamená, že i ozelenění bude třeba usměrňovat ve smyslu užitkových, rychle rostoucích dřevin, které jsou neméně tak vzhledné jako mnohé neužitkové okrasné dřeviny.

To je jen několik příkladů, které jsem pokládal za potřebné uvést, aby bylo dostatečně jasno, že zaměření zemědělské výroby, a tím více řešení zemědělských soustav není možno vidět izolovaně, jak tomu bylo v minulosti. Tím je třeba rozumět nejen izolovanost z hlediska jednotlivých závodů, nýbrž izolovanost i v rámci oblastí. Tento úkol je nutno řešit v souladu s ostatními složkami dnešního i příštího vývoje naší společnosti. Již dnes převážná část naší vlasti je vysoce náročným geografickým prostředím, v němž se nejen průmysl se zemědělstvím, ale všechny složky života přímo prolínají.

Ve mnohých oblastech našeho státu se dík socialistickému budování a úsilovné péči naší strany a vlády o rozvoj materiální a kulturní úrovně pracujícího člověka začíná uplatňovat proces odstraňování rozdílů mezi městem a vesnicí, ať již v kultuře bydlení, odívání, vzdělání, zábavy, ale v celé řadě dalších znaků. Proto tím více vystupuje do popředí naléhavost řešit odstranění rozdílů v produktivitě i kultuře zemědělské práce. V souvislosti s tím vyvstaly před ČSAZV, před zemědělskou vědou a výzkumem velmi vážné a naléhavé úkoly, které si vyžadují zcela nové koncepce i metody v naší práci. Proto jsem též o některých těchto úkolech hovořil na XVIII. valném shromáždění ČSAZV a proto jsem i mnohé důležité otázky mohl v tomto příspěvku vypustit.

Zaměřil jsem se na ty stránky, které ukazují, že řešení zemědělských soustav je obsahově i kvalitativně zcela novým problémem, který si vyžaduje také zcela nový přístup v řešení, i když mnohé dosavadní výsledky naší práce v řešení zemědělské soustavy jsou hodnotným základem. Cílem zemědělských soustav je vyrovnat zemědělskou výrobu po všech stránkách výrobě průmyslové. To vyžaduje, abychom daleko směleji a propracovaněji uplatňovali zkušenosti z průmyslové vý-

roby, a to jak v technice, v mechanizaci, v organizaci řízení a v odměňování práce, tak i v koncentraci, specializaci a kooperaci výroby a výrobních procesů.

Chci zdůraznit, že dnes nelze vystačit s jednou, třeba sebelépe propracovanou soustavou. Proto správně hovoříme o soustavách, jejichž vědecké principy se nesmějí uplatňovat šablonovitě, nýbrž tvůrčím způsobem. Proto je též nelze řešit jinak, než v nejužší spolupráci s praxí. Není to úkol jednorázový a není to také úkol, který by vyústil v uzavřené šablony, které by neuvažovaly další vývoj a neměly přímo vědecky propracovány kooperační vztahy v současnosti i v perspektivě. Je to úkol kontinuální, v němž ovšem musí být určeny a zajištěny etapy, odpovídající procesu uplatňování průmyslových forem v zemědělství. Tak, jak se budou tyto principy uplatňovat, budou též významně ovlivňovat soustavy hospodaření. Úkolem zemědělské vědy je ovšem přispívat v předstihu k řešení tohoto procesu, což předpokládá mít i vědecké jasno v perspektivě celku, a tím i každého oboru a jeho úseku.

To vše svědčí o tom, že úkol řešení vědeckých soustav hospodaření pro nastávající etapu vývoje našeho zemědělství je úkol neobyčejně složitý, který si vyžaduje podrobného metodického rozpracování a současně hluboce vědeckého řízení, které by zajišťovalo proporcionalitu v řešení všech dílčích složek i jejich skladbu v propracovaný a praxí ověřený celek.

Protože svůj příspěvek pokládám za nepropracovaný nástin této tak složité problematiky, bylo by účelné, aby vyvolal další diskusi.

SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
ROČNÍK 8 (XXXV) ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA 1962 - ČÍSLO 1

Rajonizace zemědělské výroby v ČSSR, její využití a problémy ekonomického hodnocení přírodních stanovišť

Dopisující člen ČSAZV inž. Ladislav SOBOTKA
zástupce vědeckého sekretáře a předseda odboru zemědělské ekonomiky ČSAZV, Praha

V usnesení únorového zasedání ÚV KSČ z roku 1961 je vysloven požadavek využít rajonizace tak, aby do konce roku 1962 byla plně promítnuta do plánů zemědělských závodů. Chci se proto pokusit ukázat v hlavních rysech, jak toto významné usnesení realizovat.

Jedním ze základních metodických problémů plánování zemědělské výroby vůbec je problém, jak postupovat, aby byly kryty požadavky společnosti na zemědělské produkty, vyjádřené plánem rozvoje národního hospodářství při současném maximálním využití konkrétních výrobních podmínek jednotlivých krajů, okresů a zemědělských závodů a při současném dodržení zásady dosáhnout z každého hektaru zemědělské půdy maxima zemědělské produkce s minimálním vynaložením živé a minulé práce.

Tento problém je specifickým problémem zemědělského plánování a v jiných odvětvích národního hospodářství se s ním — snad s výjimkou lesnictví — v podstatě nesetkáváme. Na jeho řešení jsou různé názory a můžeme říci, že kolem tohoto základního metodického problému zemědělského plánování se rozvinuly velmi živé diskuse, v nichž se vyhraňovaly dva základní krajní názory:

P r v n í n á z o r spočívá v tom, že při plánování zemědělské výroby je nutno vycházet z podmínek každého jednotlivého závodu, jinými slovy, že je třeba plánovat „zezdola". Tento názor často hraničí s buržoazním pojetím „plánování" a s buržoazním pojetím rentability zemědělského závodu. Spočívá v podstatě v tom, že se v zemědělském závodě má především pěstovat to, co dává nejvyšší hektarové i peněžní výnosy.

D r u h ý n á z o r se opírá o to, že v podmínkách konkrétního závodu je třeba pěstovat především to, co požaduje státní plán, resp. stát. Tento názor, není-li včas korigován tím, že úkoly státního plánu musí být rozmístěny se zřetelem na výrobní podmínky, a není-li rozmístění státního plánu podpořeno správným systémem výkupu a cen, hraničí s voluntarismem a vede k nebezpečnému nahrazování tvůrčí práce a osobního řízení administrováním a řízením „od zeleného stolu".

Mezi těmito krajními názory existuje celá škála názorů, pro něž je charakteristické to, že se snaží zmírnit nedostatky obou krajních názorů pomocí nejrůz-

nějších metodických postupů, doporučujících přihlížet jak k přírodním a ekonomickým podmínkám, tak i k požadavkům státního plánu, a požadujících a podporujících tvůrčí iniciativu pracujících při tvorbě, plnění a kontrole plnění plánu.

Při plánování zemědělské výroby v ČSSR jsme se vždy řídili tím, že je nutno vždy vycházet ze zásady maximálního krytí potřeb společnosti. Na druhé straně pak jsme si uvědomovali, že zvláštnosti zemědělské výroby vyžadují, aby při rozmisťování úkolů státního plánu byly vždy respektovány přírodní a ekonomické podmínky každého zemědělského závodu, že plánování musí být podpořeno správnou výkupní a cenovou politikou a že socialistický stát má dostatek prostředků, jak zajistit rentabilitu výroby i takových zemědělských produktů, které nutno pěstovat i v méně vhodných podmínkách.

Při řešení metodických otázek rozpisu plánu je především nutno řešit problém nalezení objektivních kritérií pro charakteristiku přírodních, tj. především půdně klimatických podmínek. Tato objektivní kritéria, byť i nikoli ve zcela dokonalé formě, se podařilo najít v podobě výrobních typů a subtypů, které představují syntézu přírodních podmínek.

Ke správnému rozmístění výroby jednotlivých produktů to však ani zdaleka nestačilo, neboť výrobní typy a subtypy jen v malé míře odpovídají na otázku, které plodiny mají na daném území nejvhodnější podmínky pro pěstování. Na tuto otázku dala odpověď teprve rajonizace zemědělské výroby.

Na rozdíl od kapitalistického pojetí otázek rajonizace a rozmístění zemědělské výroby je smyslem rajonizace zemědělské výroby za socialismu odhalit možnosti aktivního, tvůrčího zásahu člověka do rozmístění výrobních sil na území státu a řídit proces rozmístění výrobních sil na vědeckém základě, na podkladě objektivních ukazatelů v souladu s požadavky ekonomických zákonů socialismu a v souladu s potřebami společnosti v dané etapě.

K takovému pojetí rajonizace bylo možno dojít teprve v boji s přežitky zbytků buržoazní spravovědy ve vědomí některých zemědělských ekonomů a teprve při samotném řešení teoretických a metodických problémů v průběhu rajonizačních prací.

V čem rajonizační práce spočívaly a co bylo jejich výsledkem?

Především byly zjištěny půdní a klimatické podmínky každé jednotlivé obce a vymezeny geonomické výrobní typy a subtypy, které byly zakresleny do map. Výrobní typy a subtypy představují syntézu nejdůležitějších přírodních podmínek (nadmořská výška, reliéf terénu, průměrné dlouhodobé roční teploty a srážky genetické půdní typy, půdní druhy). Výrobní typ a subtyp dává odborníkovi současně hrubou představu, kterým plodinám se bude v daných podmínkách nejlépe dařit.

V průběhu rajonizačních prací bylo především třeba zjistit biologické nároky jednotlivých plodin na podmínky prostředí, vymezit zóny podle stupně vhodnosti pro pěstování jednotlivých plodin, zjistit objem a strukturu krmivové základny a vymezit zóny vhodnosti pro chov jednotlivých druhů a plemen hospodářských zvířat. Tyto zóny byly zakresleny do rajonizačních map.

Nakonec bylo nutno předběžně vymezit zemědělské výrobní oblasti a vypracovat metodiku využití rajonizačních podkladů pro rozmístění úkolů státního plánu

na kraje, okresy a zemědělské závody a pro stanovení jejich vhodné specializace.

Výsledkem prací na rajonizaci zemědělské výroby bylo vymezení zón podle stupně vhodnosti pro pěstování jednotlivých plodin a pro chov jednotlivých druhů hospodářských zvířat, které byly zakresleny do rajonizačních map. Rajonizační mapy jsou základní pomůckou pro plánování orgány a pro orgány zemědělské správy při rozmisťování úkolů státního plánu a při řešení správné specializace socialistických zemědělských závodů.

Výsledkem prací na rajonizaci bylo tudíž získání podkladů pro správné rozmístění zemědělské výroby na vědeckém základě. Z toho také vyplývá, že rajonizaci nelze ztotožňovat s rozmisťováním zemědělské výroby, jak se to často děje. Nesprávné ztotožňování rajonizace s rozmisťováním zemědělské výroby vede k tomu, že pracovníci orgánů zemědělské správy a národních výborů zneužívají číselných údajů z rajonizačních podkladů jako nástroje proti úkolům státního plánu, soudíce, že úkoly státního plánu „neodpovídají" nebo „jsou v rozporu" s rajonizací. Těmto pracovníkům je nutno zcela otevřeně říci, že rajonizace zemědělské výroby a rozmisťování úkolů státního plánu jsou dvě zcela odlišné věci. Rajonizaci nelze ztotožňovat s rozpisem úkolů státního plánu. Vztah mezi rajonizací a rozpisem úkolů státního plánu spočívá v tom, že rajonizační mapy a údaje o podílu jednotlivých zón vhodnosti v jednotlivých krajích a okresech jsou podkladem k rozmístění úkolů státního plánu. Rajonizace zemědělské výroby neurčuje, v jakém rozsahu má být ta nebo ona plodina pěstována, jaké množství produkce má být vyrobeno. Jak množství produkce, tak výměra osevních ploch, stavu zvířat, jejich užitkovost a množství živočišných produktů, které má být vyrobeno, je dáno potřebou společnosti a tato potřeba je zakotvena ve státních plánech rozvoje národního hospodářství.

Úkolem národních výborů a orgánů zemědělské správy je, aby vycházejíce ze znalosti potřeb národního hospodářství, zakotvených ve státních plánech ať již ve formě direktivních nebo rozpočtových ukazatelů, tvůrčím způsobem využili rajonizačních podkladů k co nejlepšímu rozmístění zemědělské výroby.

Orgány zemědělské správy postupují při rozpisu plánu tak, že úkoly státního plánu rozmístí v maximálním rozsahu v první zóně vhodnosti, avšak zachovají všechny nutné vzájemné bilanční vztahy uvnitř zemědělské výroby, tj. zejména vztahy mezi živočišnou a rostlinnou výrobou, mezi skupinami plodin ve struktuře osevních ploch z hlediska zvyšování úrodnosti půdy apod. Teprve tehdy, nepodaří-li se úkol státního plánu rozmístiti v nejlepších podmínkách, tj. v první zóně vhodnosti, rozmístí zbytek úkolu v zóně druhé, popř. i ve třetí.

Metodika využití rajonizačních podkladů pro rozmístění ročních úkolů státního plánu v okresech byla ministerstvem zemědělství, lesního a vodního hospodářství spolu s Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky ČSAZV celkem podrobně rozpracována a je pracovníkům orgánů zemědělské správy známa. Spočívá v seskupování obcí s přibližně stejnými výrobními podmínkami do výrobních obvodů, v rozmístění úkolů státního plánu na tyto obvody na podkladě rajonizačních map zón vhodnosti a v následujícím rozmístění úkolů státního plánu na jednotlivé závody.

Seskupování obcí a zemědělských závodů do výrobních obvodů dává možnost odhalovat skryté rezervy ve zvyšování hektarových výnosů a užitkovosti, ve využití půdního fondu apod.

Často je však kladena otázka, jak je možno využít rajonizace pro rozpis úkolů

státního plánu, např. z ministerstva na jednotlivé kraje a z krajů na jednotlivé okresy.

Pro tento účel lze poměrně dobře využít údajů o podílu jednotlivých zón vhodnosti v jednotlivých krajích a v rámci krajů v jednotlivých okresech podle tohoto schématu (tab. I):

I.

Kraj (okres)	Podíl zón vhodnosti na celkové výměře daného kraje (okresu)											
	I		II		I–II		III		I–II–III		IV	
	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha
01												
02												
03												
atd.												

Porovnáním podílu a výměry jednotlivých zón vhodnosti s podílem a výměrou osevních ploch příslušné plodiny v jednotlivých krajích a s přihlédnutím k dalším plodinám, které se v kraji (okrese) pěstují, lze poměrně dobře prověřit správnost rozpisu úkolů státního plánu na jednotlivé kraje (okresy) a učinit v rozpise žádoucí úpravy tak, aby rozmístění osevních ploch odpovídalo objektivním přírodním podmínkám a biologickým nárokům jednotlivých plodin, které byly zjištěny v průběhu rajonizačních prací.

Při tom je nutno samozřejmě postupovat tak, aby osevní plochy příslušné plodiny byly v maximálním rozsahu umístěny především v první — velmi vhodné zóně; nestačí-li její výměra, v zóně druhé — vhodné, popř. i v zóně třetí — méně vhodné.

Podobnou tabulku lze sestavit i jinak. Jestliže jsme v tabulce I uváděli u každého kraje (okresu) podíl a výměru zóny z celkové výměry daného kraje (okresu), můžeme v jiné tabulce sestavit podíl příslušných zón daného kraje (okresu) na celkové výměře příslušné zóny ve státě (kraji). Pomocí těchto tabulek můžeme pak velmi snadno posoudit správnost rozmístění osevních ploch na jednotlivé kraje (okresy). Na podobné propočty se však musíme dívat jen jako na propočty orientační, majíce na zřeteli, že správné rozmístění závisí nejen na podmínkách přírodních, nýbrž i na řadě podmínek dalších (ekonomických aj.).

V současné době vstupují naše družstva a celé naše zemědělství do nové etapy svého rozvoje. Je to období, kdy zemědělské závody se rozvíjejí již jako závody socialistické. Je to období, kdy v našem zemědělství bude docházet k soustavnému prohlubování socialistických výrobních vztahů a k postupnému sbližování obou forem socialistického vlastnictví — vlastnictví skupinového a vlastnictví všelidového. Tento proces upevňování socialistických výrobních vztahů bude probíhat na základě dalšího rozvoje výrobních sil, na podkladě podstatného zvýšení a zrychlení tempa růstu zemědělské produkce. To umožní, aby družstva posilovala společenské fondy i fond odměny za práci, aby v rostoucí míře zabezpečovala rozšířenou reprodukci z vlastních zdrojů a aby v rostoucí míře uspokojovala osobní i společenské potřeby družstevníků. To vše bude provázeno dalším prohlubováním

socialistických výrobních vztahů a jejich postupným přerůstáním ve vztahy komunistické.

Nezbytnou podmínkou dalšího rozvoje výrobních sil a dalšího upevňování a prohlubování socialistických výrobních vztahů je slučování družstev ve větší a ekonomicky výhodné výrobní celky. Slučování družstev dává možnost plně využít předností socialistického způsobu výroby především v tom, že umožňuje uplatnit vnitropodnikovou a podnikovou specializaci na podkladě takové koncentrace výrobních sil v jednotlivých odvětvích zemědělské výroby, při které je možno plně uplatnit moderní velkovýrobní techniku a technologii. Probíhá-li slučování družstev na podkladě správného rozmístění výroby na území státu a administrativních územních celků s využitím podkladů, získaných pracemi na rajonizaci zemědělské výroby, pak se stává zvlášť účinným nástrojem zvyšování zemědělské výroby, zvyšování produktivity práce a snižování vlastních nákladů.

Význam slučování družstev se však neomezuje jen na samotnou sféru zemědělské produkce. Je-li proces slučování družstev řízen uvědoměle, rozvážně, s rozmyslem a na vědeckých základech, přispívá k vyřešení významného úkolu — k postupnému odstraňování rozdílů mezi městem a vesnicí, mezi zemědělstvím a průmyslem.

Slučování družstev nesmí probíhat živelně. Jde o proces velmi odpovědný. Vždyť slučování družstev na dlouhou dobu rozhodne o budoucí tvářnosti vesnice, a to jak její výrobní hospodářské části, tak i o její části společenské, kulturně sociální a o její občanské a bytové výstavbě. Jde zde o ohromné částky, které budou postupně investovány do hospodářských objektů a do objektů občanské a bytové výstavby. Je proto nanejvýš nutné, aby výběr družstev, která se mají sloučit v ekonomicky výhodnější výrobní celek, byl dělán odpovědně, na vědeckém základě, a v každém případě za aktivní účasti družstevníků a za jejich dobrovolného souhlasu.

Československá akademie zemědělských věd, která se v poslední době zabývala některými problémy slučování družstev, doporučuje, aby byl při slučování družstev zachován tento postup:

Především je nutno zjistit současné výrobní podmínky jednotlivých socialistických závodů v okrese. Jde o zjištění nejen přírodních, nýbrž i ekonomických podmínek, o zjištění dosavadního vývoje a současného stavu výroby, jednotlivých výrobních odvětví a jejich koncentrace, o zjištění pěstitelských a chovatelských tradic, o zjištění dosavadní struktury hrubé a tržní produkce, o stanovení dosavadního výrobního zaměření apod. V této etapě prací jde o to, abychom odhalili rozdíly ve výrobních podmínkách jednotlivých družstev před jejich sloučením. Toho lze dosáhnout jedině seskupováním dosavadních družstev do výrobních obvodů, zahrnujících družstva s přibližně stejnými výrobními podmínkami.

Avšak již v této etapě prací vznikají některé problémy, jejichž správné rozřešení má značný význam pro úspěšné uskutečnění dalších prací. Jde především o samotné pojetí výrobních podmínek a o výběr správného komplexu ukazatelů pro seskupování družstev.

Především je nesporné, že při zjišťování výrobních podmínek nemůže jít o výrobní podmínky jediného roku. V zemědělské výrobě vždy je nutno vycházet z průměru několika let. To platí zejména u přírodních podmínek pro atmosférické podmínky a u výrobních ukazatelů pro hektarové výnosy.

Dalším nezbytným předpokladem správného seskupování družstev do výrob-

ních obvodů je, aby výrobní podmínky, zejména podmínky přírodní, nebyly posuzovány jednotlivě, samy o sobě, nýbrž v určitém komplexu, v určité syntéze. Takovou syntézou přírodních, půdně klimatických a terénních podmínek je výrobní oblast. Jde o výrobní oblasti, které byly vymezeny k účelům vyměřování zemědělské daně v rámci prací na novém systému výkupu.

Do jednotlivých výrobních oblastí a podoblastí byly obce zařazovány na základě v obci převládajících výrobních typů a subtypů, na základě mechanizační přístupnosti, podílu orné a zemědělské půdy a s přihlédnutím k extrémním přírodním podmínkám (váté písky, štěrkovité půdy apod.). Přitom již sám výrobní typ a subtyp je, jak známo, syntézou půdně klimatických podmínek — tj. členitosti reliéfu, nadmořské výšky, dlouholetých ročních průměrných teplot a srážek, genetických půdních typů a půdních druhů.

Někteří pracovníci se dopouštějí té chyby, že při seskupování obcí příliš atomizují, příliš detailizují výrobní podmínky, což vede k tomu, že zkoumané území se tříští do příliš velkého počtu výrobních obvodů s malou výměrou. To pak vede k tomu, že družstva jsou slučována do příliš malých celků, které znemožňují dosáhnout žádoucí koncentrace jednotlivých výrobních odvětví. Při seskupování družstev je proto účelné vycházet především z ukazatelů nejkomplexnějších, tj. ze zařazení obcí do výrobních oblastí a z převažujícího typu a subtypu.

Zatím jsme mluvili jen o ukazatelích, představujících komplex přírodních podmínek. Avšak neméně důležité je znát podmínky ekonomické. Proto seskupování družstev do výrobních obvodů prověřujeme ještě pomocí těch ukazatelů ekonomických aj. podmínek, které mají největší vliv na zaměření výroby. Jde především o vybavení pracovními silami a základními výrobními prostředky, o rozmístění zpracovatelských závodů a o rozbor dopravních podmínek, o pěstitelské a chovatelské tradice a zkušenosti a o dosavadní vývoj zemědělské produkce a její struktury.

Na základě rozboru ekonomických podmínek pak činíme úpravy v seskupování družstev do výrobních obvodů, vytváříme podobvody apod.

Údaje potřebné k seskupování družstev získáme jednak z rajonizačních podkladů (mapy půdních typů, půdních druhů, výrobních typů a subtypů) a z výsledku prací na delimitaci půdního fondu (delimitační mapy), jednak z ročních výkazů a údajů prvotní evidence družstev, různých ekonomických průzkumů apod.

Seskupováním družstev do výrobních obvodů nejenže odhalíme rozdíly ve výrobních podmínkách jednotlivých skupin družstev, nýbrž získáme také přehled o dosavadním vývoji a současném stavu zemědělské výroby a získáme první hrubou představu o možném zaměření výroby v jednotlivých výrobních obvodech.

Vhodné zaměření výroby v jednotlivých obvodech lze však dobře stanovit jen na vědeckém základě — na základě rajonizace zemědělské výroby, tj. především na základě rajonizačních map, v nichž jsou zakresleny zóny podle stupně vhodnosti k pěstování jednotlivých kulturních rostlin nebo jednotlivých druhů a plemen hospodářských zvířat.

Hlavní zásadou při stanovení správného výrobního zaměření ve výrobních obvodech je vytváření příznivých podmínek pro splnění a překročení úkolů státního plánu. Tyto úkoly musíme umístit do jednotlivých výrobních obvodů tak, abychom co nejlépe využili přírodních a ekonomických podmínek ke zvýšení výroby a abychom současně dosáhli dostatečné koncentrace jednotlivých odvětví a stanovením správné specializace zabránili tříštění osevních ploch a rozptylování investičních

prostředků. Při stanovení vhodného výrobního zaměření ve výrobních obvodech využíváme vedle rajonizačních podkladů také výsledků prací na delimitaci půdního fondu a plně přihlížíme i k podmínkám ekonomickým, o nichž již byla zmínka.

Zvlášť odpovědnou etapou prací při slučování družstev je samotný výběr družstev, která by se měla v zájmu zvýšení výroby, produktivity práce, snížení vlastních nákladů a zvýšení důchodů družstevníků sloučit v ekonomicky účelné celky.

Při řešení této otázky se objevuje nejvíce problémů a v praxi dochází k největším chybám, omylům a polovičatostem, které se mohou velmi nepříznivě odrazit na dalším vývoji výroby a v životě družstevníků.

Jde zde nejen o otázky praktického přístupu, tj. o otázky metodické, nýbrž i o otázky mající teoretický dosah. Nejčastější chybou je, že se při slučování družstev dopouští živelnost a že se k němu přistupuje jen z hlediska okamžitých potřeb a místních zájmů. Někde se např. domnívají, že otázku zaostávajících družstev je nutno řešit jejich slučováním s družstvy průměrnými nebo předními. Takovýto postup je nesprávný, neboť může dojít k tomu, že sloučením takovýchto družstev nebudou vytvořeny podmínky pro úspěšný rozvoj hospodaření sloučeného družstva, nebo dokonce může dojít ke zhoršení těchto podmínek tím, že se zkomplikuje organizace a řízení celého závodu.

Jinou takovou chybou je mechanické uplatňování nesprávné zásady, že je třeba slučovat jen družstva s různými výrobními podmínkami. V čem jsou kořeny uplatňování této falešné zásady? Její kořeny spočívají v tom, že není respektován h l a v n í ú č e l, který slučováním družstev sledujeme. Slučování není samoúčelné, není cílem, je jen prostředkem. Účelem a cílem je zvýšení produkce a produktivity práce cestou specializace, dostatečné koncentrace, uplatnění velkovýrobní technologie, plné uplatnění a využití moderní techniky, zkrátka účelem slučování družstev je vytvořit příznivé podmínky pro dosahování maximální produkce minimálními náklady. Tomuto hledisku musí být podřízena i všechna hlediska ostatní.

Někteří soudruzi jdou však ve svých úvahách tak daleko, že této otázce nadřazují řešení tzv. diferenciální renty. Tvrdí, že je nutno zásadně slučovat družstva s různými výrobními podmínkami, aby se „vyrovnala diferenciální renta", abychom „zmírnili nepříznivé působení diferenciální renty" apod.

Takovýto přístup ke slučování družstev je od základu falešný. Není mým úkolem zabývat se otázkami, zda v podmínkách socialistického způsobu výroby diferenciální renta vůbec existuje, zda a jak ji má stát odčerpávat apod. Na co však musíme dát jasnou odpověď, je otázka, zda máme problém rozdílů v důchodech družstev, pokud tyto rozdíly vyplývají z různé úrodnosti půdy na jedné straně a z existence jednotných výkupních cen na straně druhé, řešit slučováním družstev.

Odpověď na tuto otázku bude snazší, představíme-li si, jaké důsledky v praxi by mělo uplatnění zásady, aby se slučovala zásadně družstva s dobrou bonitou půdy s družstvy s horší bonitou, tj. družstva s dobrou půdou se družstvy s půdou horší. Takovýto postup by nutně vedl ke snížení společenské produktivity práce ve všech těch případech, kdy by byla současně znemožněna koncentrace a tím i účelná specializace výroby.

Zastánci teorie vyrovnávání účinků „diferenciální renty" vycházejí z toho, že rentabilita těchže odvětví na půdách různé bonity je různá. To je fakt, proti němuž nelze nic namítat. Je však správné činit z tohoto faktu závěr, že je nutno slučovat družstva tak, aby vysoká rentabilita, dosahovaná v jedněch družstvech před sloučením, byla kompenzována nízkou rentabilitou ve družstvech, nalézajících

se v horších výrobních podmínkách a naopak? Jinými slovy, má se výroba přizpůsobit rentabilitě? Je cílem rentabilita nebo zvýšení produkce? Je nesporné, že především jde o zvýšení produkce, intenzity výroby a produktivity práce.

Socialistický stát má řadu možností, aby zabezpečil rentabilitu výroby i v horších podmínkách. Je úkolem vědeckých pracovníků i pracovníků hospodářských orgánů, aby studovali působení zákona hodnoty v zemědělství a aby řídili výrobu a prováděli hospodářskou politiku tak, aby nebyl narušován proporcionální rozvoj národního hospodářství. Je nesporné, že naše znalost projevů o působení ekonomických zákonů socialismu je stále ještě nedostatečná a že jich nedovedeme dokonale využívat. Z toho však nikterak nevyplývá, že by se zaměření výroby a proporce mezi jednotlivými odvětvími národního hospodářství i mezi jednotlivými odvětvími zemědělské výroby měly podřizovat v podstatě buržoaznímu pojetí rentability, tj. snaze po dosažení maximálního zisku.

Rajonizace zemědělské výroby je dobrým podkladem pro rozmístění zemědělské výroby do krajů a okresů, jakož i pro výběr odvětví při řešení podnikové a vnitropodnikové specializace. Je však jenom podkladem, neboť neříká nic o tom, v jakém rozsahu a na jaké ploše mají být jednotlivé plodiny pěstovány a v jakém rozsahu mají být chovány jednotlivé druhy hospodářských zvířat. Rajonizace neříká rovněž nic o tom, v jakém vzájemném poměru mají být jednotlivé plodiny pěstovány nebo jednotlivé druhy hospodářských zvířat chovány. Rajonizace neříká rovněž téměř nic o ekonomických podmínkách. To vše také nebylo smyslem a cílem rajonizace. Vždyť rozpis úkolů státního plánu není a nemůže být úkolem vědeckých pracovníků, nýbrž je úkolem pracovníků orgánů zemědělské správy a národních výborů. Tady je na místě tvůrčí činnost pracovníků zemědělské správy, národních výborů i samotných družstevníků a pracovníků státních statků.

Není náhodou, že v poslední době se tolik diskutuje o vědecké soustavě hospodaření. Vždyť vědecká soustava hospodaření je oním článkem, který je nejblíže samotným zemědělským závodům, a je tou formou, jejíž pomocí lze nejúčinněji využít výsledků nejnovějších poznatků vědy a techniky.

Proto také samotná definice a samotné pojetí vědecké soustavy hospodaření má mimořádný význam pro praktickou činnost zemědělské správy i socialistických zemědělských závodů.

Svého času jsem se pokusil definovat soustavu hospodaření jako komplex agrotechnických, mechanizačních, melioračních, protierozních, zootechnických, organizačně hospodářských a ekonomických opatření, opatření proti nemocem, škůdcům a plevelům kulturních rostlin a proti ztrátám, jakož i jiných opatření, směřujících k zabezpečení soustavného růstu úrodnosti půd a k zabezpečení maximální produkce z každého hektaru zemědělské půdy při minimálním vynaložení živé a mrtvé práce.

Z toho vyplývá, že soustava zemědělské výroby spočívá u rostlinné výroby v systému osevních postupů, v systému agrotechniky jednotlivých plodin a v systému hnojení v osevních postupech, ve volbě vhodných odrůd, agrotechnických lhůt, v soustavě opatření melioračních, protierozních, v boji proti škůdcům a plevelům kulturních rostlin a v soustavě zemědělských strojů. V živočišné výrobě spočívá soustava zemědělské výroby ve volbě správné struktury živočišné výroby i struktury stáda v jednotlivých odvětvích živočišné výroby, ve správné technologii, ve způsobu reprodukce stáda, v charakteru krmivové základny, v jejím využití a technologii krmení, ve veterinárních opatřeních, v opatřeních v investiční výstavbě a v mechanizaci.

Nedílnou součástí soustavy zemědělské výroby je také organizace a způsob odměňování za práci, jakož i soustava ekonomických podnětů, směřujících k realizaci soustavy.

Chtěl bych se nyní vrátit k otázce, kterou jsem nadhodil v úvodu. Jak postupovat, abychom kryli potřeby společnosti, vyjádřené ve státním plánu rozvoje národního hospodářství, a přitom abychom plně respektovali konkrétní podmínky jednotlivých socialistických zemědělských závodů?

Odpověď na tento problém vyplývá ze samotné podstaty plánování v podmínkách socialistické společnosti. V období socialistické přestavby našeho zemědělství nebylo možno úspěšně vypracovávat plány rozvoje zemědělské výroby na delší období, např. na období pětiletky. Bylo tomu zejména proto, že řada rolníků zůstávala stranou družstev a hospodařila individuálně. Poměrně malý význam mělo i vypracovávání pětiletých plánů rozvoje družstev. Bylo tomu tak proto, že jednotná zemědělská družstva představovala jen velmi nedokonalé socialistické zemědělské závody („stokrát chalupa"), v nichž nebylo možno plně uplatnit všechny výhody velkovýrobní techniky a technologie.

Jinak je tomu při procesu slučování družstev, který musí probíhat plánovitě na vědeckých základech a musí vyústit v uplatnění takových forem vědecké soustavy hospodaření, které povede ke zprůmyslnění zemědělské výroby a pozvednutí zemědělské výroby na úroveň průmyslu.

Odhalit podstatu zprůmyslnění zemědělské výroby, to samo o sobě je nejbližším úkolem pracovníků zemědělské vědy.

Byli bychom na nesprávné cestě, kdybychom tento úkol chápali jen jako úkol vyrábět živou hmotu průmyslovým způsobem v továrně, „po fabricku". Tak daleko ani naše, ani světová věda zatím ještě není. Je však plně v našich rukou dosáhnout toho, aby i socialistické zemědělské závody nabyly v historicky nejkratší době řady základních znaků průmyslových závodů a průmyslové výroby.

Jsem proto toho názoru, že těžiště zprůmyslnění zemědělské výroby tkví především v řešení specializace velkých socialistických závodů, v podstatném zvýšení koncentrace jednotlivých výrobních odvětví v socialistických zemědělských závodech, jakož i v řešení vztahů vnitropodnikové i mezipodnikové výrobní kooperace.

Vraťme se však k otázce, jak zabezpečit krytí potřeb společnosti při současném respektování výrobních podmínek jednotlivých socialistických zemědělských závodů.

Jsem toho názoru, že v období výstavby vyspělé socialistické společnosti jsou dány všechny podmínky k tomu, abychom vyřešili klasické metodické dilema — plánovat „zezdola" nebo „shora".

Řešení tohoto problému spočívá podle mého názoru v nalezení správné metody dlouhodobého výhledového plánování a ve vypracování plánů organizační a hospodářské výstavby socialistických zemědělských závodů. Jsem toho názoru, že v současné etapě lze přistoupit k vypracování plánu rozvoje zemědělské výroby „zezdola" ve formě plánů organizační a hospodářské výstavby socialistických zemědělských závodů. Při jejich vypracování se bude vycházet z obecně známých požadavků státu na výhledové zvýšení tržní produkce základních zemědělských výrobků s tím, že socialistické zemědělské závody i orgány zemědělské správy se budou řídit zásadou budování socialistických zemědělských závodů, specializovaných na výrobu jednotlivých hlavních rostlinných i živočišných produktů při žádoucí koncentraci výroby v jednotlivých odvětvích s vytvořením nutných kooperačních vztahů, organizovaných státem,

Z těchto hledisek lze vypracované plány organizační a hospodářské výstavby sumarizovat a na jednotlivých plánovacích stupních korigovat z hlediska krytí potřeb národního hospodářství.

Jsem toho názoru, že v dlouhodobém výhledovém plánování tkví klíč k řešení „klasického" metodického problému plánování, tj. krytí potřeb společnosti při současném respektování výrobních podmínek každého jednotlivého socialistického zemědělského závodu.

* * *

Ve druhé části svého příspěvku se zmíním o otázce ekonomického hodnocení přírodních stanovišť.

Především se chci zabývat některými terminologickými otázkami. V minulosti jsme si zvykli používat výrazu „bonitace půd" nebo „ekonomické hodnocení půd" apod. Chci upozornit na to — a tlumočím zde společné stanovisko zemědělských ekonomů zemí socialistického tábora — že nám záleží na ekonomickém hodnocení určitého přírodního stanoviště, kterýžto pojem je samozřejmě širší než pojem „půda", neboť zahrnuje i podmínky klimatické, terénní, reliéfové, výškové, podíl drnového fondu, popř. i podmínky další.

Dále chci upozornit na význam ekonomického hodnocení přírodních stanovišť. Mám za to, že ekonomické hodnocení přírodních stanovišť je nezbytnou pomůckou pro plánování zemědělské výroby a při řešení problémů specializace socialistických zemědělských závodů, jakož i při zavádění vědecké soustavy hospodaření.

Ekonomické hodnocení přírodních stanovišť má význam pro zdůvodnění úkolů státního plánu, pro řešení problémů mezinárodní dělby práce v zemědělství zemí socialistického tábora, pro investiční a úvěrovou politiku, pro poskytování přímé pomoci státu, pro řešení problémů systému výkupu a cen, pro politiku daňovou i pro organizaci a rozvoj socialistického soutěžení.

Ekonomické hodnocení přírodních stanovišť nám dává možnost měřit vliv přírodních podmínek na produktivitu zemědělské práce na určitém, konkrétně historickém stupni rozvoje výrobních sil. Dává nám možnost správně využít prostředí — ekotypu — pro zvýšení zemědělské produkce a produktivity práce při rozmisťování úkolů státního plánu, umožňuje odhalovat rezervy ve využití půd stejné bonity, srovnávat výrobní výsledky jednotlivých socialistických zemědělských závodů apod., a navíc správně řešit řadu problémů mezinárodní dělby práce. V podmínkách skupinového socialistického vlastnictví nám pak dává možnost správně využívat zákona rozdělování podle práce a zákona rozšířené socialistické reprodukce. Teprve pomocí ekonomického hodnocení přírodních stanovišť jsme s to správně řešit problém „diferenciální renty" a správného rozdělení důchodů pomocí výkupní, cenové, úvěrové, subvenční a daňové politiky.

Nakonec, ekonomické hodnocení přírodních stanovišť nám dává možnost aktivně ovlivňovat proces vyrovnání rozdílů v úrodnosti půd a efektivně řešit meliorační opatření.

Chci poukázat na značný praktický význam ekonomického hodnocení půd v případě, budou-li srovnávány dlouhodobé, popř. víceleté průměry hektarových výnosů v rámci jednotlivých ekotypů. Takovéto srovnání nám dává možnost správně rozmístit osevní plochy jednotlivých plodin z hlediska dosažení nejvyšších hektarových výnosů.

Nicméně je nutno upozornit i na to, že průměrní ukazatelé hektarových výnosů, i když mají značnou cenu pro celostátní, celokrajské i celookresní plánování,

mohou být pro nás vodítkem jen v tom případě, že současně budeme studovat příčiny vysokých hektarových výnosů v nejlepších, předních socialistických zemědělských závodech v rámci určitého přírodního stanoviště. Srovnání skutečně dosahovaných hektarových výnosů s hektarovými výnosy předních závodů v určitém ekotypu nám tudíž umožňuje odhalovat značné výrobní rezervy. V tom je třeba vidět další přínos a význam ekonomického hodnocení přírodních stanovišť.

Socialistický způsob výroby dává poprvé v historii lidské společnosti možnost radikálního ovlivnění samotných přírodních podmínek. Toto ovlivňování, a řekl bych přímo vytváření určitých podmínek, je nutno dělat plánovitě. K tomu je, podle mého názoru, nutno využít ekonomického hodnocení přírodních stanovišť.

Ekonomické hodnocení přírodních stanovišť je ovšem spjato s řešením řady metodických a vědeckých problémů. Jde například o problém vzájemného působení půdních podmínek na jedné straně a klimatických podmínek na straně druhé. Působení přírodních a klimatických faktorů se navzájem prolíná. To má tu výhodu, že počet přírodních stanovišť může být snížen, avšak klade to značné nároky na vědu a výzkum, jejichž úkolem je vliv těchto faktorů změřit a ocenit.

Dalším problémem ekonomického hodnocení přírodních stanovišť je otázka, zda základem tohoto hodnocení mají být celkové výsledky hospodaření socialistických zemědělských závodů, nebo jen výsledky, dosažené při pěstování určitých plodin nebo skupin plodin, charakteristických pro dané stanoviště.

Jaká kritéria volit pro posuzování přírodních stanovišť?

V dosavadních diskusích jsme došli k tomu, že je účelné použít jednak ukazatelů hrubé produkce r o s t l i n n é výroby na hektar a ukazatelů čistého důchodu na hektar. Problémem zůstává, zda jedním z ukazatelů by neměl být rovněž hrubý důchod na hektar zemědělské půdy.

Vedle toho považujeme za účelné, aby ekonomické hodnocení přírodních stanovišť se opíralo o ukazatele pěstování jednotlivých plodin, zejména těch, které jsou typické pro dané stanoviště. Patří sem jednak hektarové výnosy, náklady na hektar, vlastní náklady, produktivita práce a poměr hrubé produkce k vlastním nákladům.

* * *

Pokusil jsem se ukázat na to, že při řešení problémů rozmístění zemědělské výroby a specializace socialistických zemědělských závodů je nutno vycházet z rajonizačních podkladů, a že významným nástrojem plánovitého řízení zemědělské výroby je ekonomické hodnocení přírodních stanovišť. Je však třeba znovu připomenout úkol zprůmyslnění zemědělské výroby.

Domnívám se, že při řešení problémů zprůmyslnění bychom měli metodicky postupovat takto:

1. Vyjít z předpokládaných potřeb společnosti v zemědělských výrobcích v roce 1970 a v roce 1980.

2. Oddělit ta odvětví, jejichž existence je myslitelná i mimo zemědělské závody, neboť není bezprostředně vázána na půdu (prasata, drůbež, rychlená zelenina apod.) a stanovit počet závodů, nutných k zajištění plánované potřeby národního hospodářství, a množství krmiv, nutných k výrobě příslušných produktů.

3. Výrobu všech ostatních základních produktů zajišťovat ve specializovaných závodech řepařských, olejářských apod. Tyto závody se současně budou podílet na výrobě krmiv, nutných k zabezpečení produkce ve výšeuvedené skupině zemědělských závodů průmyslového typu.

4. Zbývající zemědělské produkty, včetně krmiv do centrálních fondů a včetně krmiv nutných pro příslušné odvětví skotu, zabezpečovat v ostatních závodech.

5. Skot chovat ve všech zemědělských závodech (s výjimkou závodů uvedených ad 2.), přičemž je možno volit formu otevřeného obratu stáda a jednotlivé závody specializovat na zajištění příslušného cyklu obratu stáda.

6. Chov skotu a výrobu jednotlivých rostlinných produktů rozmisťovat tak, aby hlavní masa produkce byla soustředěna do nejvhodnějších přírodních a ekonomických podmínek na vědeckém základě rajonizace zemědělské výroby, a to tak, aby počet tržních produktů, jejichž výroba bude zabezpečována v jednotlivých specializovaných závodech, byl minimální.

Takovéto rozmístění zemědělské výroby, její specializace a z ní vyplývající kooperace bude jednou z cest, vedoucích k pozvednutí našeho socialistického zemědělství na úroveň socialistického průmyslu.

SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
ROČNÍK 8 (XXXV) ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA 1962 - ČÍSLO 1

Specializaze socialistických zemědělských závodů ve vztahu k soustavě hospodaření v zemědělství

Dopisující člen ČSAZV C. Sc. Karel SVOBODA
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky ČSAZV, Praha

Nutnost omezeného rozsahu tohoto příspěvku dovoluje jen stručně se dotknout některých základních problémů specializace v socialistickém zemědělství a jejího místa ve vědecké soustavě hospodaření v zemědělství.

Především je třeba objasnit si samu podstatu obsahu vlastního pojmu „vědecká soustava hospodaření v socialistickém zemědělství".

Možno říci, že pod pojmem „vědecká soustava hospodaření v socialistickém zemědělství" je třeba rozumět soustavu výrobních, ekonomických a organizačních zásad a opatření, umožňujících skutečné velkovýrobní formy socialistického způsobu hospodaření v každém socialistickém zemědělském závodě. Z tohoto hlediska by měla proto vědecká soustava hospodaření v zemědělství zahrnovat v podstatě tyto základní, vědecky zdůvodněné a propracované skupiny zásad a opatření:

1. K uskutečnění nejefektivnější organizace výroby v oblastech, krajích, okresech i v jednotlivých socialistických zemědělských závodech.

2. K uplatnění nejprogresívnější techniky a technologie výroby ve všech výrobních odvětvích, včetně nejprogresívnější agrotechniky a zootechniky.

3. K zavedení a stálému prohlubování nejúčinnějších forem organizace práce i jednotlivých pracovních procesů za současného růstu odborné kvalifikace pracovníků.

4. K uplatnění takového způsobu rozdělování (včetně odměňování), který zabezpečuje jak rychlé tempo rozšířené reprodukce, tak i hmotnou zainteresovanost pracujících na růstu a zhospodárnění výroby a v současné době vede k postupnému odstraňování rozdílů v rozdělování mezi závody všelidového a družstevně skupinového vlastnictví.

5. K uplatnění nejúčinnějších způsobů řízení, včetně uplatňování zásad nejširší účasti pracujících na řízení a chozrasčotních metod hospodaření.

Jde tedy o ucelenou soustavu zásad a opatření, která teprve ve svém komplexním uplatnění mohou zajistit skutečně velkovýrobní socialistický způsob hospodaření v zemědělství a vyrovnání úrovně zemědělství s průmyslem.

Vědeckému propracování každé z těchto částí vědecké soustavy hospodaření je nutno věnovat zvláštní pozornost, i když přitom ani na okamžik nelze opominout souvislost a vzájemnou podmíněnost s ostatními částmi — články — celé soustavy.

Přitom však základní úlohu v celé vědecké soustavě hospodaření v zemědělství, aniž by jakkoli byly podceňovány ostatní její části, má uskutečnění nejefektivnější organizace zemědělské výroby jak v celém státě, tak i v jednotlivých krajích, okresech a především v každém socialistickém zemědělském závodě.

Organizace zemědělské výroby, jež se na povrchu projevuje v podstatě jako rozsah a vzájemný poměr jednotlivých odvětví zemědělské výroby, odráží nejen dosaženou úroveň výrobních sil v zemědělství, ale především existující výrobní vztahy v zemědělství. Univerzálnost zemědělské malovýroby, stejně jako úzká, zákonem maximálního zisku vyvolená a bez ohledu na budoucnost půdní úrodnosti uskutečňovaná často monokulturní specializace velkých kapitalistických farem, jsou toho důkazem. Přitom však právě specializace kapitalistických farem, založená na vysoké koncentraci výroby jen určitého výrobního odvětví nebo jen určitého výrobku, umožňuje uplatňovat a dále rozvíjet strojovou techniku v zemědělství, tím dosahovat vysoké produktivity práce a nižších vlastních nákladů a současně se tak stávat nástrojem k likvidaci zemědělských malovýrobců.

Neúprosný je zákon koncentrace a centralizace kapitálu v kapitalistickém zemědělství, jehož průvodním jevem je postupná likvidace malovýrobců na jedné straně a narůstání a stále užší, až škodlivá specializace kapitalistických podniků v zemědělství na druhé straně.

V podmínkách socialistických výrobních vztahů v zemědělství, jež vznikly přechodem drobných a středních rolníků k družstevní zemědělské velkovýrobě, zůstává však v počátečním období ještě mnoho z univerzálnosti zemědělské malovýroby. To se zejména projevuje v nadměrném počtu výrobních odvětví, jejichž rozsah v důsledku toho neumožňuje plně uplatnit a využít výhod, jež přináší nejmodernější velkovýrobní technika a technologie, a s tím spojený takřka průmyslový charakter organizace práce apod.

Vítězství socialistických výrobních vztahů v zemědělství dává možnost netušeného rozvoje výrobních sil. Jak je však z dosavadní situace ve většině socialistických zemědělských závodů zřejmé, možnost ještě není skutečnost.

Neustálý rozvoj výrobních sil je zcela zákonitý a bez něho nemůže společnost existovat. Aby však probíhal nerušeně v období, kdy socialistické výrobní vztahy zvítězily, je třeba tyto vztahy prohlubovat a odstraňovat z nich prvky, které plnému rozvoji výrobních sil brání. Při tom může jít jen o takové změny ve výrobních vztazích, které se nedotýkají jejich základního společenského charakteru, ale které naopak socialistické výrobní vztahy rozvíjejí.

V současné etapě vývoje našeho socialistického zemědělství a zejména našich JZD je jedním ze základních prvků, bránícím dalšímu plnému rozvoji výrobních sil, nadměrný počet výrobních odvětví a stále ještě nedostatečná koncentrace výroby jednotlivých produktů ve většině všech socialistických zemědělských závodů.

Z toho vyplývá, že pro další rozvoj naší zemědělské výroby a pro postupné dosažení jejího zprůmyslnění je nezbytné dosáhnout účelné specializace každého socialistického zemědělského závodu. Při tom však musí jít o specializaci novou, která odpovídá socialistickému způsobu hospodaření a respektuje biologické zákonitosti a vztahy, jež odlišují zemědělskou výrobu od ostatních odvětví národního hospodářství.

* * *

Je známo, že v podmínkách socialismu se plánovitě uplatňují v podstatě tři formy společenské dělby práce, a to:

1. Územní dělba práce, jejímž obsahem je plánovité rozmístění jednotlivých

výrobních odvětví národního hospodářství do různých částí státu se zřetelem na plné využití přírodního bohatství, na rovnoměrný ekonomický vývoj všech částí země, na zkrácení přepravy jak z hlediska zdrojů výroby, tak spotřeby apod.

2. Specializace výroby v podnicích, jejímž obsahem je plánovité soustředění jednotlivých podniků nebo jejich výrobních jednotek na výrobu jen určitých druhů výrobků nebo jen částí těchto výrobků, popř. jen na určité operace při jejich výrobě.

3. Dělba práce podle povolání, jejímž obsahem je plánovitá specializace pracovních sil jen pro určitý úsek práce v rámci jednoho i více výrobních procesů. Specializace pracovníků je těsně spjata se specializací výroby v podnicích, neboť prohlubování specializace výroby vyžaduje i prohlubování dělby práce podle povolání, zpravidla pak vznik nových specializovaných profesí.

Společenská dělba práce ve svém úhrnu předpokládá a vynucuje si nejen kooperaci práce jednotlivých pracovníků v rámci podniku, ale i kooperaci podniků. To znamená, že s prohlubující se společenskou dělbou práce dochází v podnicích jak k rozšiřování jednoduché kooperace práce na pracovišti cele specializovaném jen na určitou část výrobního procesu (operaci), kdy všichni pracovníci tohoto pracoviště dělají totéž, tak i ke složité kooperaci práce mezi specializovanými pracovišti téhož podniku, vyžadující specializaci pracovníků (profesí). Současně s tím, jak dochází ke specializaci výroby v jednotlivých podnicích, prohlubují se výrobní svazky mezi jednotlivými podniky, popř. mezi podniky různých oblastí k dosažení konečného, jim společného výrobku popř. výrobků.

Společenské vlastnictví výrobních prostředků (všelidové i skupinově družstevní) za socialismu a plánovitý charakter rozvoje celého národního hospodářství umožňuje plánovitě a cílevědomě usměrňovat a řídit jak kooperaci práce uvnitř podniků, cestou nejvhodnějších forem řízení a organizace práce, tak i kooperaci podniků při zachování jejich hospodářské samostatnosti.

Se vznikem socialistické světové soustavy, opírající se o marxistické zásady proletářského internacionalismu, dochází dále i k plánovité kooperaci mezi zeměmi socialistického tábora, směřující k rychlému vzestupu ekonomické síly celého tábora socialismu i všech jeho zemí při plném uplatňování zásad vzájemných výhod a pomoci hospodářsky slabším zemím.

I když všechny tři z uvedených forem společenské dělby práce za socialismu platí pro všechna odvětví materiální výroby národního hospodářství, má jejich uplatňování v socialistickém zemědělství své zvláštnosti. Jsou vyvolány skutečností, že výroba zemědělských produktů jednak probíhá na půdě, kterou nelze libovolně rozšiřovat nebo ji přenášet, jednak za působení řady přírodních faktorů, jež člověk může zatím ovlivňovat jen ve velmi omezeném rozsahu.

Teoreticky vzato, většinu průmyslových podniků je možno (s výjimkou těch, jež jsou přímo vázány na využití přírodního bohatství, jako např. doly, kamenolomy, cihelny, hydroelektrárny apod.) vytvořit kdekoliv a na základě dostatečné koncentrace výroby specializovat je na výrobu kteréhokoliv výrobku. V zemědělství tomu tak není, neboť zemědělský závod je všemi svými nitkami spjat se zemědělsky obdělávatelnou a obdělávanou půdou, s jejími půdními vlastnostmi a klimatickými činiteli, kteří působí ve výrobním procesu v zemědělství. Z toho také vyplývá, že specializace výroby v jednotlivých zemědělských závodech, má-li přinášet prospěch celé společnosti, se nemůže vyvíjet živelně, ale musí vycházet z využití těchto zatím člověkem nevytvořitelných půdních a klimatických podmínek na straně jedné a z dostatečné koncentrace výroby určitých výrobků (podobně jako ve všech odvětvích materiální výroby) na straně druhé.

Na tuto zvláštnost specializace v zemědělství upozorňoval již V. I. Lenin, když analyzoval vývoj v zemědělství od naturálního hospodářství v hospodářství

se zbožní výrobou: *„Je dáno již povahou zemědělství, že jeho přeměna na výrobu zboží probíhá zvláštní cestou, která se nepodobá obdobnému procesu v průmyslu. Zpracovávající průmysl se štěpí na jednotlivá zcela samostatná odvětví, jež se věnují výhradně výrobě jednoho výrobku nebo jedné části výrobku. Avšak zemědělská výroba se neštěpí na naprosto odloučená odvětví, nýbrž se jen specializuje v jednom případě na výrobu toho, v druhém případě na výrobu onoho tržního výrobku, přičemž se ostatní stránky zemědělství přizpůsobují tomuto hlavnímu* (tj. tržnímu) *výrobku.*)*

Z toho vyplývá, že k tomu, aby byla i do zemědělství zavedena správná specializace výroby v jednotlivých socialistických zemědělských závodech, je třeba plánovitě rozmisťovat výrobu jednotlivých zemědělských produktů po celém území státu tak, aby každá plodina i každý druh hospodářských zvířat přicházel do prostředí, které mu poskytuje nejvhodnější podmínky rozvoje, a současně v každém socialistickém zemědělském závodě koncentrovat jejich výrobu tak, aby bylo možno plně uplatnit a využít nejmodernější velkovýrobní techniku a technologii.

K tomu, aby plánovité rozmisťování zemědělské výroby bylo zaměřeno na maximální využití rozdílných výrobních (půdních, klimatických a ekonomických) podmínek, je třeba, aby se opíralo o vědecky zdůvodněné podklady, jimiž jsou především výsledky výzkumných prací na rajonizaci zemědělské výroby a delimitaci půdního fondu.

Jsou tedy jak plánovité rozmístění zemědělské výroby do jednotlivých oblastí a jejich částí, tak i uskutečňování vhodné specializace výroby v socialistických zemědělských závodech těsně spjatými formami společenské dělby práce v podmínkách socialistického zemědělství. Jen při současném uskutečňování obou lze dosáhnout vysokých úspor společenské práce při stálém růstu intenzity výroby a její rentability.

Specializaci výroby v socialistických zemědělských závodech je tedy možno charakterizovat jako takovou formu společenské dělby práce, při které celý zemědělský závod nebo jeho jednotlivé výrobní jednotky jsou soustředěny na výrobu jen určitých — v daných podmínkách nejvhodnějších — výrobků, a to v takové koncentraci jejich výroby, která umožňuje efektivní uplatnění skutečně velkovýrobní techniky a technologie a průmyslového charakteru organizace práce. V tomto smyslu hovoříme proto také o podnikové nebo vnitropodnikové specializaci socialistických zemědělských závodů.

Specializace výroby v socialistických zemědělských závodech se tak současně jeví jako vysoký stupeň organizace zemědělské výroby, jejímž předpokladem je jak správné rozmístění zemědělské výroby do jednotlivých částí země, tak i dostatečná koncentrace výroby nejvhodnějších produktů v každém socialistickém zemědělském závodě.

Specializace výroby v socialistických zemědělských závodech pak vyžaduje, aby s ohledem na nutnost respektování biologických zákonitostí byl mezi jednotlivými odvětvími výroby zachován určitý vzájemný vztah, nezbytný jak pro trvalý růst půdní úrodnosti a tím i sklizní, tak pro neustálý vzestup výroby živočišných produktů.

V podmínkách existence družstevně skupinového vlastnictví musí být při uskutečňování specializace respektován dále i ten fakt, že družstva jsou vlastníky produkce a důchodů, a že různá rentabilita výroby jednotlivých produktů bezprostředně

---

*) V. I. Lenin: Sebrané spisy, sv. 3, str. 305, vyd. Svoboda 1952.

působí i na výši osobních důchodů družstevníků, stejně jako i na tempo průběhu rozšířené reprodukce v družstvech.

S tím souvisí nejen působnost diferenciální renty ve družstevně skupinovém vlastnictví, ale i skutečnost, že některá výrobní odvětví, jako např. skot, vyvolávají svou biologickou podstatou pomalejší obrat výrobních prostředků, a jiná výrobní odvětví, jako např. prasata, drůbež, zelenina pod sklem apod., naopak umožňují rychlejší obrat výrobních prostředků a tím také i různý stupeň zhodnocení vložené společenské práce.

V podmínkách družstevně skupinového vlastnictví nemůže být proto správnou taková specializace, která by vedla k vysoké rentabilitě jedněch družstevních hospodářství na úkor druhých, a tím i k prohloubení diferenciace v osobních důchodech družstevníků i ke značně rozdílnému zabezpečování rozšířené reprodukce v jednotlivých družstvech.

Z toho však současně na druhé straně vyplývá, že v podmínkách budovaného jediného — všelidového — vlastnictví je možno specializaci socialistických zemědělských závodů ještě více prohlubovat, neboť rozdílná úroveň intenzity výroby a společenské produktivity práce, pokud je důsledkem různých přírodních podmínek i různé biologické podstaty jednotlivých výrobních odvětví, nebude mít vliv na úroveň osobních důchodů pracujících a na další rozvoj jednotlivých socialistických zemědělských závodů.

Dosavadní působení diferenciální renty v družstevně skupinovém vlastnictví nemůže však vést v souvislosti s nutností větší koncentrace výroby k tomu, aby byla vytvářena velká družstevní hospodářství zásadně s rozdílnými výrobními podmínkami. Po budoucím přechodu na jediné všelidové vlastnictví bychom namísto prohloubení specializace s ohledem na vybudovanou materiální základnu měli výrobu nespecializovanou.

Uskutečňování specializace, a tím i zvětšování dosavadní koncentrace výroby v jednotlivých socialistických zemědělských závodech je v současné době spjato i se zvětšováním výměry půdního fondu mnohých družstev cestou jejich slučování. Je tomu tak především proto, že i při omezení počtu výrobních odvětví v jednom závodě jen na ta nejvhodnější z hlediska využití daných výrobních podmínek vyžaduje minimální koncentrace jednotlivých kategorií zvířat v chovu skotu, prasat a drůbeže větší výměru závodu, než kolik činí výměra většiny dosud nesloučených družstev.

Možnost vyčlenění chovu prasat a drůbeže z výroby jednotlivých družstev a jejich osamostatnění v úzce specializovaných velkovýkrmnách a velkodrůbežárnách při podstatně větší koncentraci výroby, než by byly schopny zajistit i jinak územně velké, několikatisícihektarové zemědělské závody, na této skutečnosti nic nemění. Chov skotu je spjat nerozlučně s půdou; proto také s jeho koncentrací při současném respektování i ostatních vztahů mezi odvětvími rostlinné výroby bude často růst i výměra socialistických zemědělských závodů. Při tom velikost této výměry bude rozhodující měrou ovlivněna tím, zda obrat stáda skotu bude uzavřen v rámci jednoho socialistického zemědělského závodu nebo v rámci několika vzájemně kooperujících závodů, popř. bude-li tento tzv. „otevřený obrat stáda skotu" zabezpečován a organizován mezi celými oblastmi apod.

Slučování mnohých JZD se proto jeví nikoli náhodnou, ale nezbytnou cestou k dosažení specializace v zemědělství. A pro tento svůj význam nemůže být proto ponecháno živelnosti, ale musí být i při respektování zásady dobrovolnosti cílevědomě řízeno, a to na podkladě výhledového plánu rozvoje a rozmístění zemědělské výroby v každém okrese, který

se tak současně stane jedním ze základních podkladů komplexní výstavby socialistické vesnice na moderní venkovské sídliště.

Zkušenosti, jež jsme získali při ověřování výsledků svých teoretických prací v praxi na chrudimském okrese, ukázaly, že ve mnohých případech nebude možno vytvořit, především s ohledem na přirozenou tvářnost krajiny a terénní překážky, dostatečně územně velký socialistický zemědělský závod, zaručující dostatečnou koncentraci výroby všech zde vhodných zemědělských produktů.

V těchto případech je nutno ještě dále omezit počet výrobních odvětví, při tom však respektovat rentabilitu budoucího sloučeného družstva. V podstatě lze vyslovit zásadu, že čím je menší zemědělský závod svou výměrou, tím menší musí být počet výrobních odvětví, má-li být dosaženo dostatečné koncentrace výroby v každém z nich.

Postupné vyčleňování jednotlivých odvětví zemědělské výroby a jejich osamostatňování v úzce specializované zemědělské závody (např. velkovýkrmny, velkodrůbežárny apod.), právě tak jako rozvíjení jen některé kategorie zvířat z chovu skotu v jednotlivých závodech, vyžaduje pečlivě řízenou kooperaci mezi různě specializovanými závody, založené nejen na vzájemné výhodnosti, ale i na růstu intenzity výroby a produktivity práce v každém z kooperujících závodů.

V žádném případě nelze zapomínat na to, že specializací výroby v JZD musí být dosaženo jak vyšší intenzity zemědělské výroby a produktivity práce, tak i vyšší rentability, a tím i vyšších důchodů družstev a družstevníků.

Uskutečňování specializace výroby v socialistických zemědělských závodech jako výrazu vysokého stupně organizace zemědělské výroby má ve vědecké soustavě hospodaření prvořadý význam. Proto je také třeba v zájmu podstatného zvýšení a zhospodárnění celé zemědělské výroby dále vědecky propracovat a na praktických příkladech ověřit různé možnosti specializace v jednotlivých výrobních podmínkách a pak je urychleně do praxe zavádět spolu s ostatními částmi vědecké soustavy hospodaření v zemědělství. Dosavadní výzkumné a projekční práce na několika okresech, jakož i praxe některých předních sloučených družstev ukazují, že jen komplexním zaváděním všech prvků vědecké soustavy hospodaření v zemědělství lze rozhodující měrou přispět k vyrovnání úrovně zemědělství se socialistickým průmyslem, a tak odstraňovat rozdíly mezi městem a vesnicí.

SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
ROČNÍK 8 (XXXV) ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA 1962 - ČÍSLO 1

Systém a úkoly oblastních stanic pro soustavu hospodaření

Dopisující člen ČSAZV inž. Josef BENDA
ředitel Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV, Praha

Akademik Antonín Klečka ve svém zásadním příspěvku formuloval nejen definici vědecké soustavy, a to jako *„soubor agrotechnických, zootechnických a provozně ekonomických opatření, která by v souladu s výrobními podmínkami a potřebami plánu zajišťovala trvalý vzestup zemědělské výroby při stupňování úrodnosti a ochrany půdy, stupňování produktivity práce, efektivnosti investic, kulturnosti práce a pracovního i životního prostředí s cílem, aby se zemědělství po všech stránkách vyrovnalo průmyslu"*, ale skutečně tvůrčím způsobem rozvinul dosavadní klasické práce, jmenovitě Viljamsovu soustavu. Nejzávažnější otázkou je rozvinutí čtyř základních složek soustavy, které jsou zcela nově formulovány, dále ujasnění terminologických pojmů a metodického postupu řešení soustav. Přednesený referát pokládám nejen za zásadní směrnici pro práci Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV a všech jeho složek, ale i pro řešení spolupráce našeho ústavu s ostatními vědeckovýzkumnými pracovišti Akademie a zemědělské praxe. Z toho pohledu později vysvětlím i případný návrh revize metody práce krajských zemědělských stanic, stanic velkovýrobní technologie a oblastních stanic pro soustavu hospodaření.

Nejdříve se chci soustředit na podstatu svého příspěvku, a to z pohledu současnosti a perspektivy, vyplývající z příspěvku soudruha akademika Klečky.

Oblastní stanice jsou nejdůležitějším článkem nové organizační struktury pro tvůrčí uplatňování výsledků vědy a výzkumu a pokrokových zkušeností v praxi. V celostátním měřítku zahájilo činnost 31 oblastních stanic, které jsou rozmístěny zhruba podle terminologie soudruha Klečky v kukuřičné oblasti ve čtyřech ekotypech (podoblastech), v řepařské oblasti v jedenácti ekotypech, v bramborářské oblasti rovněž v jedenácti ekotypech a v horské oblasti v pěti ekotypech. I když nemáme dosud ve výrobních oblastech podchyceny všechny nuance (ekotypy) přes oblastní stanice, přesto vytváříme již v prvních letech třetí pětiletky dostatečně hustou síť stanic, jimiž můžeme obsáhnout rozhodující oblasti jednotlivých krajů. To je bezesporu novum, které v zemědělském výzkumu nebylo dosud uplatněno.

Úkolem oblastních stanic pro soustavu hospodaření je především:

1. tvůrčím způsobem zpracovávat v provozu socialistických zemědělských závodů dané výrobní oblasti vědeckou soustavu hospodaření, a to na základě podkladů a zásad daných Ústavem pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV a krajskou radou pro vědeckotechnický rozvoj;

2. vyhodnocovat ve spolupráci s řešiteli vědeckovýzkumných úkolů poloprovozní a provozní aplikaci vyřešených úkolů a zkušeností pokrokové praxe a na základě reprezentativních rozborů hospodaření zemědělských závodů navrhovat jejich realizaci v praxi;

3. podle pokynů krajské zemědělské stanice zajišťovat instruktáže pro okresní zemědělsko-lesnické společnosti a usměrňovat poradenskou a pokusnickou činnost konzultačních středisek ve své oblasti;

4. prostřednictvím krajských zemědělských stanic navrhovat nejasné otázky k řešení ve výzkumných ústavech ČSAZV.

Pracovišťem oblastních stanic jsou báze ve vybraných zemědělských závodech, zvláště v JZD a ve státních statcích. Každá oblastní stanice má vzorově zpracovat soustavu hospodaření alespoň u čtyř zemědělských závodů, reprezentujících typové specializované závody dotyčné oblasti. Tyto závody mají být vybavovány technikou a materiálními prostředky alespoň s tříletým předstihem před ostatními zemědělskými závody.

Jde nyní o to, vyjasnit si metodický postup práce těchto stanic, aby plnily úkoly perspektivní, tj. cílevědomě propracovávaly úkoly zpracování soustavy hospodaření účelně specializovaných zemědělských závodů s nastupujícími perspektivami našeho zemědělství, kooperačními vztahy jako novými rysy řešení soustav, a současně ukazovaly cesty ke zvyšování výroby podle linie strany v této pětiletce.

I když posuzování této problematiky podle organizačního řádu Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV patří především do kompetence Ústřední rady pro vědeckotechnický rozvoj zemědělství a lesnictví, pokládám za správné vysvětlit zaměření stanic.

V etapě budování a konsolidace stanic je jejich činnost mimo činnost propagační soustředěna hlavně na první základní článek soustavy, „využití a obhospodařování půdního fondu", a dále na rostlinnou výrobu, výrobu krmiv a ze živočišné výroby na chov skotu. Ve druhé etapě, kterou je třeba ještě stále metodicky připravovat, bude důsledně respektován nový rys v řešení nastupující etapy a perspektivy našeho zemědělství, tj. řešení kooperačních vztahů do všech důsledků.

Nebudeme proto v žádném případě soustřeďovat práci oblastních stanic na nové průmyslové koncepce v chovu drůbeže, popř. v chovu prasat. To bude záležitost hlavně stanic pro velkovýrobní technologii a krajských zemědělských stanic. Oblastní stanice v první etapě budou do jisté míry zajišťovat univerzálnost v krmivové základně, včetně základních krmiv pro drůbež a prasata, pokud nebudou zemědělské závody úžeji specializovány v rostlinné výrobě. Týká se to zejména závodů specializovaných na výrobu osiv a sadby, intenzívního a polního zelinářství, včetně raného bramborářství, chmelařství, ovocnictví a vinařství.

Stanice velkovýrobní technologie, jmenovitě pro chov prasat a drůbeže, a krajské zemědělské stanice budou řešit otázky prasat a drůbeže z hlediska celostátní, krajské a oblastní koncepce a budou vytvářet vzorové velkopodniky průmyslového charakteru.

U těchto otázek můžeme metodický předstih v nejbližší době získat a tím se přizpůsobit zásadní linii, neřešit soustavu jednotlivých závodů izolovaně bez koncepce okresů a krajů.

Ve druhé etapě prací oblastních stanic se budou teprve kontinuálně řešit soustavy územních celků, které vyplynou z celostátních koncepcí perspektivy rozvoje zemědělství. Jako důležitá podkladová práce bude sloužit vzorové zpracování okresů pro potřeby perspektivní výstavby vesnice a celostátní koncepce v chovu skotu jako nejdůležitějšího odvětví živočišné výroby, bezprostředně vázaného na půdě.

Ve spolupráci s výzkumnými ústavy musíme v nejbližší době navrhnout koncepce v rostlinné výrobě, a to v

zelinářství — účelné zelinářské osevní postupy v úzkém sortimentu a vhodném sezónním zastoupení pro

a) intenzívní zelinářství na závlahových plochách v kombinaci s polními plodinami ve výrobních oblastech K, Ř, Bd,

b) polní zelinářství výrobních oblastí K, Ř, Bd při zastoupení zeleniny 5 až 7 % ze zemědělské půdy. Pro navržené formy pěstění stanovit potřeby pracovních sil podle měsíčních harmonogramů mechanizačních prostředků a provozně technických zařízení;

ovocnictví — stanovit ekonomicky nejvhodnější rozsah a pěstitelské formy intenzívních ovocných plantáží (jabloně, hrušně, meruňky, broskve a bobuloviny) a možnosti jejich účelné kombinace v jednotlivých výrobních oblastech. Současně navrhnout technologii v souvislosti s mechanizační vybaveností a potřebou práce;

obilnářství — navrhnout rozmístění výroby osiv hlavních zrnin a krmných luskovin v souladu s přírodními podmínkami a vhodnou technologií sklizní, skladování a úpravy osiva. Stanovit pracovně a technologicky vhodné kombinace výroby jednotlivých druhů osiv pro hlavní výrobní oblasti a účelnou koncentraci ploch se zřetelem na nezbytné investice (mechanizační prostředky, stavby a technická zařízení);

jetelářství — navrhnout rozmístění výroby osiva vojtěšky, červeného jetele a barevných jetelů se zřetelem na klimatické podmínky oblastí a navrhovanou velkovýrobní technologii pěstování, ochrany a sklizně. Stanovit pracovně a technologicky vhodné kombinace pěstění jetelovin a únosnou koncentraci semenářských ploch v jednotlivých zemědělských závodech;

řepařství — navrhnout organizaci speciálních množitelských závodů technické i krmné cukrovky, jejich rozmístění se zřetelem k rozsahu potřeby ploch a účelnou koncentraci, umožňující uplatnění velkovýrobní technologie sklizně a úpravy osiva;

bramborářství — navrhnout organizaci a vybavení specializovaných závodů na množení bramborové sadby s využitím všech novodobých poznatků o mechanizaci výrobního procesu a účelné výstavbě. Totéž navrhnout pro specializované závody pro pěstění raných brambor při výrobních plochách 50, 80 a 150 ha; současně stanovit potřebu práce a její rozložení v průběhu roku.

Oblastní stanice mají již báze vybrány. Vcelku lze říci, že za poměrně krátkou dobu bylo dosaženo některých kladných výsledků. Oblastní stanice se uvádějí ve známost širší zemědělské veřejnosti cestou názorných instruktáží, dále na bázích začínají ovlivňovat zemědělskou výrobu a jsou zde již první dílčí výsledky na úseku zavádění nové technologie pěstování brambor, kukuřice, pěstování meziplodin, nových forem pastevní techniky, přípravy na sklizeň sena, obilovin apod.

V zemědělských závodech je pomoc přijímána kladně, zvláště v JZD, kde po vysvětlení se nejnáze úkoly zajišťují. Důkazem toho jsou již konkrétní smlouvy, uzavřené mezi družstvy a oblastní stanicí. Oblastní stanice již dnes zpracovávají ve spolupráci s družstvy požadavky na materiální vybavení tak, aby tyto závody se skutečně staly příkladem uplatňování nových technologických metod s patřičným předstihem. Ústav pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV zajišťuje, aby v rámci možností byly tyto báze přednostně zásobeny.

Pracovníci našeho ústavu a stanic budou jasně a nekompromisně propracovávat podle výrobních a ekonomických podmínek a na základě linií a prací vědeckovýzkumných ústavů a ze zkušeností naší i zahraniční praxe stále pronikavější

uplatnění intenzívnějších velkovýrobních způsobů hospodaření. Zásadní linie, z níž vycházíme, je specializovaný zemědělský závod. Pochopitelně, že ve svých studijních pracích a aplikacích se může dostat ústav i stanice, zvláště pak v otázkách dlouhodobějších, do rozporu se znalostmi v dané etapě. Proto bude mít ústav nejen právo, ale i povinnost na základě těchto prací usměrňovat vědeckovýzkumnou činnost Akademie přes Ústřední radu pro vědeckotechnický rozvoj. A to bude ta konečná fáze, ke které chceme dojít, aby s pomocí praxe byla ovlivňována i činnost a zaměření vědeckovýzkumné práce v naší Akademii.

SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
ROČNÍK 8 (XXXV) ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA 1962 - ČÍSLO 1

Prípravné práce pre rozmiestenie a špecializáciu poľnohospodárskej výroby na Slovensku

Člen korešpondent ČSAPV Václav ROSAM
Pobočka Československej akadémie poľnohospodárskych vied, Bratislava

Špecifičnosť prírodných a ekonomických podmienok niektorých oblastí na Slovensku vyžaduje, aby im poľnohospodárska veda a výskum venovali patričnú pozornosť, prípadne prednostne sa nimi zaoberali a vyriešili ich správne a výrobné zameranie. Do úvahy prichádzajú najmä horská a podhorská oblasť a Východoslovenská nížina.

Horská a podhorská oblasť zaberá na Slovensku takmer 40 % poľnohospodárskej pôdy. Poľnohospodárska výroba v týchto oblastiach je extenzívna, prírodné podmienky značne nepriaznivé a zvyšovanie produkcie je značne sťažené.

Charakteristickým znakom horskej a podhorskej oblasti je nielen nadmorská výška, teplota a zrážky, ale i pomerne malý podiel ornej pôdy z celkovej poľnohospodárskej pôdy (v priemere okolo 50 %), veľká členitosť a svahovitosť terénu, a tým značne sťažené možnosti využívania mechanizačných prostriedkov. Pomer ornej pôdy k pôde poľnohospodárskej a veľký podiel erózne ohrozenej pôdy, nehovoriac o horších klimatických podmienkach, podstatne ovplyvňuje organizáciu celej poľnohospodárskej výroby, a to nielen v určitých ohraničených územných celkoch, ale priamo v jednotlivých JRD.

V horských a podhorských podmienkach nemôžeme preto vystačiť so všeobecne platnými odporučeniami pre určitú oblasť alebo podoblasť a je treba uvažovať o detailnejšom rozčlenení daného územia na menšie celky, mikrozóny, ako sa o nich zmieňuje A. I. Tulupnikov vo svojom článku *„Ekonomické základy rozmiestenia, špecializácie a sústavy hospodárenia v poľnohospodárskej výrobe."*

Ovšem tieto mikrozóny v našom prípade nevytvárajú súvislé a na seba naväzujúce celky, ale sú často značne rozptýlené.

Pre objasnenie uvediem napríklad, že v horskej oblasti s horšími podmienkami (H2) môže byť zatriedená obec s 20% podielom ornej pôdy z poľnohospodárskej pôdy, ale i obec s 60% podielom. Štruktúry plodín i štruktúry stáda hospodárskych zvierat sa budú od seba v týchto prípadoch podstatne líšiť. V prvom prípade je na

I. Kritériá pre zaradenie obcí do skupín (výrobných úsekov) v rámci podoblastí

Oblasť: horská

Podoblasť		Skupina obcí	Podiel ornej pôdy z poľnohospodárskej v %	Podiel ornej pôdy v záprahovej mechanizácii v %	Priemerné ročné zrážky v mm	Priemerné ročné teploty v °C
Horská s horšími výrobnými podmienkami	H_2	1,1/a 1,1/b 1,2 1,3	do 30	nad 80 50–80 25–50 do 25	650–1100	4,5–6,5
		2,1/a 2,1/b 2,2 2,3	30–60	nad 80 50–80 25–50 do 25		
		3,1 3,2 3,3	nad 60	nad 50 25–50 do 25		
Horská s lepšími výrobnými podmienkami	H_1	1,1 1,2 1,3	do 40	nad 35 15–35 do 15	600–900	5,5–7
		2,1 2,2 2,3	40–60	nad 35 15–35 do 15		
		3,1 3,2 3,3	nad 60	nad 35 15–35 do 15		
Podhorská s horšími výrobnými podmienkami	Z_3	1,1 1,2 1,3	do 45	nad 50 25–50 do 25	700–800	6–7,5
		2,1 2,2 2,3	45–65	nad 50 25–50 do 25		
		3,1/a 3,1/b 3,2 3,3	nad 65	nad 75 50–75 25–50 do 25		
Podhorská s lepšími výrobnými podmienkami	Z_2	1,1 1,2 1,3	do 60	nad 35 15–35 do 15	650–750	7–8
		2,1 2,2 2,3	60–80	nad 35 15–35 do 15		
		3,1 3,2 3,3	nad 80	nad 35 15–35 do 15		

II. Rozsah jednotlivých oblastí, podoblastí a skupín

Oblasť	Podoblasť	Skup. obcí	Počet obcí v skupine	Výmera p. p. v ha	Zastúpenie z celkovej výmery hor. a podhor. oblasti v %	Zastúpenie vo výmere prísl. podoblasti v %	Zastúpenie vo výmere prísl. oblasti v %
Horská	H_2	$1,1^a$	39*				
		$1,1_b$	70	100 950	9,26	20,71	
		1,2	25	25 340	2,32	5,20	
		1,3	25	24 323	2,23	4,99	
		$2,1^a$	69				
		$2,1_b$	112	135 294	12,40	27,76	
		2,2	59	51 102	4,69	10,48	
		2,3	57	57 803	5,30	11,86	
		3,1	65	43 595	4,00	8,94	
		3,2	26	13 415	1,23	2,75	
		3,3	46	35 615	3,27	7,31	
	Podoblasť		609**	487 437	44,70	100,00	80,52
	H_1	1,1	2	3 362	0,31	2,85	
		1,2	8	6 615	0,60	5,61	
		1,3	4	3 132	0,29	2,66	
		2,1	11	11 487	1,05	9,74	
		2,2	15	10 888	1,00	9,23	
		2,3	7	3 422	0,31	2,90	
		3,1	26	11 757	1,08	9,97	
		3,2	36	21 545	1,97	18,28	
		3,3	65	45 701	4,19	38,76	
	Podoblasť		174	117 909	10,80	100,00	19,48
Oblasť:			783	605 346	55,50	—	100,00

* v tejto skupine nebolo zahrnutých 16 obcí, ktoré vôbec nemajú ornú pôdu
** v súčte je zahrnutých aj 16 obcí bez ornej pôdy

prvý pohľad zrejmý nedostatok ornej pôdy pre produkciu vlastných jadrových krmív, v druhom prípade je pomer značne priaznivejší.

Ak prihliadneme k ďalšiemu dôležitému ukazovateľu, tj. svahovitosti terénu, zistíme taktiež podstatný rozdiel. Na svahovitých pozemkoch sme nútení totiž obmedzovať okopaniny a obiloviny a dávať prednosť dočasným trávnym porastom (orateľná mačina), aby sme zamedzili ďalší postup erózie. Dôsledok toho je, že tam, kde máme značnejšie percento ornej pôdy na svahoch, musíme na zbývajúcej ornej pôde (základnej) zaradiť, pokiaľ možno, najviac plodín, ktoré na svahoch pestovať nemôžeme. V takýchto prípadoch sme nútení pripustiť na základnej ornej pôde aj cez 60 % obilnín, alebo i viac ako 20—25 % okopanín.

Zatiaľ sme uvažovali o každom z týchto dvoch ukazovateľov zvlášť. Ak ich kombinujeme navzájom, prichádzame k dlhému radu možných prípadov. Z hľadiska pracovných možností navrhli sme obmedzený počet kombinácií, ktoré i napriek tomu umožňujú do určitej miery rešpektovať špecifické výrobné podmienky.

Pokračování tabulky II

Oblasť	Podoblasť	Skup. obcí	Počet obcí v skupine	Výmera p. p. v ha	Zastúpenie z celkovej výmery hor. a a podhor. obl. v %	Zastúpenie vo výmere prísl. podoblasti v %	Zastúpenie vo výmere prísl. oblasti v %
Podhorská	Z_3	1,1	45	25 168	2,31	12,00	
		1,2	20	14 689	1,34	7,00	
		1,3	18	12 920	1,18	6,16	
		2,1	48	19 674	1,80	9,36	
		2,2	50	30 396	2,78	14,48	
		2,3	38	30 907	2,83	14,73	
		3,1 a	62				
		3,1 b	30	38 585	3,53	18,39	
		3,2	37	14 973	1,37	7,14	
		3,3	47	22 530	2,06	10,74	
	Podoblasť		395	209 842	19,20	100,00	43,23
	Z_2	1,1	20	9 584	0,88	3,48	
		1,2	45	30 675	2,82	11,13	
		1,3	83	58 458	5,36	21,22	
		2,1	34	18 415	1,69	6,68	
		2,2	73	39 411	3,62	14,30	
		2,3	96	60 472	5,55	21,95	
		3,1	18	8 141	0,75	2,95	
		3,2	39	24 872	2,29	9,03	
		3,3	43	25 532	2,34	9,26	
	Podoblasť		451	275 560	25,30	100,00	56,77
	Oblasť		846	485 402	44,50	—	100,00
Hor. a podhor. oblasť spolu			1629	1 090 748	100,00	—	—

I keď berieme do úvahy len tri stupne rôzneho pomeru ornej pôdy k ostatnej poľnohospodárskej pôde (napr. do 30 %, od 30 % do 60 %, nad 60 % ap.) a tri stupne podielu ornej pôdy v záprahovej mechanizácii (do 15 %, od 15 % do 35 %, nad 35 % ap.), prichádzame k deviatim kombináciam v každej zo štyroch podoblastí, t. j. celkom k 36 prípadom (skupinám obcí — mikrozónam, pozri tabuľku I).

Po zaradení jednotlivých obcí do stanovených skupín sa zistilo, že nielen podoblasti, ale aj tieto skupiny sú veľmi rozdielne čo do počtu obcí a ich celkovej výmery (pozri tab. II). Toto konštatovanie nám umožňuje urobiť jasnejšiu predstavu o prevládajúcich výrobných podmienkach v našich horách a podhorí a správnejšie uvažovať o vhodnej štruktúre výroby. Tak napríklad z tej skutočnosti, že podoblasť H2, t. j. horská s horšími výrobnými podmienkami, predstavuje 44,7 % z celkovej výmery horskej a podhorskej oblasti a že v tejto podoblasti horšie mikrozóny predstavujú približne $^4/_5$, je zrejmé, že v horách a podhorí Slovenska prevládajú tie najnepriaznivejšie výrobné podmienky.

Pre návrh výrobného zamerania nebralo sa do úvahy všetkých 36 kombinácií ale len skupiny, ktoré sú plošne najväčšie a pre tieto bol vypracovaný návrh štruktúry výroby (ako príklad uvádza sa v tab. III a IV kombinácia v horskej oblasti) a teraz sa pokračuje v previerke, do akej miery je navrhovaná štruktúra z ekonomického hľadiska správna.

Pre navrhovanú štruktúru rastlinnej a živočíšnej výroby bola vypracovaná aj potreba pracovníkov.

Potreba pracovníkov sa riešila pre jednotlivé najväčšie mikrozóny (13) pomocou tabuliek noriem celoročnej a mesačnej potreby práce (VÚPE, Praha) pre jednotlivé plodiny, a to tak, že počet pracovníkov potrebných pre rastlinnú výrobu v mesiaci najväčšej špičky bol najprv zmenšený o 10 % v predpoklade, že týchto 10 % bude nahradených brigádnikmi, potom zbývajúci počet bol zredukovaný prevedením osemhodinovej práce na desaťhodinovú a konečne tak vzniklý nový počet bol zväčšený o 5 % (v lepších úsekoch Z_2), až 30 % (v najhorších úsekoch H_2) s ohľadom na ťažké podmienky výroby (neschodnosť ciest, vzdialenosť pozemkov ap.). K potrebe pracovníkov pre rastlinnú výrobu sa pripočítala potreba pracovníkov v živočíšnej výrobe upravená podľa najnovších údajov VÚPE. I potreba pracovníkov v administratíve a pomocných službách bola vypočítaná pre každú z uvedených mikrozón zvlášť. Potreba pracovníkov pre ostatné menšie mikrozóny bola stanovená cestou porovnania s mikrozónami, v ktorých táto potreba bola vypočítaná. Potreba pracovníkov v jednotlivých podoblastiach predstavuje vážený priemer údajov za mikrozóny. Príklad výpočtu potreby pracovných síl a ich využitie je uvedený v tab. V.

Predpokladáme, že správnosť našich návrhov bude postupne preverená oblastnými stanicami na ich oporných bodoch a súčasne tieto návrhy budú aj určitým vodítkom pre pracovníkov oblastných staníc ako pre výber oporných bodov, tak i pre ich výrobné zameranie. Domnievame sa, že táto práca môže sa stať jedným z podkladov pri vypracovaní návrhu na vhodnú sústavu hospodárenia v horskej a podhorskej oblasti.

Ako ďalší podklad pre rozmiestenie a špecializáciu poľnohospodárskej výroby na Slovensku bol vypracovaný návrh na sústavu hospodárenia na Východoslovenskej nížine. Pod pojmom oblasti Východoslovenskej nížiny (ďalej len VSN) rozumie sa územie východoslovenského kraja, ohraničené Vihorlatom a Slánskymi horami, t. j. územie terajších okresov Michalovce a Trebišov o výmere 324 793 ha. Z hľadiska prírodných podmienok rozlišujú sa v tejto oblasti dve pásma, a to pásmo nížinné, zaberajúce výrobnú oblasť kukuričnú o rozlohe 189 501 ha a pásmo okrajové, tvoriace podhorie hraničných horstiev.

Návrh sústavy hospodárenia bol vypracovaný pre pásmo nížinné, ktoré so zreteľom na miestne prírodné a ekonomické podmienky bolo rozdelené do piatich výrobno-ekonomických obvodov.

I. vlastný nížinný obvod,

II. obvod krajový lepší (K_1),

III. obvod okrajový horší (K_2, K_3) a obvody špeciálnych kultúr,

Podoblasť	H_2 s horšími podmienkami pre poľnohospodársku						
Skupina	1,1a	1,1b	1,2	1,3	2,1a	2,1b	2,2
podiel ornej pôdy v %	0–30	0–30	0–30	0–30	30–60	30–60	30–60
priemerné zastúpenie ornej pôdy v %	18	22	21	20	46	44	45
podiel pôdy v záprahovej mechanizácii v %	80–100	50–79	25–50	do 25	79–100	50–75	25–50
priemerné zastúpenie pôdy v záprahovej mechanizácii v %	97	65	39	11	95	64	38
Skupina plodín:	%	%	%	%	%	%	%
zrniny	39–40	42–43	45–46	49–50	37–38	39–40	43–44
okopaniny	13–14	14–15	17–18	19–20	13–14	14–15	17–18
zelenina	—	—	—	—	—	—	—
technické plodiny	—	—	—	—	0,5–1	1–1,5	1,5–2
stebelnaté krmoviny	46–48	42–44	36–37	30–31	48–50	44–46	37–38

IV. vinohradnícky,

V. vinohradnícko-ovocinársko-zeleninársky.

V nížinnom obvode z hľadiska prírodných podmienok rozlišuje sa zavlažovaná, nezavlažovaná a lúčna časť, v ktorej i po prevedení plánovaných úprav ostane vysoký podiel lúk a pasienkov (v priemere 26 % z p. p.).

Prevažnú časť nížinného pásma tvorí 1. obvod o rozlohe 111 789 ha, z čoho je 96 543 ha poľnohospodárskej pôdy v rovinovom teréne. Nadmorská výška pohybuje sa medzi 103—115 m n. m., zrážky 600—700 mm, teplota 8,5—9° C. Celý obvod je prístupný pre ťažkú mechanizáciu (99 %).

Po úprave pomerov odvodnením a zavlažovaním, môže sa obvod považovať za jeden z najproduktívnejších na Slovensku. Veľmi priaznivé podmienky sú tiež v 5. obvode (vinohradnícko-ovocinársko-zeleninárskom), kde sa môže počítať temer so 100percentnou závlahou ornej pôdy.

Celkom sa počíta s odvodnením 58 272 ha a so závlahou na ploche 118 455 ha. Do roku 1975 má byť z návrhu realizované 44,8 % závlah a 18,8 % odvodnení.

Dnešný stav poľnohospodárskej výroby v VSN ako celku i v nížinnom pásme

štruktúry osevu

výrobu				H_1 s lepšími podmienkami pre poľnohospodársku výrobu								
2,3	3,1	3,2	3,3	1,1	1,2	1,3	2,1	2,2	2,3	3,1	3,2	3,3
30–60	nad 60	nad 60	nad 60	do 40	do 40	do 40	40–60	40–60	40–60	nad 60	nad 60	nad 60
48	70	74	70	31	32	36	52	52	48	73	74	75
do 25	nad 50	25–50	0–25	nad 35	15–35	do 15	nad 35	15–35	do 15	nad 35	15–35	0–15
10	85	38	8	41	25	4	55	26	10	60	22	5
%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
47–48	37–38	46–47	47–49	44–45	46–47	47–48	43–44	45–46	46–47	38–39	47–48	47–49
18–19	13–14	17–18	18–20	17–18	19–20	19–20	16–17	18–19	18–20	14–15	18–19	18–20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2–2	1–1,5	1,5–2	2–2,5	—	0,5–1	0,5–1	1–1,5	1,5–2	2–2	1–1,5	1,5–2	2–2,5
31–33	47–49	33–35	30–32	37–39	33–34	31–33	38–39	33–35	32–33	45–47	32–33	30–32

oblasti je nevyhovujúci. Orná pôda tvorí cca 66,7 %. Každoročným zatápaním sa veľká časť pôdy znehodnocuje, jarné poľnohospodárske práce sa oneskorujú, čo má za následok nízke a v mnohých prípadoch podpriemerné výnosy. Veľké percento plôch sa osieva obilovinami, málo sa pestujú krmoviny a okopaniny, čo má nutný dôsledek v zlej krmovinovej základni a v nízkych stavoch hovädzieho dobytka, takže maštalným hnojom sa hnojí sotva 10 % ornej pôdy. Ostatná agrotechnika, ako predpoklad dobrých úrod, je tiež na nevyhovujúcom stupni. Terajší stav rastlinnej výroby, ak sa premietne do čísiel, dá nasledujúci obraz o priemerných úrodách niektorých hlavných plodín:

pšenica 21,3 %, výnos 18,6 q, jačmeň 10 %, výnos 21,5 q, kukurica na zrno 6,6 %, výnos 23,6 q, zemiaky 5,4 %, výnos 96,5 q a cukrová repa 6 %, výnos 213,4 q.

Hektárové výnosy väčšiny pestovaných plodín dosahujú alebo málo prevyšujú celoštátny priemer povojnových rokov a za posledných desať rokov sa v tomto ohľade tiež neurobil podstatný krok dopredu.

Pomery v rastlinnej výrobe sa priamo odzrkadľujú v živočíšnej výrobe, a to v nízkej hustote predovšetkým hovädzieho dobytka, ktorá predstavuje vo Východoslovenskej nížine 37,5 ks na 100 ha poľnohospodárskej pôdy, pri nízkej úžitko-

Podoblasť		H_2 – s horšími podmienkami pre poľnohospodársku výrobu								
Skupina		1,1a	1,1b	1,2	1,3	2,1a	2,1b	2,2	2,3	3,1
Celkový počet VDJ		41–42*	44–46*	46–48*	47–49*	49–50*	50–52*	51–53*	54–55	54–55
hovädzí dobytok	VDJ	28,9	34	36,1	37,1	38,7	40,7	40,3	42,3	42
	ks	44,4	53,7	55	56,4	56,4	58,9	58,9	61,4	60,1
	%**	69–71	75–76	76–78	77–78	78–79	79–81	77–78	78–79	77–78
ošípané	VDJ	2,2	2,2	2,1	2,1	2,2	2,5	4,1	4,7	3,5
	ks	11	11,3	11,3	10,8	13	12,5	28	33	13,2
	%**	4,5–5,5	4,5–5,5	4–5	4–4,5	5–5,5	4,5–5	7,5–8,5	8,5–9	6–7
ovce	VDJ	4,9	3,3	3,5	3,7	2,1	1,8	1,8	1,8	1,8
	ks	70,7	47,5	52,5	50	30	25	25	25	25
	%**	11,5–12,5	7–7,5	7–8	7,5–8	4–4,5	3–4	3–4	3–4	3–3,5
hydina	VDJ	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6
	ks	130	136,5	137,8	130	156	150	143	136	150
	%**	1–1,5	1–1,5	1–1	1–1	1–1,5	1–1	1–1	1–1,5	1–1,5
koně	VDJ	4,8	5	4,8	4,6	5,5	5,4	5,2	5	6,4
	ks	4,8	5	4,8	4,6	5,5	5,4	5,2	5	6,4
	%**	11–12	10,5–11,5	10–10,5	9–10	11–11,5	10–11	9,5–10,5	9–10	11,5–12

Počet kusov prevzatých na pasenie

hovädzí dobytok	1	465	510	510	510	150	150	150	–	–
	2	155	170	170	170	50	50	50	–	–
ovce	1	900	450	450	540					
	2	407	200	200	240					

Poznámka: * VDJ včítane kooperácie
** % z celkového počtu VDJ
zastúpenie ošípaných v skupinách od 1, 1a – 2 1 b závisí len od počtu rodín pracujúcich v JRD

na 100 ha poľnohospodárskej pôdy

		H_1 — s lepšími podmienkami pre poľnohospodársku výrobu								
3,2	3,3	1,1	1,2	1,3	2,1	2,2	2,3	3,1	3,2	3,3
56–58	57–59	54–55*	56–57*	57–58	57–58	58–59	58–59	57–58	60–61	62–64
42,4	42,4	44,1	46	46	45,9	45,6	45,2	46,7	44,3	44,8
62	61,1	63,8	64,1	63,7	63,1	62,8	62,2	64,3	60,6	61,1
74–75	72–74	80–82	81–82	79–81	79–81	77–79	77–78	80–82	73–74	71–72
7	8,7	2,4	2,3	4,1	4,3	5,4	6,1	2,6	8,9	11,1
45,8	56,4	12	11,5	26,5	25,5	33,5	38,5	13	58	73,2
12–12,5	14,5–15,5	4–5	4–4,5	6,5–7,5	7–8	9–9,5	10–10,5	4–5	14,5–15	17–18
1,8	1,8	2,1	2,1	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
25	25	30	30	25	25	25	25	25	25	25
3–3,5	2,5–3,5	3,5–4	3,5–4	2,5–3,5	2,5–3,5	2,5–3,5	2,5–3,5	3–3,5	2,5–3	2,5–3
0,6	0,5	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6
143	136,5	143	136,5	136,5	150	143	136	156	149,5	143
1–1	1–1	1–1	1–1	1–1	1–1	1–1	0,5–1	1–1	1–1	1–1
5,2	4,6	5,3	5,4	5,1	5,3	5,1	4,9	5,8	4,9	4,8
5,2	4,6	5	5	4,8	5	4,8	4,6	5,4	4,6	4,5
8,5–9,5	7,5–8,5	9,5–10	9,5–10	8,5–9,5	9–9,5	8,5–9	8–8,5	9,5–10,5	8–8,5	7–8

v rámci kooperačných vzťahov

–	–	210	210							
–	–	70	70							

1 = množstvo v kusoch
2 = v prepočte na priemerné ročné stavy v kusoch

Oblasť: horská. V. Prehľad o potrebe pracovníkov

Podoblasť	Ukazovateľ	Výmera p. p. v ha	Potreba prac. na 100 ha	Celková potreba prac.	Potreba		
					I.	II.	III.
H_2	celková potreba				32 366	32 366	35 631
	% využitia pracov.	487 437	18,7	91 151	35,5	35,5	39,1
	bez prac. prílež. treba zamest.	—	—	—	58 785	58 785	55 520
H_1	celková potreba				8 442	8 442	9 421
	% využitia pracov.	117 909	22,1	26 058	32,4	32,4	36,2
	bez prac. prílež. treba zamest.	—	—	—	17 616	17 616	16 637
horská spolu	celková potreba				40 808	40 808	45 052
	% využitia pracovníků	605 346	19,4	117 209	34,8	34,8	38,4
	bez prac. prílež. treba zamest.				76 401	76 401	72 157

vosti 1364 litrov mlieka na dojnicu. Pomerne vyššie sú zastúpené ošípané, a to 83 ks na 100 hektárov ornej pôdy. Tieto stavy vyprodukujú spolu 97,33 kg mäsa (okrem hydiny) na 1 ha. Väčšie výkyvy v stavoch a úžitkovosti sa prejavujú v jednotlivých obvodoch.

Z hľadiska poľnohospodárskeho priemyslu sa radí VSN medzi oblasti so slabo vyvinutým priemyslom ako v dôsledku minimálnej starostlivosti buržoáznych režimov v minulosti o túto oblasť, tak aj v nevyrovnaných výrobných pomeroch (neupravené vodné pomery), ktoré boli príčinou, že táto vyložene poľnohospodárska oblasť sa stala z hľadiska vývoja v iných oblastiach extenzívnou, čo malo priamy vplyv na rozvoj priemyslu.

Po vymedzení výrobných obvodov bol vypracovaný návrh vhodného výrobného zamerania (vrátane štruktúry osevu a vhodnej sústavy osevných postupov, bilancie rastlinnej výroby, zaistenia krmovinovej základne, štruktúry živočíšnej výroby, výroby maštalného hnoja, mechanizácie, potreby ľudskej práce, investičných nákladov do pôdneho fondu a pod.), doplneného prepočtami o hrubej a tržnej produkcii, a to pre pôdu zavlažovanú vo výhľade do roku 1975, ako aj návrhom opatrení na dosiahnutie navrhovanej intenzity výroby.

Na zavlažovanej pôde s ohľadom na to, že krmoviny a okopaniny najlepšie využívajú závlahu, je počítané s ich vyšším zastúpením v osevnom postupe.

podľa jednotlivých mesiacov

(využitie) pracovníkov podľa mesiacov								
IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
42 163	48 695	59 799	72 209	74 168	91 151	91 151	51 961	32 366
46,3	53,4	65,6	79,2	81,4	100,0	100,0	57,0	35,5
48 988	42 456	31 352	18 942	16 983	—	—	39 190	58 785
11 378	12 944	16 663	21 947	20 382	26 058	26 058	14 314	8 442
43,7	49,7	63,9	84,2	78,2	100,0	100,0	54,9	32,4
14 680	13 114	9 395	4 111	5 676	—	—	11 744	17 616
53 541	61 639	76 462	94 156	94 550	117 209	117 209	66 275	40 808
45,7	52,6	65,2	80,3	80,7	100,0	100,0	56,5	34,8
63 668	55 570	40 747	23 053	22 659	—	—	50 934	76 401

V zavlažovanej časti I. obvodu navrhuje sa cca 48 % obilovín, včítane 13,5 % kukurice na zrno, 12 % technických plodín, 28,1 % krmovín. V nezavlažovanej časti obvodu je percento obilovín asi o 5 % vyššie a zastúpenie technických plodín a krmovín je nižšie. V zavlažovanom území sa počítajú ha výnosy u chlebového obilia 37—38 q, kukurice na zrno 62 q, cukrovej repy 550 q, zemiakov 195 q, viacročných krmovín 100—120 q, lúk a pasienkov 50 q. Zvýšenie rastlinnej výroby sa priaznivo prejaví v ukazovateľoch výroby na 1 ha ornej pôdy a poľnohospodárskej pôdy, rastlinnej a živočíšnej výroby ako udávajú tabuľky VI a VII.

Podľa prevedených rozborov hrubá poľnohospodárska výroba dosiahne k plánovanému roku 14 554 Kčs na 1 ha poľnohospodárskej pôdy, pričom podiel živočíšnej výroby na celkovom objeme hrubej výroby bude 51,79 % a jeden stály pracovník vyprodukuje 90 467 Kčs. Celkový objem tovarovej výroby dosiahne 9467 Kčs na 1 ha poľnohospodárskej pôdy. Podiel živočíšnej výroby na objeme tovarovej výroby bude činiť 71,53 %.

Porovnanie niektorých ukazovateľov navrhovanej intenzity využívania poľnohospodárskej pôdy v častiach VSN s rokom 1959 ukazuje na vysoký rast poľnohospodárskej výroby oproti súčasnosti. Dosiahne sa celkové zvýšenie hektárových výnosov všetkých poľnohospodárskych plodín a tým i zvýšenie početných stavov a úžitkovosti hospodárskych zvierat. Hustota hovädzieho dobytka na 100 ha ornej

VI. Produkcia hlavných výrobkov rastlinnej výroby

Obvod VSN	Výroba na 1 ha o. p. v kg				
	chlebové obilie	cukrová repa	kukurica na zrno	ostatné jadro	lucerkové seno ďatel. seno
I. zavlažovaná časť	625,3	4224	742,5	654,9	2935,5
I. nezavlažovaná časť	517,6	2954	764,6	482,1	1873,4
I. lúčny úsek	649,0	4182	465,4	487,9	1357,2
V.	625,3	3168	651,0	530,2	2736,0

VII. Produkcia živočíšnej výroby na 1 ha o. p.

Obvod VSN	Mlieko		Vajcia	Mäso hov.	Mäso brav.	Mäso hyd.	Mäso – živá váha	
	1	%	ks	kg	kg	kg	S ks	S %
I. obvod zavlaž. časť	1960	100,0	945	248,9	160,00	34,40	443,30	100,0
I. obvod nezavlaž. časť	1260	64,2	945	118,30	196,00	32,83	347,13	78,3
I. obvod lúčny úsek	1648	84	832	164,07	97,78	44,96	306,82	69,2
V. obvod	1960	100,0	930	206,90	160,00	31,18	398,08	89,8

pôdy stúpne v I. obvode až o 152 %. Vysoký rast sa dosiahne v produkcii mäsa, a to u hovädzieho v I. obvode až 515 %. Priaznivé pomery vo výrobe sa prenikavo prejavia v peňažných príjmoch,ktoré v porovnaní s rokom 1959 stúpnu v I. obvode, lúčnom úseku, na 1 ha poľnohospodárskej pôdy až o 454 % a v prepočítaní na jedného stáleho pracovníka v I. obvode až o 521 %.

Krátky prehľad o predpokladaných výsledkoch hospodárenia v porovnaní s rokom 1959 ešte výraznejšie poukazuje na nutnosť zavedenia opatrení k zvyšovaniu úrovne poľnohospodárskej výroby cestou veľkovýrobných foriem socialistického hospodárenia.

Pri komplexnom riešení otázok rozvoja poľnohospodárskej výroby v oblasti VSN vyskytuje sa súčasne problém organizácie poľnohospodárskej výroby, a to zvlášť živočíšnej, ako aj problém kooperačných vzťahov vo vnútri oblasti, poprí-

pade k iným oblastiam. Zo samotnej povahy poľnohospodárskej výroby vyplýva, že kooperačné vzťahy sa budú najúčelnejšie rozvíjať predovšetkým v chove hovädzieho dobytka a prebytky vo výrobe ťažko prepravovateľných objemových krmív bude treba na mieste využiť na výkrm mladého dobytka. Preto z hľadiska kooperácie v podmienkach VSN zo súčasných poznatkov vedy a techniky najúčelnejším sa javí prísun zastavovaného dobytka do oblasti na podklade medzidružstevnej spolupráce.

Organizovanie poľnohospodárskej výroby sa navrhuje previesť na podklade veľkých socialistických poľnohospodárskych závodov v špecializovaných stredisskách pri najúčelnejšej koncentrácii výrobných odvetví rastlinnej a živočíšnej výroby. Na základe súčasných poznatkov o vhodnosti koncentrácie a špecializácie rastlinnej a živočíšnej výroby doporučuje sa v podmienkach VSN organizovať živočíšnu výrobu a z toho hľadiska tiež rastlinnú výrobu do špecializovaných výrobných stredísk s kombináciami odvetví živočíšnej výroby napr.: dojnice — odstav teliat; dojnice — odchov mladého dobytka; dojnice — výkrm ošípaných a pod.

Komponenty výkrmu môžu byť pritom sústredené z viacerých poľnohospodárskych závodov do špecializovaných výkrmní, obdobne ako u výkrmu hovädzieho dobytka.

Výkrm dobytka z vlastného obratu i prísunu bude organizovaný na podklade veľkovýkrmní o kapacite 3500 ks dobytka priemerného ročného stavu, t. j. približne jednu veľkovýkrmňu pre štyri poľnohospodárske závody (alebo na 10 000 ha o. p.), aby sa výroba mäsa priblížila priemyslovej výrobe. Mesačná produkcia tohoto závodu by činila 204,0 ton mäsa. Z hľadiska ustajovacích priestorov bude treba do realizácie navrhovaného projektu vyvinúť typy výkrmní vyhovujúce veľkovýrobným potrebám.

Predpokladom dosiahnutia navrhovanej intenzity poľnohospodárskej výroby je predovšetkým využitie účelného rozdelenia hospodárskych obvodov, a hlavne zavedenie správnej sústavy polných a krmovinových osevných postupov, sústavy správneho obrábania pôdy v nových podmienkach a ošetrovania plodín, sústavy hnojenia v podmienkach VSN, skvalitnenie práce na úseku šľachtenia osív a sadív prispôsobením sa novým podmienkam, a využitie pokrokových a najprogresívnejších metód v technológii rastlinnej a živočíšnej výroby, k čomu bude treba vytvoriť optimálne chovateľské podmienky, predovšetkým cestou dostatočne rozvinutej výroby kvalitných krmovín.

Využitie mechanizácie poľnohospodárskej výroby a správna organizácia práce je tiež jednou zo základných podmienok k dosiahnutiu navrhovanej intenzity v priaznivých podmienkach VSN.

Kľúčovým opatrením k pozdvihnutiu úrovne poľnohospodárskej výroby budú však investície do pôdneho fondu, a to do vodohospodárskych meliorácií, odvodnenia a vybudovania závlahových sústav, ktoré dosiahnu do roku 1975 výšky 632 mil. Kčs, t. j. priemer 6803 Kčs na jeden hektár ornej pôdy vo vlastnej nížine, čím však možnosti ďalších investícií do meliorácií v oblasti nie sú vyčerpané, keďže „Dlhodobá koncepcia" závlah do roku 1975 činí iba 44,8 % možných závlah v oblasti Východoslovenskej nížiny.

Je prirodzené, že návrh sústavy hospodárenia VSN, i keď bol prejednaný a schválený príslušnými činiteľmi na kraji a v oponentskom riadení, nerieši ešte

otázku sústavy poľnohospodárskej výroby v plnej šírke a do všetkých detailov. Napriek tomu má svoje opodstatnenie, lebo ukazuje praxi cestu, ktorú je potrebné nastúpiť, aby naša poľnohospodárska výroba plne kryla požiadavky spotreby, aby sa odhalili skryté rezervy pri súčasnom rysovaní perspektívy rentability poľnohospodárskeho podnikania. Domnievame sa, že i táto naša práca je prínosom a prispeje ku komplexnému riešeniu otázky sústav poľnohospodárskej výroby.

SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
ROČNÍK 8 (XXXV) ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA 1962 - ČÍSLO 1

Problematika kritérií delimitace půdního fondu se zřetelem k zaměření a rozmístění zemědělské výroby

Dr. Stanislav MACOUN
Ústav pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV, Praha

Delimitace půdního fondu byla zpracována jako jeden z hlavních úkolů generálního programu ZLV (Zvelebení zemědělství, lesního a vodního hospodářství) na podkladě vládního usnesení z roku 1954. Úkol sám i jeho náplň vyplynuly z naléhavé potřeby získat spolehlivé podklady k plánovitému usměrňování organizace i ochrany půdního fondu a jeho účelného využití pro potřeby jednotlivých odvětví národního hospodářství.

Protože rozhodující podíl půdního fondu tvoří zemědělská a lesní půda, převzala zpracování úkolu ČSAZV. Na podkladě předběžných zkušeností z delimitačních akcí a hospodářskotechnických úprav pozemků byla vypracována metodika průzkumových prací a stanovena vědecky opodstatněná kritéria pro posuzování jednotlivých kategorií zemědělské a lesní půdy se zřetelem k reliéfu území, povaze půd a klimatickým poměrům. Současně se do kritérií promítly i veškeré vědecké poznatky o půdní erozi a boji proti ní, o úpravě vodního režimu, o pěstitelských nárocích zemědělských i lesních kultur a o vlivu svažitosti i hospodářské přístupnosti pozemků na uplatnění mechanizačních prostředků. Metodika vycházela ze zásady, že cílem delimitace je navrhnout nejúčelnější využití půdního fondu z hlediska zemědělské velkovýroby a lesního hospodářství při současném zajištění úrodnosti a ochrany půdy, zájmů vodohospodářských a územně plánovacích.

Metodika byla prověřena zpracováním dvou vzorových území, a to okresu Hustopeče se složitou problematikou značně devastované pahorkatiny a zaplavované nivy v semiaridních podmínkách, a zvláště vymezeného rajónu v okresech Frenštát a Frýdek ve vodohospodářsky důležité oblasti Beskyd, se speciálními poměry zeměděské výroby a se sídlištní i rekreační problematikou. Delimitační závěry těchto vzorových prací byly zhodnoceny i po stránce ekonomické, přičemž poprvé se přikročilo k hodnocení zemědělského půdního fondu pomocí delimitačních kategorií ve výrobně subtypovém třídění. Tato ekonomická prověrka potvrdila, zčásti i upřesnila delimitační kritéria, zejména pokud jde o hranice oratelnosti a o vnitřní členění orné půdy podle svažitosti, mechanizační přístupnosti a erozní ohroženosti ve vztahu ke způsobu obhospodařování a skladbě plodin.

Metodika v zásadě třídí půdní fond na zemědělskou půdu, lesní a vodní plochy a na ostatní půdu účelovou. Za zemědělskou půdu se považují pozemky zemědělsky užívané, pokud odpovídají nárokům zemědělských kultur a možnosti na nich s úspěchem hospodařit velkovýrobním způsobem, aniž by docházelo k postupnému znehodnocování erozí nebo vyčerpáním. Rozhodujícím kritériem je svažitost do 22—25°, která jen výjimečně ve vinohradnických polohách a na horských pastvinách může dostoupit 28—30°.

U orné půdy je rozhodující obdělavatelnost pozemků, omezená krajní svažitostí 15—17°, hloubkou půdního profilu 20—30 cm a štěrkovitostí nepřesahující 40—50 %. Pro vnitřní třídění orné půdy je rozhodujícím kritériem svažitost, jejíž krajní hodnoty pro uplatnění těžké mechanizace jsou 5—7°, pro střední mechanizaci 10—12°.

U trvalých drnů je rozhodující jejich ochranná funkce, jako je tomu u pastvin na příkrých svazích na 15—17° a ve sběrných úžlabinách nebo u údolních luk s trvale vysokými stavy podzemní vody a nebezpečím záplav, popř. u horských luk ve značných nadmořských výškách (nad 750—800 m) s bohatými srážkami a krátkou vegetační dobou, která vylučuje hospodárné pěstování polních plodin.

Tato směrná kritéria, jak je patrno z rozptylu mezních hodnot, vyžadují při praktické delimitaci další odstínění podle výše a povahy srážek, zasáklivosti a erozní náchylnosti půd, velikosti sběrných ploch a povahy terénních úprav (terasy, meze, svodnice).

Výsledky delimitace půdního fondu, zobrazené v mapách v měřítku 1 : 25 000, se občas kritizují jednak z neznalosti zásad delimitace, jednak pokud jde o přesnost detailů. Dlužno ovšem uvážit, že jde o práci generelovou s nepřesnostmi v rámci přípustných odchylek odpovídajících mapovému měřítku, jakosti podkladů a rozsahu celé práce. Tyto nedokonalosti nesou všechny práce tohoto druhu, jako jsou např. subtypové mapy rajonizační, státní vodohospodářský plán nebo mapy geologické, aniž by tím ztrácely na svém významu. Pro generelové závěry při hodnocení velkých územních celků, výrobních oblastí nebo ekonomických rajónů jsou zcela vyhovující, v detailu mají význam indikační pro další upřesněné zpracování a vyhodnocení; zde pak rozhoduje metodický přístup a správné použití kritérií jak v izolovaném hodnocení, tak v syntéze s jinými podklady.

Delimitace půdního fondu je spolu s vyhodnocením půdně klimatickým (tj. výrobně subtypovým) rozhodujícím měřítkem pro posuzování jakéhokoliv území z hlediska účelného uspořádání zemědělské výroby a správné soustavy hospodaření. Přírodní podmínky terénní, půdní a klimatické jsou natolik neměnné, že je nutno z nich vycházet jako z trvalého podkladu při jakékoli koncepci zemědělské výroby; o její úrovni ovšem rozhoduje stupeň rozvoje výrobních sil.

Podle dosavadních zkušeností, získaných při pracích na zaměření a rozmístění zemědělské výroby, je základním vyhodnocovacím (klasifikačním) prvkem kategorie půdního fondu se subtypovým tříděním. Na tyto základní prvky možno podle objektivních hledisek rozložit jakékoliv území. Tím, že jednotlivé klasifikační třídy se charakterizují účelnou skladbou plodin, pokud jde o ornou půdu a výnosy plodin i kultur, se dospívá k celkovému zaměření a intenzitě rostlinné výroby, z níž pak je možno přes krmivovou základnu odvodit rozsah, strukturu a užitkovost

výroby živočišné, současně však i tržní výrobu, potřebu pracovních sil a mechanizačních prostředků, v závěrech pak i základní hlediska pro rozmístění výroby a specializační směry v rostlinné i živočišné výrobě.

V zájmu zjednodušení se pro základní rozvahy třídí půdní fond do těchto kategorií:

a) orná půda základní — svažitost do 10^0 (12^0), hluboké až středně hluboké půdy, přístupné vesměs strojové mechanizaci s možností pro uplatnění normálních osevních postupů 7 až 10 (12)honných, s vysokým podílem okopanin 16—22% (25 %) a technických plodin (1—3 %), při zastoupení víceletých pícnin v rozsahu 16—22 % (25 %);

b) orná půda ohrožená — dfo $^2/_3$, svažitost $10—12^0$, středně hluboké půdy, omezená použitelnost strojní mechanizace, vyžaduje 6—8honné osevní postupy se zvýšeným podílem víceletých pícnin (28—35 %) při sníženém zastoupení okopanin (10—14 %) i technických plodin (0—2 %);

c) orná půda výrazně ohrožená — dfo $^1/_2$—$^2/_3$, svažitost 13 až 15^0 (17^0), středně hluboké až měkké půdy v potažní mechanizaci, vyžadující zvláštní osevní postupy obilnářsko-pícninářské 6—9honné, s vysokým podílem víceletých pícnin, resp. dočasných luk (50—75 %) a nízkým zastoupením okopanin (6—9 %);

d) louky údolní;

e) pastviny;

f) sady, vinice, chmelnice a jiné trvalé kultury.

Každá z těchto kategorií se třídí do výrobních subtypů: horský špatný (Hš), horský dobrý (Hd), bramborářsko-ovesný (Bo), bramborářsko-žitný (Bž), bramborářsko-ječný a pšeničný (Bjp) atd. pokud jde o výrobní typ řepařský (Řž, Řjp) a kukuřičný. K upřesněnému hodnocení možno řepařský typ rozčlenit v řepařský okrajový a hlavní, rovněž tak typ kukuřičný.

Velmi závažné je výnosové ohodnocení jednotlivých klasifikačních tříd půdního fondu. V širokých průměrech možno sice udat přibližně odstupňování výnosů

I. Relativní výnosovost plodin podle výrobních subtypů

Výrobní subtyp	Obiloviny		Brambory		Cukrovka		Jeteloviny	
	ž	jp	ž	jp	ž	jp	ž	jp
Hš	46	46	68	68	—	—	74	74
Hd	47	49	77	76	—	—	77	80
Bš	53	57	87	85	—	—	79	85
Bd	64	73	100	95	50	75	81	91
Řo	80	92	90	90	70	90	87	98
Řh	87	100	79	80	75	100	91	100
Ko	80	97	70	72	67	90	83	95
Kh	67	87	65	68	53	80	76	87

hlavních plodin, jak uvádí tabulka I pokud jde o obiloviny, brambory, cukrovku a jeteloviny; vždy však nutno přihlédnout ke klimatickým podmínkám a půdně geologickému substrátu, které podstatně ovlivňují nejen skladbu plodin, nýbrž i výnosy plodin.

Rovněž odstupňování výnosů mezi jednotlivými kategoriemi orné půdy možno přibližně udat (tab. II).

II. Relativní výnosovost plodin podle kategorií orné půdy

Výrobní subtyp	Obiloviny			Okopaniny			Pícniny		
	opz	op 2/3	op 1/2 −1/3	opz	op 2/3	op 1/2 −1/3	opz	op 2/3	op 1/2 −1/3
Hš–Hd	100	96	92	100	97	94	100	96	92
Bš–Bd	100	94	89	100	95	90	100	95	90
Řo–Řh	100	91	83	100	93	88	100	95	90
Ko–Kh	100	89	79	100	90	85	100	94	87

Výnosovost luk se pohybuje mezi 52–62 % výnosové úrovně víceletých pícnin na orné půdě s maximy v oblastech bramborářské dobré a řepařské hlavní. U pastvin možno počítat s 45 % výnosové úrovně luk v horských oblastech, se snižující se vláhovou jistotou klesá na 33 % v oblasti řepařské okrajové, na 27 % v řepařské hlavní a na 25 % v oblastech kukuřičných. Výnosy podkultur v polních sadech dosahují v průměru asi 60 % výnosů příslušné kategorie orné půdy. Výchozí úroveň výnosů možno stanovit jen po pečlivém průzkumu dosahované průměrné i špičkové úrovně, se zřetelem na geologický původ půd, genetický půdní typ, minerální sílu půd a vláhovou jistotu. Nemáme dosud srovnávací měřítko, pokud jde o vliv těchto činitelů na výnosovou úroveň jednotlivých plodin a kultur tak, aby bylo možno vyloučit jejich subjektivní hodnocení. Je to jeden z naléhavých úkolů příslušných ústavů Akademie, především Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV a Ústavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV. Při souborném zpracování klasifikace půdního fondu bude možno odvodit směrné hodnoty pro uspořádání nejen rostlinné, nýbrž i živočišné výroby a používat jich jako výrobních standardů k výpočtům výrobních alternativ a celkového pojetí soustav hospodaření.

Obdobně jako u rostlinné výroby možno srovnávacími indexy vyjádřit relativní úživnost orné půdy v klasifikačních třídách pro hospodářské zvířectvo (tab. III).

III. Relativní zatížení orné půdy hospodářským zvířectvem

Kategorie orné půdy	Výrobní typ							
	Hš	Hd	Bš	Bd	Řo	Řh	Ko	Kh
opz	53–62	59–66	66–75	73–84	83–94	88–100	81–93	74–81
op 2/3	50–63	57–65	63–72	73–79	81–84	83– 87	77–79	71–73
op 1/2–1/3	47–52	51–58	59–64	65–71	70–76	74– 80	67–75	60–70

Spodní ukazatelová čísla odpovídají výrobním subtypům žitným, popř. ovesným, a výrazně vymělčeným půdám horských výrobních typů. V základních rozvahách nutno směrná čísla prověřit krmivovou základnou jak z orné půdy, tak z luk a pastvin.

S klasifikací zemědělského půdního fondu úzce souvisí způsob obhospodařování jednotlivých kategorií, zejména orné půdy, nejen pokud jde o účelnou skladbu plodin a vhodné uspořádání osevních postupů, nýbrž i seskupování tratí a pozemků do osevních postupů. To přichází v úvahu při zpracovávání hospodářských území, kde se upřesněná delimitace půdního fondu podle objektivních kritérií účelně upravuje d e l i m i t a c í h o s p o d á ř s k o u, při níž se půdní fond posuzuje z hledisek provozně organizačních. Rozhoduje tu řada hledisek, především hospodářská poloha a dopravní přístupnost pozemků, jakož i účelné rozmístění rostlinné a živočišné výroby na jednotlivá výrobní střediska. Při hospodářské delimitaci možno např. rozptýlenou ornou půdu zahrnout do trvalých pastvin, sloučit do jednoho osevního postupu příbuzné kategorie orné půdy, vyčlenit z normálně obhospodařované orné půdy pozemky pro závlahové hospodářství, přífaremní osevní postup apod. Nelze při tom ovšem překračovat meze dané konfigurací terénu, erozní ohrožeností půd a výraznou odlišností půdních poměrů. Tato hlediska do značné míry ovlivňují rozsah a tvar honů a zčásti i počet honů v osevních postupech.

Je zřejmé, že v poměrech těžké mechanizace jednotlivé hony poměrně zřídkakdy přestoupí plochu 50—60 ha z důvodu požadované vyrovnanosti půdních poměrů. Při střední mechanizační přístupnosti bude velikost honů dosahovat v průměru 20—30 ha, zatímco hony v erozně ohrožené kategorii orné půdy klesnou na 15 ha a v nejsvažitějších polohách výrazně ohrožených se musíme spokojit s hony v nejlepším případě 10—12 ha, přičemž značná část z nich bude složena z honových dílů o ploše 2—5 ha. Tvarově by měly mít hony, počínajíc již polohami při okraji střední mechanizace, pásový tvar položený po vrstevnicích s hloubkou 200—300 m podle povahy půdy a celkové erozní ohroženosti. Se stoupající svažitostí by měla hloubka honových pásů klesnout na 150—100 m, v extrémech dokonce na 60— 80 m.

Při hospodářské delimitaci a hodnocení půdního fondu nutno věnovat pozornost i údolním loukám, pokud jde o způsob obhospodařování a jejich celkový význam pro rozsah a jakost krmivové základny. Značnou část údolních luk tvoří totiž úzké sběrné úžlabiny s nepravidelným povrchem a charakterem odpadových svodnic jarních a letních přívalových vod. Právě tak je nutno vylučovat luční pozemky vysloveně zamokřené, popř. rašelinné, nepřístupné pro strojovou mechanizaci. V obou případech je hospodářská hodnota těchto „ručních luk" o $^1/_3$ až $^1/_2$ nižší než u luk dobrých a hodnotou se přibližuje pastvinám. V souvislosti s tímto hodnocením nutno ovšem uvažovat možnosti odvodnění, které přichází v úvahu jen v plochých, širokých aluviích. Obdobně nutno kriticky posuzovat hodnotu trvalých pastvin, které zejména v aridních a semiaridních podmínkách ztrácejí hospodářský význam tím spíše, že jde o rozptýlené drobné plochy, vklíněné do orné půdy. Obdobného kritického hodnocení vyžadují i balvanité pastviny v terénech českého krystalinika s četnými vývary spodní vody, kde sice meliorační zásahy jsou možné, ale velmi nákladné.

Tento stručný, zdaleka ne vyčerpávající přehled problematiky delimitace půdního fondu pro účely zemědělské velkovýroby naznačuje jen význam důsledného respektování delimitačních kritérií při posuzování výrobních možností přírodních, hospodářských i správních území a využití klasifikace půdního fondu pro potřeby účelného uspořádání zemědělské výroby těchto území při uplatnění odpovídajících soustav hospodaření.

SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
ROČNÍK 8 (XXXV) ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA 1962 - ČÍSLO 1

Otázky diferenciální renty ve vztahu ke specializaci zemědělských závodů

Otto SOUKUP
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky ČSAZV, Praha

Při řešení vědecky zdůvodněných soustav hospodaření socialistického zemědělství je nutno se rovněž zabývat některými problémy diferenciální renty v souvislosti s otázkami rozmístění a specializace zemědělských závodů.

V diskusi, která probíhá především mezi sovětskými ekonomy a jíž se zatím v menší míře zúčastňují ekonomové ostatních zemí socialistického tábora, objevují se také názory, zda vůbec v podmínkách socialismu existuje diferenciální renta. To svědčí o nevyjasněnosti problému, a tím i o obtížnosti jeho řešení. Konference na toto téma, uspořádaná koncem roku 1958 Moskevskou státní universitou M. V. Lomonosova, ukázala velkou rozdílnost názorů, a to od popírání existence diferenciální renty za socialismu až po její existenci ve všelidovém vlastnictví.

V Československé socialistické republice nebyla dosud této problematice věnována soustavná pozornost. Jednotliví vědečtí a výzkumní pracovníci se zabývají těmito otázkami izolovaně a nikoli soustavně. Práce na tomto úseku nebyla až dosud účelně koordinována.

Autorů, popírajících existenci diferenciální renty za socialismu, je však menšina. Většina ekonomů se přiklání k tomu, že existuje i za socialismu „diferencovaný důchod" nad normální čistý důchod, a zabývá se pak teoretickými otázkami tohoto mimořádného neboli dodatečného čistého důchodu.

Důležité místo pro vyjasnění působnosti této kategorie v podmínkách socialistických výrobních vztahů zaujímá v diskusi otázka, zda tato kategorie je specifická jen pro družstevně skupinové vlastnictví v socialistickém zemědělství, nebo zda existuje i ve státních statcích nebo průmyslových podnicích, jejichž hospodaření využívá půdního bohatství.

Pokud existuje shoda v názorech o existenci této kategorie, pak z dosavadní diskuse vyplývá, že má zásadně jiný, sociálně ekonomický obsah. Nepřivlastňuje si ji majitel pozemků jako bezpracný důchod, nenabývá povahy pachtovného a není tedy vztahem mezi majitelem pozemků, pachtýřem a námezdními dělníky. Není součástí nadhodnoty, protože není výsledkem vykořisťování pracujícího člověka. Jako dodatečný diferencovaný čistý důchod je výsledkem kolektivní práce družstevníků pracujících ve výhodnějších přírodních podmínkách (diferenciální renta I). Výsledkem jejich další iniciativy a pracovního úsilí při využívání dodatečných vkladů je pak diferenciální renta II.

V diskusích, jež probíhají dnes již ve všech zemích socialistického tábora, nejde samozřejmě o nějaké samoúčelné „teoretizování". Správný marxistický rozbor

podmínek vzniku, tvorby a rozdělování diferenciální renty za socialismu a její ucelená teorie má velký ekonomický i politický praktický dosah. Existence diferenciální renty a její působení souvisí úzce se všemi otázkami společenské praxe v zemědělství. Ovlivňuje rozmístění a specializaci zemědělské výroby. Prohlubuje hmotnou zainteresovanost družstevníků na správném a účelném využívání hlavního výrobního prostředku — půdy — a souvisí s problematikou produktivity práce a intenzity zemědělské výroby. Působí dále na tvorbu a výši čistého důchodu, a tím i na rentabilitu celého hospodaření. Je jedním z podkladů pro stanovení cen zemědělských produktů, slouží za základ výpočtu zemědělské daně a její správné řešení dále upevňuje dělnicko-rolnický svazek.

* * *

Při stanovení specializace zemědělské výroby v socialistických podmínkách je třeba vycházet z diferencovaných přírodních a klimatických podmínek a současně přihlížet k potřebám celé společnosti jak v potravinách, tak v technických plodinách.

Za existence dvou forem vlastnictví, všelidového a družstevně skupinového, musí však být při specializaci vzata se stejnou vahou v úvahu ekonomická realizace mimořádného nadproduktu, jenž je výsledkem rozdílné produktivity práce v různých přírodních podmínkách a projevuje se ve družstevně skupinovém vlastnictví jako diferenciální renta.

Specializace oblastí a zemědělských závodů musí tedy přihlížet k existenci diferenciální renty, tak, aby výběrem vhodných plodin a zaměřením živočišné výroby v našich výrobních podmínkách, především v horských a podhorských oblastech umožnila zvýšit rentabilitu hospodaření a dosáhnout v oblastech, kde tomu tak dosud není, alespoň společensky nutného osobního důchodu družstevníků při uskutečnění podmínek, nutných pro rozšířenou reprodukci z vnitrodružstevních zdrojů.

V této souvislosti je třeba blíže rozebrat vztahy specializace k diferenciální rentě a naopak.

Při posuzování jednotlivých zemědělských závodů nebo skupin závodů se stejným výrobním zaměřením musí správná a účelná specializace v horších přírodních podmínkách mj. využít působení diferenciální renty u těch výhodných cenových relací produktů, jež jsou vhodné k výrobě pro tuto oblast. Tak mohou být zmírněny nepříznivé účinky diferenciální renty v jejím výsledném působení na celkové hospodaření v přírodně horší oblasti. Přitom omezený rozsah skupinového vlastnictví neumožní někdy plně využít vlivu diferenciální renty, a to pro nemožnost narušit z hlediska zájmů celé společnosti strukturu osevních ploch a zaměření živočišné výroby. Jednostranné zaměření na vznik mimořádné vysoké diferenciální renty by pak mohlo vést k nežádoucím jevům monokultur apod.

Správná specializace může tedy zlepšit využitím působení diferenciální renty výsledky hospodaření jednotlivých závodů a zvýšit tak fond osobní spotřeby družstevníků.

Při posuzování vlivu diferenciální renty z nadpodnikového hlediska, tj. při srovnávání jednotlivých výrobních oblastí navzájem, jde především o posuzování relací výsledného působení diferenciální renty mezi jednotlivými oblastmi, které tkví ve vyšší produktivitě práce při stejných materiálových a pracovních nákladech.

Je otázka, zda bude docházet mezi oblastmi ke zmírňování rozdílů způsobených působením diferenciální renty nebo naopak. Nedostatek soustavného průzkumu nám nedovoluje učinit dosud definitivní závěry. Některé namátkové příklady zatím ukazují, že někde došlo ke snížení rozdílů, naopak v jiném případě ke zvýšení.

O účincích jednoznačného zmírnění by se za dnešní úrovně výrobních sil mohlo mluvit jen tehdy, kdyby se účelná a správná specializace uskutečnila jen v horších výrobních podmínkách, a v ostatních oblastech by zůstal stejný stav. Protože však socialistická společnost má zájem na výrobě co největšího objemu všech zemědělských produktů, bude účelně uskutečňovat specializaci zemědělské výroby i na nejlepších půdách. To znamená, že i tam budou zlepšovány výsledky hospodaření a zvyšován důchod družstev.

Případné zvýšení relací mezi jednotlivými oblastmi, podoblastmi nebo výrobními obvody po uskutečnění specializace je tedy třeba správně chápat jako plné využití všech přírodních, klimatických a ekonomických možností v jednotlivých oblastech, a tím zvýšení absolutní úrovně hospodaření na všech i těch nejhorších půdách. To je ovšem cílem socialistické společnosti.

Odstraňování rozdílů působení diferenciální renty mezi jednotlivými výrobními oblastmi a družstvy je v této souvislosti otázkou dalších ekonomických opatření. Účinným faktorem k ekonomickému vyrovnání bude mj. mohutný rozvoj výrobních sil a zvyšování kulturní úrovně hospodaření vysokou mechanizací, automatizací, chemizací apod.

Předpokladem účelné specializace v podmínkách socialistické velkovýroby je dostatečná koncentrace zemědělské výroby.

Při procesu slučování družstev je rovněž nutno přihlížet k působení diferenciální renty, nikoli však z hlediska podmínek v době slučování, nýbrž především z perspektivy splynutí obou forem vlastnictví. Přílišné zaměření při slučování družstev na tvorbu diferenciální renty v různých oblastech a na její odstraňování by mohlo vést ke snaze zmírňovat nepříznivé její účinky slučováním družstev v různých přírodních podmínkách jen z tohoto hlediska a vyrovnávat osobní důchody družstevníků ve větším výrobním celku, jenž má však stále charakter družstevně skupinového vlastnictví. Tato snaha by však mohla v určitých případech oslabit nebo zpomalit rychlý rozvoj nově sloučeného družstva. Naopak, při správně stanovené specializaci je schopno v krátké době úspěšně rozvinout svou výrobu a správným perspektivním zaměřením investic vytvářet další předpoklady k prudkému zvyšování produkce.

Při stanovení výrobního zaměření specializovaných závodů je tedy nutno využít působení diferenciální renty pro zvýšení fondu osobní spotřeby, pokud ovšem nejsou narušeny vyšší národohospodářské zájmy. Nebylo by však prozíravé — přihlédneme-li k perspektivám rozvoje našeho zemědělství — dát se ovlivnit při určování specializace velkých výrobních celků sloučených družstev jejím působením natolik, aby v ní nebyla spatřována historická, tj. přechodná kategorie, která zmizí při splynutí družstevně skupinového vlastnictví ve všelidové.

* * *

Jestliže jsou poněkud více rozpracovány teoretické otázky existence a působení diferenciální renty, chybí dosud téměř vůbec její soustavný praktický průzkum, který je mj. způsoben nedostatkem podkladového materiálu.

Ke stanovení diferenciální renty a zjištění její výše jako celku, bez zřetele na její formy, je třeba bezpečně zjistit výši čistého důchodu.

Nehledě na to, že nejsme dosud schopni stanovit hodnotu produkce, činí nám vážné obtíže vyčíslení čistého důchodu v družstevně skupinovém vlastnictví, neboť jde především o problém ocenění živé práce ve vlastních nákladech družstva.

Při zjišťování výše diferenciální renty je nutno rozdělit celkový čistý důchod na složku normálního čistého důchodu, jenž zajišťuje nejen jednoduchou, ale i společensky nutnou rozšířenou reprodukci, a mimořádného čistého důchodu, jenž je

ekonomickou realizací diferenciální renty. Tento mimořádný čistý důchod je výsledkem vyšší produktivity práce na lepších pozemcích. Intenzifikačním procesem může být dále zvyšován, a to opakovanými materiálovými a pracovními vklady do půdy.

Při této příležitosti je třeba si znovu uvědomit, že renta není produktem půdy, nýbrž pochází z produktu zemědělství, jež je výsledkem práce. Rozdílná úrodnost půdy je jen podmínkou vyšší nebo nižší produktivity práce.

Další otevřenou otázkou zůstává, co považovat za základní vklad do půdy, jenž vytváří normální nadvýrobek a na lepších půdách první formu diferenciální renty, a jak dále postupovat při propočtech druhé formy diferenciální renty, jež pramení z opakovaných investic do půdy. Tyto otázky jsou důležité při praktickém řešení tvorby cen zemědělských produktů, při stanovení výše zemědělské daně pro odčerpání diferenciální renty, při rozhodování, zda má být za základ těchto propočtů vzata nejhorší půda, na níž se plodina pěstuje, nebo průměrné výrobní podmínky, kde se pěstuje rozhodující množství příslušného produktu, atd.

Jakkoli jsou tyto problémy obtížné a řada dalších otázek není dosud ujasněna, přece je nutno přistoupit k soustavnému průzkumu tvorby, realizace a rozdělování diferenciální renty a na vědecky zdůvodněných podkladech navrhovat způsoby správného využívání této ekonomické kategorie v souladu se zákonem rozdělování podle práce.

Především půjde o způsob zjišťování výše diferenciální renty a jejího rozdělování na dvě formy, neboť socialistická společnost má různý přístup k oběma formám diferenciální renty. S tím souvisí další otázky, jako stanovení základního vkladu, normálního nadvýrobku apod.

Dalším souborem otázek je tvorba cen zemědělských výrobků a stanovení jejich vzájemných relací se snahou zmírňovat rozdíly způsobené různou úrodností půdy zvýhodňováním cen některých produktů, zpřesňováním a lepším využíváním dosavadních ekonomických nástrojů, jako je daň pro odčerpávání renty a přímá pomoc státu pro její znovurozdělení, průzkum dalších forem správného využívání této kategorie ať již při odčerpávání nebo znovurozdělování.

Pro hlubší rozbor diferenciální renty bude nutno vycházet ze zkoumání její tvorby u jednotlivých výrobků proto, neboť sama celková výše čistého důchodu nám ukáže jenom její souborné působení, neodhalí nám však podmínky jejího vzniku a tvorbu jejích jednotlivých složek.

Při porovnání několika stejně velkých čistých důchodů nezjistíme působení diferenciální renty. Mohli bychom pak při povrchním pohledu říci, že diferenciální renta nevznikla. Teprve skladba jednotlivých produktů a jejich účast na tržním množství a čistém důchodu nám v porovnání se stejnými prvky srovnávaných čistých důchodů odhalí existenci diferenciální renty a její působení.

Vědecké zpracování problémů rozmístění, koncentrace a specializace zemědělské výroby a jednotlivých závodů by mělo současně postupovat s hlubokým průzkumem diferenciální renty. Správné využívání přírodních a klimatických podmínek by tak bylo současně hodnoceno ekonomicky a výsledky by se staly vědecky zdůvodněným podkladem pro řešení mnoha otázek společenské praxe v zemědělství.

Důležitý význam při dnešní soustavě výkupu a cen má teoretické zpracování a praktické ověření otázek, jež se dotýkají stanovení průměrných a horších výrobních podmínek pro jednotlivé produkty, a to především z hlediska přímé pomoci státu. Přímá pomoc státu, jež má některými svými formami znovurozdělovat diferenciální rentu do oblastí, jež stojí pod úrovní vzatou za základ tvorby cen, má se opírat o jasné teoretické a praktické podklady, aby tak sloužila jako spravedlivý ekonomický nástroj pro uhrazování rozdílů vznikajících hospodařením v horších

ekonomických podmínkách. V tom případě by bylo třeba jasně rozlišit dvojí charakter přímé pomoci státu. Jednak jako objektivního ekonomického nástroje, vázaného na ekonomické ukazatele hospodaření jednotlivých produktů, především na množství produkce, tržního množství atd., jednak na přímou pomoc při přestavbě malovýroby na družstevní velkovýrobu a na odstraňování víceméně subjektivních obtíží z této přestavby plynoucích.

* * *

V programu KSSS se uvádí: *„Úměrně s růstem výrobních sil se budou rozvíjet i mezikolchozní výrobní styky, proces zespolečenšťování zemědělství překročí rámec jednotlivých kolchozů. Je třeba podporovat společnou výstavbu mezikolchozních podniků. ... To bude kolchozně družstevnímu vlastnictví postupně dodávat všelidový charakter."*

V etapě dalšího vývoje sbližování obou forem vlastnictví budou se rozvíjet mezikolchozní výrobní styky; rozsah působení skupinového vlastnictví se tím bude nejen postupně zvětšovat, ale současně se bude měnit jeho ekonomický obsah, neboť uvnitř mezikolchozních styků budou uskutečňována i další ekonomická opatření, jež umožní postupně zmenšovat nepříznivé vlivy diferenciální renty až k její úplné likvidaci splynutím obou forem vlastnictví.

Uvědomíme-li si tedy znovu a plně obsah nové ekonomické kategorie „diferenciální renta za socialismu", jde v podmínkách socialismu o problém mnohem složitější než v kapitalismu, a tudíž i o obtížnější k řešení. Je to vztah mezi celou socialistickou společností a všemi členy jednotlivých družstevně skupinových vlastnictví.

Protože dělnická třída a družstevní rolnictvo nejsou antagonistické třídy, je úspěšné řešení této složité otázky důležitou složkou stále se upevňujícího svazku dělnické třídy s družstevním rolnictvem. Její nesprávné řešení by mohlo narušit tento svazek, právě tak jako naopak úspěšné vyřešení přinese další hluboké politické a ekonomické zpevnění tohoto svazku a umožní dříve a snadněji přistoupit ke konečné etapě řešení tohoto problému. Stane se tak splynutím obou forem vlastnictví a vytvořením kvalitativně nové materiálně technické základny pro přechod k vyšší formě socialistické společnosti — komunismu.

Je třeba proto rozpracovat nadhozené otázky, účelně koordinovat vědeckou a výzkumnou práci ekonomů v tomto oboru a soustavnou, nikoli nahodilou prací vytvořit komplexní syntetické dílo, jež by umožnilo v praxi řešit všechny otázky spojené s problematikou diferenciální renty z jakéhokoliv aspektu.

* * *

Existenci diferenciální renty a její vliv na výsledky hospodaření můžeme sledovat na tržním množství, hrubém důchodu, popř. na hrubých a čistých peněžních příjmech. Její souvislosti s ostatními kategoriemi osvětlíme na několika příkladech.*)

Bezprostřední vliv cen na tvorbu a realizaci diferenciální renty ukazuje srovnání deseti hlavních produktů tržního množství jednotlivých oblastí v realizačních cenách roku 1958 a plánovaného množství v jednotných cenách roku 1960 (viz tabulka I).

Ukazuje se, že zvýhodnění produktů, jež bylo plánováno především pro horské a podhorské oblasti, způsobily zvýšení tržního množství o 10 %. V ostatních oblastech přinesla tato relace diferencované zvýšení ještě o dalších 10 %.

---

*) Na této části spolupracoval inž. M. Klečka z Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV.

I. Zvýšení tržního množství v roce 1960 proti roku 1958 na hektar zemědělské půdy (1958 = 100)

Oblast	Index
kukuřičná	120
řepařská	119
bramborářská	119
horská	110

(Materiál MZLVH)

II. Zvýšení čistých peněžních příjmů v roce 1960 (r. 1958 = 100)

Oblast	Index
kukuřičná	114
řepařská	108
bramborářská	116
horská	102

(Materiál MZLVH)

V čistých peněžních příjmech (tj. peněžní příjem vydaný na pracovní jednotku a dotaci fondů) je relace mezi horskou oblastí a ostatními oblastmi ještě větší, i když se zde vliv zvýhodněných cen ukázal především v bramborářské a kukuřičné oblasti a méně v řepařské oblasti (viz tabulka II).

Při srovnání oblastí mezi sebou však ještě přesvědčivěji vyplyne skutečnost, že v našich podmínkách existuje jen málo plodin, jež by se daly pěstovat s dobrým ekonomickým efektem výhradně v obecně horších půdních podmínkách, tj. především v horské a podhorské oblasti (viz tabulka III).

III. Zvýšení tržního množství a čistých peněžních příjmů v roce 1960 proti roku 1958 (odvozeno z tab. I. a II.)

Oblast	1958	1960	1958	1960
	tržní množství		čistý peněžní příjem	
kukuřičná	177	192	179	219
řepařská	245	265	218	225
bramborářská	161	175	133	151
horská	100	100	100	100

Přes cenové zvýhodnění určitých výrobků z hlediska zmírnění nepříznivých účinků diferenciální renty v horších výrobních oblastech je vztah celkového hospodaření mezi jednotlivými oblastmi ve vztahu k horské oblasti větší v roce 1960 než v roce 1958.

* * *

I specializace velkých sloučených družstev neodstraní mezi výrobními oblastmi vliv diferenciální renty. Stanovení specializace ve všech oblastech zmírňuje uvnitř oblastí vliv diferenciální renty zvyšováním příjmů družstev a vyšší rentabilitou jejich hospodaření, ale neodstraňuje diference mezi oblastmi (tabulka IV).

Zvyšující se podíl hrubého důchodu na hrubé produkci v lepších přírodních podmínkách ukazuje, že intenzívní hospodaření v lepších oblastech vytváří diferenciální rentu II, neboť podíl hrubého důchodu na hrubé produkci je vyšší než v oblastech horších, tzn. že materiálových nákladů bylo působivěji využito než v horších podmínkách.

IV. Typové sloučení v oblasti

Ukazatel	Oblast					
	kukuřičná	řepařská	brambo-rářská	horská	JZD Jenišovice Ř	JZD Holetín H
hrubý důchod na 1 ha z. p.	254	292	169	100	173	100
hrubý důchod na 1 stálého pracovníka	182	201	144	100	123	100
podíl hrubého důchodu na hrubé produkci	37,3 144	39,8 154	30,3 117	25,9 100	127	100

(Materiál VÚZE.)

* * *

Vlivy diferenciální renty se projevují při rozmanitém charakteru naší výroby i v hranicích jednotlivých okresů. Při návrhu rozmístění výroby v okrese Šternberk, jenž byl rozdělen na pět výrobních obvodů, bylo využito zásad účelné specializace i působení diferenciální renty (tabulka V).

V. Tržní množství v jednotlivých výrobních obvodech

Ukazatel	Výrobní obvod				
	I	II	III	IV	V
tržní množství před rozmístěním	383	316	300	162	100
tržní množství po rozmístění	319	278	225	172	100

(Materiál VÚZE.)

Správně uskutečněná specializace při využití působení diferenciální renty zmírnila její nepříznivé účinky, a to snížením rozdílů mezi oblastmi.

* * *

Správné využití působení diferenciální renty při stanovení specializace v jednotlivém závodě může však často významným způsobem při neměnném zachování

VI. Návrh na změnu struktury plodin s využitím vlivu diferenciální renty

Ukazatel	Brambory			Len			HZP/ PJ v Kčs	HD/ PJ v Kčs	HZP/ ha v Kčs	HD/ ha v Kčs
	plo-cha v ha	% or. půdy	hekt. výnos	plo-cha v ha	% or. půdy	hekt. výnos				
skutečnost dosažená v r. 1960	27	8,7	126,2	12	3,8	20,8	47	1,9	1232	51
I. varianta	31	10	126,2	25	8	20,8	52	5,0	1429	139
II. varianta	31	10	160,0	25	8	25,0	60	10,4	1587	276

(Materiál VÚZE.)
Propočteno podle realizačních cen, dosažených v JZD v roce 1960.

VII. Hrubá produkce a hrubý důchod jednotlivých plodin na hektar

Plodina	Řepařská oblast		
	hektarový výnos q	HP v %	HD v %
pšenice	20,15	171	285
žito	22,63	141	179
ječmen	21,53	142	176
oves	22,60	156	254
řepka	15,29	296	483
len — vlákno	18,57	76	74
cukrovka	342,68	171	259
brambory pozdní	126,04	143	202
krmná řepa	426,22	160	269
jeteloviny	52,12	111	131
luční seno	30,12	109	112
kukuřice na zeleno	330,81	122	149
směsky na zeleno	178,26	100	175

Výroba živočišných produktů

Výrobek	Řepařská oblast		
	výroba	HP v %	HD v %
mléko	532,0	108	103
maso hovězí	73,3	115	108
maso vepřové	94,0	287	319
vejce	133,0	208	237

Horská oblast = HP 100 %
HD 100 %
(Materiál VÚZE.)

ostatních faktorů zlepšit výsledky hospodaření a přispět tak ke zmírňování nejen nepříznivých účinků diferenciální renty uvnitř podniku, nýbrž i k odstraňování dalších ekonomických nedostatků, způsobených nízkou úrovní hospodaření.

Na konkrétním případě družstva JZD Horní Lipka v horské oblasti je možno ukázat, jak vhodnou specializací, využívající přírodních podmínek a vlivu diferenciální renty při pěstování plodin typických pro horskou oblast, totiž lnu a brambor, lze zvýšit výsledky hospodaření a zmírňovat tak nepříznivé následky diferenciální renty (tabulka VI).

Zvýhodnění ceny lnu a brambor ukazuje, jakých by mohlo být dosaženo zlepšení v hospodaření družstva při podrobném propracování specializace, uvážíme-li, že rozhodujícím činitelem při tvorbě čistého důchodu v horských a podhorských oblastech je nakonec živočišná výroba.

v Kčs v cenách roku 1960 v průměru jednotlivých oblastí Ř, B, H

Bramborářská oblast			Horská oblast		
hektarový výnos q	HP v %	HD v %	hektarový výnos q	HP v %	HD v %
20,24	172	289	11,76	100	100
21,77	135	177	16,09	100	100
20,93	138	171	15,11	100	100
19,71	136	218	14,51	100	100
13,30	258	407	5,16	100	100
27,54	112	121	24,53	100	100
319,91	160	214	199,94	100	100
115,55	131	183	88,26	100	100
425,58	159	263	267,12	100	100
54,69	116	132	47,16	100	100
34,15	123	138	27,70	100	100
379,85	141	200	270,21	100	100
154,57	86	119	178,78	100	100

na hektar půdy

Bramborářská oblast			Horská oblast		
výroba	HP v %	HD v %	výroba	HP v %	HD v %
474,0	96	88	492,0	100	100
62,1	97	94	64,0	100	100
54,6	167	178	32,7	100	100
133,0	208	237	64,0	100	100

V první variantě jsou jen mírně zvýšeny plochy osevu při zachování stejných hektarových výnosů. Důsledek tohoto zvýšení silně ovlivňuje výši celé hrubé zemědělské produkce i hrubého důchodu jak v propočtu na jednu pracovní jednotku, tak i na hektar.

Druhá varianta vedle stejného zvýšení ploch osevu počítá u obou plodin se zvýšením hektarových výnosů, přičemž neuvažuje ani zvýšení kvality, které by mohlo přinést opět další zvýšení hrubé zemědělské produkce i hrubého důchodu.

Zvýhodnění cen některých produktů z hlediska zmírňování vlivu diferenciální renty v horských a podhorských oblastech bylo v některých případech přímým podnětem k neúměrnému rozšíření plochy určité plodiny i v nejlepších oblastech. Tak JZD Prasek v řepařské oblasti zvýšilo v roce 1960 proti roku 1959 osevní plochu žita ze 14 ha na 45 ha, tj. ze 2,6 % zemědělské půdy na 8,5 % zemědělské půdy, a to na úkor osevu pšenice. I při nižší realizační ceně za vzrostlé žito, než by bylo možno dosáhnout za žito průměrné nebo lepší kvality, činil na zvětšené ploše rozdíl proti ceně pšenice 24 304 Kčs.

VIII. Hrubá produkce a hrubý důchod na 1 PJ na hektar v Kčs podle oblastí

Hrubá produkce — 1. řádka Hrubý důchod — 2. řádka

Plodina	Ukazatel	Oblast		
		řepařská	bramborářská	horská
pšenice	1	200	177	100
	2	333	299	100
žito	1	168	144	100
	2	212	187	100
ječmen	1	144	132	100
	2	179	163	100
oves	1	128	120	100
	2	209	193	100
řepka	1	309	213	100
	2	509	340	100
len (vlákno)	1	113	109	100
	2	112	118	100
cukrovka	1	377	246	100
	2	564	325	100
brambory pozdní	1	159	150	100
	2	224	206	100
krmná řepa	1	207	164	100
	2	355	279	100
jeteloviny	1	100	102	100
	2	119	116	100
luční seno	1	98	106	100
	2	102	120	100
kukuřice na zeleno	1	168	213	100
	2	204	303	100
směsky na zeleno	1	123	125	100
	2	218	174	100

(Materiál VÚZE.)

Význam vzájemného vztahu diferenciální renty a správného stanovení specializace vysvitne především při průzkumu hrubé produkce a hrubého nebo čistého důchodu jednotlivých plodin. Metodický postup pro hlubší rozbor tvorby jednotlivých částí diferenciální renty, jež se projevuje sama jako komplexní výsledný ukazatel při rozboru hospodaření, vyžaduje znát strukturu čistého, popř. hrubého důchodu, a to rozborem hrubé produkce a vlastních nákladů u jednotlivých zemědělských produktů. Vzájemnou souvislost těchto ekonomických kategorií s přírodními podmínkami reprezentovanými hektarovými výnosy nám osvětlí alespoň v hrubých rysech vlivy diferenciální renty v jednotlivých oblastech i mezi oblastmi (tabulka VII a VIII).

K OTÁZKÁM VĚDECKÉ SOUSTAVY HOSPODAŘENÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ

Na konferenci ke stejnojmenné problematice vystoupili v diskusi pracovníci ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství, specializovaných ústavů ČSAZV, pracovníci praxe aj.

Inž. Fr. Herlinger z ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství poukázal na rozpor mezi všemi vědeckými snahami o specializaci a rajonizaci a mezi tím, co dělá státní správa při rozpisu plánu. Pravdou je, že my zatím nemáme nějaký spolehlivý návod, jak správně rozmístit státní plán, jehož požadavky musí vycházet z celostátní potřeby a z úkolu, jak je správně rozmístit na kraje a okresy. Situace je taková, že již dlouho mluvíme o rajonizaci a specializaci a že vědečtí pracovníci vypracovali velmi cenné a hodnotné podklady, ale že využití těchto podkladů naráží na otázku, jak to dělat. Domnívám se, že specializace se nemůže plánovat shora. Specializaci musí dělat okresy, resp. jednotlivé zemědělské závody. Vezměme si nejdříve rajonizaci. Soudruh Sobotka v tabulce ukázal na dílčí otázku, jak bychom to měli dělat při srovnání, jestli je plán správně rozmístěn do krajů a do okresů. Ovšem má to jeden nedostatek. Zatím totiž ještě chybí propočet procentuálního podílu jednotlivých zón vhodnosti podle krajů a okresů. I kdybychom ho měli, tak nám stále ještě bude chybět nějaký ukazatel, jak výrobu do jednotlivých zón rozmístit. Klíčovou pozici pro prosazování specializace v jednotlivých zemědělských družstvech budou mít v okresech. Uvědoměme si, jak to vlastně vypadá s personálním obsazením v zemědělských odborech okresních národních výborů a v plánovacích odděleních okresních národních výborů. Z ministerstva rozmisťujeme státní plán na deset krajů. Kraj rozmisťuje krajský plán na osm až deset, nejvýše asi na dvanáct okresů. Ale v okrese mají také i 200 družstev a někde ještě více. Není však důležité, zda je velký nebo malý počet družstev. Jestli my počítáme v tisících tunách a kraj už jenom v tisících metrácích a okres jenom ve stovkách metráků, rozhodující je jednotka. Okresní národní výbor, resp. člověk, který rozmisťuje okresní plán výroby na jednotlivé zemědělské závody, by se předtím musel zabývat každým jednotlivým družstvem samostatně a individuálně. Jestliže při rozpisu na kraje se my dopouštíme nějaké chyby, tak to nemá tak velký význam. Jestliže kraj na okres spletl nějakých sto metráků něčeho, tak to také nehraje ještě takovou roli, ale jestliže okres udělá sebemenší chybu na jednotlivé družstvo, tak už to v družstvu je znát, a fakticky to vypadá tak, že rozmístěním státního plánu z okresu na družstva se zabíjejí veškeré snahy o specializaci.

My jsme již v roce 1959 vydali pro rozmístění státního plánu na rok 1960 v okrese směrnici pro uplatnění rajonizace. Tyto pokyny vypracovali pracovníci Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV společně s námi. Jsou v nich známé zásady pro vytváření výrobních obvodů, které mají stejné nebo přibližně stejné výrobní podmínky atd. Nedostatek času a pracovních sil v okrese nám tuto celkem dobře myšlenou a dobře vypracovanou metodiku v některých případech úplně přeměnil na formální rozmístění státního plánu v okresech. Jak se to projevilo?

Obvody byly sice vytvářeny víceméně podle těchto pokynů a někde také jenom podle daňových zařazení obcí nebo podle výrobních typů a subtypů atd., ale přece jenom se tvořily. Vůbec se však ve mnoha případech nebral zřetel na skutečně dosaženou úroveň hospodaření v jednotlivých družstvech. Došlo pak k tomu, že úkoly se do některých výrobních obvodů přidělovaly ne zcela diferencovaně. Největší úkoly se přidělovaly do nejlepších obvodů — do řepařské I., menší do ře-

pařské II., ještě menší do bramborářské a zcela málo do horské oblasti.

Dále s. Herlinger hovořil o tom, že nelze srovnávat jednotlivé výrobní typy a subtypy v různých územích státu, zejména pokud jde o strukturu osevních ploch. Jako příklad uvedl řepařský výrobní typ, který je na Slovensku zcela jiný než v českých krajích, a současně položil otázku, zda nejsou takové, i když ne tak markantní rozdíly mezi jednotlivými českými kraji. To znamená, že úkol správně rozmístit úkoly státního plánu na kraje a okresy není tak snadný.

Poukázal ještě také na to, že otázky specializace nelze řešit jenom z hlediska technického, organizačně technického. Zde má také velký význam ekonomická otázka, to znamená rozdílnost v rentabilitě jednotlivých produktů. Máme produkty, které jsou vysoce rentabilní, a máme produkty, které jsou méně rentabilní a některé i velmi málo rentabilní. Jak budeme moci specializovat družstvo na takový méně rentabilní nebo nerentabilní produkt? Velmi těžko. Poměry rentability se sice mění, avšak když se na něco specializujeme, když zavádíme velkovýrobu, tak musí rentabilita stoupat. Ta však stoupne i u rentabilních výrobků, což znamená, že diference bude existovat dále.

*

Dále hovořil inž. Miroslav Kricnar z Výzkumného ústavu ovocnářského ČSAZV v Holovousích, který se zabýval výzkumem spojení jednotlivých odvětví zemědělské výroby s ovocnářstvím v zemědělských závodech, které mají nebo mohou mít ovocnářskou specializaci. Otázka ovocnářské specializace je proti jiným dlouhověkým kulturám o to složitější, že je zde značný počet druhů a ještě větší počet odrůd, a dále že máme různé typy ovocných výsadeb. Krytí plánované hrubé spotřeby 100 až 120 kg ovoce na jednoho obyvatele si vyžádá i při částečném dovozu více než dvojnásobného objemu výroby ovoce proti průměrné roční sklizni v letech 1920—1957. Naše ovocnářství ve své úrovni velmi zaostalo za ovocnářstvím v hospodářsky vyspělých zemích.

Převládajícím typem našich ovocných výsadeb jsou polní vysokokmenné sady, ve kterých se pěstují běžné zemědělské plodiny, z nichž mnohé, např. obiloviny na zrno, vojtěška, kukuřice, slunečnice apod., ovocným stromům zcela nevyhovují. Jen asi v 5—10 % polních sadů jsou zavedeny speciální osevní postupy a asi ve 30—40 % ovocných sadů je trvalé zatrávnění, při němž ovocné stromy trpí nedostatkem vláhy a živin. Výnosy v těchto sadech proti sadům správně kultivovaným a ošetřovaným pochopitelně značně kolísají. Snížení těchto výnosů činí asi 30—40 % proti normálním sadům. Před námi vyvstává problém přebudování našeho ovocnářství pomocí nové velkovýrobní technologie v ovocnářsky specializovaných zemědělských závodech.

Dále s. Kricnar hovořil o výsledcích ekonomického rozboru v deseti ovocnářských družstvech v různých výrobních podmínkách a řekl: Za specializovaná ovocnářská hospodářství je možno považovat taková, na jejichž zemědělské půdě je nejméně 6—8 % plochy věnováno kmenným výsadbám (jde o vysokokmeny, polokmeny, popř. čtvrtkmeny), a od 5 % plochy, jsou-li zastoupeny též intenzívní typy výsadeb, např. stěny, zákrsky, vřetena apod. Ovocnářsky specializované závody můžeme zařadit do kategorie: 6 až 8 % ovocných sadů z výměry zemědělské půdy — nízké zastoupení ovocnářství, 12—15 % ovocných sadů ze zemědělské půdy — střední zastoupení ovocnářství a 20 % ovocných sadů ze zemědělské půdy — vysoké zastoupení ovocnářství. Za maximální výměru ovocných sadů považujeme 20 % plochy ze zemědělské půdy. Ve zcela výjimečně vhodných přírodních a ekonomických podmínkách je možno rozšířit plochu ovocných sadů na 25 až 30 % plochy zemědělské půdy. Nové ovocné výsadby umisťujeme do kategorie s nízkým a středním zastoupením ovocnářství. Postupně budeme soustřeďovat ovocné výsadby tak, aby v jednom zemědělském závodě bylo nejméně 30 ha intenzívně ošetřovaných ovocných sadů s tím, že v dalších letech tato výměra bude stoupat. V závodech, kde je ovocných sadů více než na 25 % plochy zemědělské půdy, nebude možno připustit další rozšiřování ovocných sadů. Zaměření rostlinné výroby v zájmu zajištění krmivové základny a animálního hnojení bude nutno upravit úměrně ke stoupajícímu podílu ovocnářství v řepařském výrobním typu takto: zrniny 48—51 %, technické plodiny 10—8 %, okopaniny 8—5 %, pícniny na orné půdě 34—36 %.

Úměrně ke krmivové základně upravit zatížení zemědělské půdy hospodářskými zvířaty na 73—78 % velkých dobytčích jednotek. Živočišnou výrobu zaměřit na chov skotu, a to v řepařské oblasti na mlékaření a žír, v bramborářské a podhorské oblasti na výrobu chovného materiálu.

Podle zásad minimální koncentrace by měl mít ovocnářsky specializovaný závod 800—1200 ha zemědělské půdy. V zájmu

uplatnění velkovýrobních pokrokových metod pěstování ovoce, růstu výnosu a zvyšování kvality produkce při současném snižování vlastních nákladů musíme soustřeďovat ovocnářskou výrobu do specializovaných zemědělských závodů tak, aby při zavádění ovocnářské specializace ve vybraných zemědělských závodech byly důsledně uplatňovány veškeré zásady rajonizace ovocnářské výroby. Specializovaná odvětví budovat zásadně jako součást zemědělského závodu, kde ostatní zemědělská výroba tvoří přirozenou základnu pro existenci a rozvoj ovocnářství. Rozsah a strukturu ovocnářského odvětví a jeho poměr k ostatní zemědělské výrobě určovat individuálně v jednotlivých zemědělských závodech se zřetelem na vzájemné vztahy limitujících činitelů, jimiž jsou především pracovní síly, hnojivová základna, výměra, poloha závodu apod. Plánovitou výstavbou technického a jiného zařízení a zajištěním specialistů stabilizovat výrobu ovoce v příslušném zemědělském závodě. Stanovit rozsah ovocných výsadeb tak, aby byla možna dlouhodobá rotace ve vybraných tratích a aby přitom byla zajištěna stabilita výroby vhodným poměrem mladých, plně plodných, a stárnoucích výsadeb. Ve vnitřní organizaci specializovaného závodu zajistit pro ovocnářskou výrobu samostatnou stálou výrobní skupinu s přidělenými stroji a nářadím.

S ohledem na dobré výsledky s kooperací výroby na jednotlivých úsecích zemědělství pokládáme za vhodné uplatňovat formy kooperace i v ovocnářství. Kooperovat hlavně v oblastech s rozvinutou ovocnářskou výrobou a napomáhat tak rychlému rozvoji ucelených výrobních center. Při kooperaci se zaměřit především na výrobu ovoce pro vlastní spotřebu zemědělských závodů a jejich pracovníků, na skladování ovoce, na zpracování jeho přebytků jednoduchými výrobními metodami pro vlastní spotřebu, jako je sušení, výroba šťáv, moštů apod.

K otázce množení sadbového materiálu pro vlastní spotřebu a k zavedení velkovýrobní technologie v živočišné výrobě se přikláníme k názorům, že v ovocnářsky specializovaném závodě by nemusela být chována prasata ani drůbež, protože by nemohla nastat tak vysoká koncentrace, která by zajišťovala vysokou produktivitu práce. Při dalším slučování družstev bude možno uvažovat o tom, že by jedno výrobní středisko mohlo být v příhodných podmínkách pro ovocnářství zaměřeno na ovocnářskou výrobu, tj. že by mohlo být vyčleněno z normálního zemědělského provozu. S ohledem na to, že v ovocnářské výrobě je možno nahradit chlévskou mrvu z určité části zeleným hnojením a v některých případech úplně nahradit zeleným hnojením, bylo by možno vyčlenit jedno výrobní středisko jako ovocnářské. Správným začleněním ovocnářské výroby do ostatní zemědělské výroby můžeme v zemědělském závodě zajistit trvalé zvýšení výroby ovoce.

*

Poté hovořil inž. Vladimír Libich z Výzkumného ústavu chmelařského ČSAZV v Žatci o zvýšení výroby chmele, jíž má být dosaženo při nejvyšší ekonomické efektivnosti a kultuře práce cestou uplatňování velkovýrobních forem organizace práce a technologických postupů s odpovídající mechanizací a s účelnou a levnou investiční výstavbou.

Na základě toho vyplynul pro naše chmelařství úkol vyrobit v úrovni roku 1965 200 000 cc suchého chmele, což představuje zhruba předválečnou úroveň a proti objemu výroby z let druhé pětiletky téměř dvojnásobné zvýšení, přičemž 75 až 80 % sklizně chmele má v jakosti odpovídat prvním třem jakostním třídám. Znamená to, aby v průběhu třetí pětileky byla plocha dále zvýšena, a to ze současných asi 9000 ha na 10 000 ha a aby bylo dosaženo průměrného výnosu 20 cc suchého chmele z hektaru. V dalším výhledu, pokud nedojde ke změně, není uvažováno rozšiřování ploch a růst výroby chmele se bude uskutečňovat cestou zvyšování hektarových výnosů na základě předpokládané konsolidace, restaurace a intenzifikace našeho chmelařství. Při uvažovaném postupném zvyšování hektarových výnosů chmele do roku 1980 na 24—28 cc/ha by to znamenalo dosažení objemu sklizně ve výši 240—280 tisíc cc, což značně převyšuje předválečnou úroveň a zdaleka uspokojuje i výhledové požadavky. V budoucnu by však mohlo dojít ještě k vyššímu požadavku na základě eventuálních dohod při dělbě práce v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci.

Při zabezpečování uvedených úkolů našeho chmelařství bude mít při navázání na územní rajonizaci výroby chmele v ČSSR velký význam správné uplatňování zásad rozmístění a specializace zemědělské výroby ve chmelařských oblastech.

Význam správného uplatňování a realizování potřebných opatření na tomto úseku v komplexu s opatřeními na ostatních úsecích (agrotechniky, mechanizace, šlechtění, ochrany chmele proti chorobám a škůdcům apod.) spočívá především v tom, že využití nejpříhodnějších výrobních podmínek, vytvoření předpokladů

pro možnost uplatňování velkovýrobní techniky a technologie, a správné výrobní zaměření a specializace, umožňující odstranění dosavadních výrobních nesouladů, možno považovat za cesty, které podstatně přispějí ke zvýšení výroby kvalitního chmele i k celkovému zvýšení úrovně a efektivnosti zemědělské výroby ve chmelařských oblastech. Při tom se jeví jako nutné otázky rozmístění a specializace řešit prvořadě.

Celkové umístění plochy 10 000 ha chmele, která při přiměřených výnosech se jeví podle dnešních podkladů jako dostačující, nebude z hlediska vhodných ploch činit v ČSSR obtíží. Značně obtížnější již bude uskutečnění postupného soustřeďování celé plochy nebo většiny ploch chmele do optimálně a zejména vysoce specializovaných závodů nejvhodnějších poloh (I. a II. zóna vhodnosti podle rajonizace výroby chmele v ČSSR) tak, aby byly odstraněny závody a farmy s rozptýlenou výrobou (pod 20 ha chmele v závodě), které zaujímají v současné době 30—40 % ploch chmele. Na druhé straně pak aby byly sníženy plochy v extrémně specializovaných závodech, dále aby byly zajištěny přesuny ploch ohrožených průmyslovými exhalacemi a přitom splněno plánované rozšíření a obnova ploch chmele. Tyto úkoly musí být řešeny po etapách a pro určité etapy bude třeba současně vypracovávat celou soustavu pěstování chmele. Znamená to na určité rozmístění ploch navazovat ostatními opatřeními v dalších úsecích výroby chmele (agrotechnika, mechanizace atd.), a tak vytvářet a postupně realizovat soustavu hospodaření na úseku výroby chmele, zajišťující přebudování československého chmelařství na základech socialistické velkovýroby.

S ohledem na vytrvalost a investiční náročnost kultury chmele bude se uvedené přebudovávání našeho chmelařství uskutečňovat jako dlouhodobý a organizačně náročný proces, který musí být ze strany národních výborů daleko cílevědoměji, účinněji a rozhodněji ovlivňován než dosud. Podstatnou a prvořadou částí této soustavy budou nutně otázky rozmístění a specializace zemědělské výroby ve chmelařských oblastech.

Při řešení těchto otázek jsme vycházeli z obecně platných principů a zásad socialistické ekonomiky o specializaci a rozmístění výroby v zemědělství (vyvážené uspořádání výroby, její přiměřená koncentrace, účelné a potřebné spojování výrobních odvětví v důsledku účasti biologických činitelů ve výrobním procesu při uznávání výhod specializace, odmítání nezdravých extrémů apod.).

Při respektování tohoto obecného pojetí specializace byly na základě průzkumu chmelařských oblastí a rozborů reprezentativních chmelařských závodů stanoveny zásady a směrná čísla pro rozmístění a specializaci zemědělské výroby. Výrobním typem přísluší chmelařské oblasti převážně do řepařského výrobního typu (80—90 %) s LF od 55 do 60 (z poloviny) a z poloviny od 60 do 85.

Průzkumem chmelařských závodů a oblastí bylo zjištěno, že ve skutečnosti již existuje vyšší nebo nižší stupeň specializace, že však nejsou ani zdaleka dodržovány zásady správného spojování a vyváženého poměru výrobních odvětví, ba ani celkové výrobní zaměření nevyhovuje. Také velikost závodů je nedostačující, což neumožňuje minimální koncentraci ploch kultur plodin a stavů hospodářských zvířat. V několika případech je stupeň specializace až příliš vysoký a z hlediska možnosti spojování odvětví neúnosný, zatímco v četných závodech je stupeň specializace naopak příliš nízký v poměru ke vhodným přírodním podmínkám. Téměř polovina ploch chmele byla v minulých letech roptýlena v nespecializovaných závodech (do 8 % k orné půdě), kde v převážném počtu případů není dosahováno potřebné koncentrace ploch. Výrobní disproporce zde však nejsou takového stupně, aby vyžadovaly zvláštních úprav výrobního zaměření, pokud není pěstování chmele kombinováno se soustředěným ovocnářstvím a zelinářstvím.

Hlavní výrobní disproporce se objevuje výrazně teprve u specializovaných závodů a spočívá v nevyhovujícím spojení rostlinné výroby se živočišnou. Nesoulady ve výrobě se stupňují s růstem procenta chmele v poměru k orné půdě. Zaostávání živočišné výroby v důsledku nedostačující krmivové základny má za následek pasivní bilanci statkových hnojiv a mj. též ohrožení splnění úkolů, vytyčených XI. sjezdem KSČ na úseku živočišné výroby. Tímto stavem je narušována biologická podstata výroby a není zajištěno neustálé obnovování a zvyšování úrodnosti půdy. Neplní se tudíž jedna z hlavních podmínek pro zvyšování výnosů v rostlinné výrobě a vyrovnávání rozporů mezi výrobou a potřebou krmiv, steliv a animálního hnojení. Tyto rozpory se zvláště pronikavě projevují v závodech s extrémně jednostranným zaměřením na pěstování chmele, kde k tomu přistupuje rušivý vliv sezónních pracovních nápořů, které ohrožují řádnou a včasnou agrotechniku polních plodin. Z tohoto hlediska je nutno zavést pořádek do plánování rozsahu a rozmístění ploch chmele a v zá-

vislosti na tom i ostatní zemědělské výroby, a urychleně zavést správnou soustavu hospodaření ve chmelařských oblastech a závodech podle stupně specializace a povahy výrobních podmínek. S ohledem na stupeň chmelařské specializace půjde zejména o důslednou úpravu rozsahu a struktury rostlinné a živočišné výroby. Dále je třeba věnovat větší péči mechanizaci prací a výstavbě chmelařských závodů.

K řešení těchto otázek bylo po projednání výsledků výzkumu s praxí a národními výbory doporučeno, aby při zavádění chmelařské specializace bylo postupováno podle těchto obecných zásad:

Chmelařská hospodářství nebo jejich části (farmy) jsou považována za specializovaná, činí-li výměra chmele v poměru k orné půdě alespoň 8 %. Za maximální rozsah pěstování chmele se považuje podíl 18-20 % k orné půdě, ve výjimečně výhodných polohách a případech až 25 %. Jsou-li současně s chmelem zavedeny i některé jiné na práci a animální hnojení náročné intenzívní kultury (zelenina, ovocné plantáže apod.), platí uvedené mezní hodnoty vždy pro součet ploch těchto kultur včetně chmele. Přitom je třeba přihlížet k počtu stálých pracovníků a popřípadě regulovat jejich počet tak, aby na jednoho stálého pracovníka v průměru nepřipadlo více než 1,14 ha pracovně náročných plodin a kultur (technických plodin, brambor, zeleniny, krmných okopanin, chmele a ovocných plantáží, popř. vinohradů). K těmto okolnostem je třeba přihlížet i u nespecializovaných závodů. Mezní součtové hodnoty zastoupení plodin a kultur, náročných na práci a animální hnojení, byly stanoveny s ohledem na nejbližší předpokládaný možný vývoj v mechanizaci prací a v úrodnosti orné půdy. Ve dlouhodobějším výhledu mohou tyto hodnoty doznat změn směrem k další intenzifikaci, a to na základě vyspělejší agrotechniky a techniky vůbec. Se zřetelem k rozmístění chmele a stupni specializace je nutno chmelařské závody členit do kategorií, jak jsou uvedeny v tabulce I.

Tyto kategorie, i když se jejich podíl na celkové ploše chmele a půdě chmelařských závodů bude měnit, budou desítky let existovat pro vytrvalost kultury chmele. Proto je nutné je rozlišovat a uznávat.

V zemědělských závodech nebo v jejich částech (farmách) I. kategorie (do 8 % chmele) se neprojevuje výrazný vliv speciální kultury na uspořádání celkové výroby, i když ve velkých závodech při mezních hodnotách zastoupení chmele dochází ke značné koncentraci pěstitelských ploch (20—25 ha chmele a více). Rozhodující je tu okolnost, že chmel zaujímá v celkové tržní produkci méně než 35 % a že krytí potřeby krmiv, animálního hnojení a práce ve špičkových obdobích lze dosáhnout bez podstatných zásahů do obvyklé struktury rostlinné a živočišné výroby řepařské oblasti.

I.

Kategorie	Podíl chmelnic		Poznámky
	k orné půdě	k zemědělské půdě	
I.	do 8 %	do 6,7 %	Převážně rozptýlená výroba (méně než 20 ha chmele v závodě) s nízkým a středním podílem chmele — nespecializovaná výroba
II.	8—16 %	6,7—12,6 %	Soustředěná výroba s výrazným až vysokým podílem chmele — optimální specializace
III.	16—25 %	12,6—17,8 %	S vysokým podílem chmele — vysoká specializace
IV.	24—32 % a více	17,8—22,3 % a více	Soustředěná výroba s velmi vysokým (nadměrným) podílem chmele — extrémní specializace; ve vyšších stupních vyžaduje již kooperaci

K vlastní specializaci dochází v závodech dalších kategorií poměrného zastoupení chmele (nad 8 % k orné půdě), kdy hodnota tržní produkce speciální výroby přesahuje 35 % z celkové hodnoty výroby a kde je již nezbytně nutné zvláštní uspořádání rostlinné a živočišné výroby se zřetelem k požadavkům speciální kultury. Tyto specializované závody zaujímají v současném stavu zhruba přes polovinu ploch chmele.

V kategoriích II. a III. lze účelným uspořádáním výroby dosáhnout vyvážených bilancí v krmivech, stelivu, animálním hnojení a potřebě práce. Poměrně snadno lze toho dosáhnout v kategorii II. (8—16 % chmele), kde tržní produkce ze speciální výroby zhruba nepřesahuje 50 % z celkové hodnoty tržní produkce. Značně obtížnější je účelné uspořádání výroby v kategorii III. (16—25 % chmele), kdy tržní hodnota tvoří 50—70 % tržní hodnoty celkové.

Zastoupení chmele v rozsahu vyšším než 25 až 26 % k orné půdě nutno považovat — alespoň pro nejbližší období — za nadměrné, protože až na výjimky vylučuje v dohledné době vyvážené uspořádání výroby v rámci výrobní jednotky i při velmi vysoké intenzitě výroby. Obtíže jsou zde též se sestavováním osevních postupů v důsledku nutnosti extrémních úprav struktury rostlinné výroby. Jednostrannost výrobního zaměření u této skupiny závodů se projevuje v tom, že tržní produkce za chmel činí z celkové tržní produkce přes 70 % (až 80 %) a z tržní produkce rostlinné výroby činí 95—97 % při stupni specializace 30—35 až 40 % chmele v poměru k orné půdě. V současné době jde asi o devět závodů, zaujímajících asi 3,6 % hospodářských ploch specializovaných závodů, v nichž bude třeba jejich perspektivní uspořádání řešit přechodně zvláštním způsobem. V těchto závodech lze přechodně zajistit výrobu chmele v rozsahu 30—35 % v poměru k orné půdě, ovšem za předpokladu výrazných úprav výrobního zaměření i tržní produkce (snížení dodávek obilí a brambor, podstatné snížení chovu prasat a snížení až vyloučení drůbeže).

S ohledem na uvedené optimální a mezní hodnoty specializace bude nutné nové výsadby v zájmu rozšíření ploch umisťovat převážně do I. a II. zóny vhodnosti (podle rajonizace) kategorie optimální specializace, tj. do obcí a závodů s dosavadním podílem 8—16 % chmele k orné půdě. Jiným řešením je rozšířit tuto kategorii o závody s dosavadním podílem chmele do 8 % v poměru k orné půdě v souladu se zásadami územní rajonizace výroby chmele v ČSSR (tj. rozšiřovat převážně do I. a II. zóny). V kategorii převážně rozptýleného chmelařství (I. kategorie) bude nutno podporovat soustřeďování pěstitelských ploch tak, aby se v jednotlivých závodech vytvářely pěstitelské plochy minimálně 20 ha v zájmu odborného vedení a využití mechanizačních prostředků i sklizňového zařízení

II.

Skladba plodin na orné půdě v %	Kategorie specializace		
	optimální 8—16 %	vysoká 16—25 %	extrémní 25—32 % a více
zrniny	50—48	51—49	54—53
z toho: jarní obiloviny	12	13	13
technické plodiny	10—10	5— 4	2— 2 (0)
z toho: řepka	1— 2	—	—
cukrovka	9— 8	5— 4	2— 2 (0)
brambory	4— 5	4— 3	3— 3
zelenina	0— 2	—	—
krmné plodiny	34—37	40—44	41—42 (44)
z toho: víceleté pícniny	20—22	24—25	22—23
krmná cukrovka	0— 1	2— 3	3— 3
kukuřice	6— 6	8— 9	10—12
meziplodiny (ozimé směsky)	10— 8	10— 8,5	10— 8

(dosavadní česačky a velkosušárny i výhledově uvažovaná sklizňová střediska pro kontinuální sklizeň na minimální plochu 20—30 ha podle výše výnosu chmele od 10 do 14 q/ha). Vytvářením větších ekonomických celků bude této plochy většinou dosaženo.

Zaměření rostlinné výroby v zájmu zajištění krmivové základny, animálního hnojení a zmírnění pracovních špiček dlužno upravit v závislosti ke stoupajícímu podílu chmele v poměru k orné i k zemědělské půdě. Protože ve výrobních poměrech chmelařských oblastí zaujímá orná půda rozhodující podíl z půdy zemědělské, bude zaměření rostlinné výroby takřka výlučně otázkou struktury osevních ploch. Účelné zastoupení plodin u specializovaných závodů by se mělo pohybovat v rozmezích, jak ukazuje tabulka II (uvádíme jen kategorie specializovaných závodů od 8 % chmele k orné půdě a více, jelikož u I. kategorie závodů do 8 % se nejeví potřeba výrazných úprav).

Uvedené skladby plodin je třeba považovat za orientační. Mimo stupeň specializace však vždy nutno uvažovat též ostatní výrobní podmínky, jako jsou skladba a mechanizační přístupnost půdního fondu, půdní a klimatické poměry, stav pracovních sil a celková úroveň výroby.

Při uvedených strukturách osevních ploch — ovšem ve spojitosti s přiměřenou úrovní výnosů (plán roku 1965) — lze zajistit dostatečnou strukturálně vyhovující krmivovou základnu pro značně zvýšené stavy hospodářského zvířectva, zejména skotu, a vytvořit i nezbytné rezervy (8—12 %) v objemné píci pro případ neúrody.

Vyrovnání bilance krmiv je ve specializovaných chmelařských hospodářstvích bezpodmínečně spjato s úpravou tržní produkce a naturálií pro osobní spotřebu družstevníků. Vyžádá si to podle hloubky specializace a zatížení živočišnou výrobou upravit dodávky zrnin a snížit, popř. i vyloučit dodávky brambor jako plodiny, která ve výrobních podmínkách chmelařských oblastí není vhodnou. Snížení dodávek zrnin a brambor musí být ovšem plně vyváženo zvýšenou tržní produkcí živočišných výrobků, zejména masa a mléka.

K zajištění plně vyrovnané krmné bilance bude nutno, zejména u vyšších kategorií specializace, umožnit ze státních fondů nákup potřebných jadrných krmiv zhruba v rozsahu 10—15 % předpokládané potřeby. Tento požadavek bude zvláště naléhavý a eventuálně i vyšší v případě, že zvýšený zájem státu na výkupu obilovin (sladařského ječmene) výrazně oslabí fond jadrných krmiv.

III. Výhledové zatížení zemědělské půdy hospodářskými zvířaty a struktura živočišné výroby, předpokládaná v úrovni roku 1965

Kategorie specializace v % chmele k orné půdě	Hustota hospodářského zvířectva			Struktura v % VDJ		
	extrémní 25—32 % a více	vysoká 16—25%	optimální 8—16 %	extrémní 25—32% a více	vysoká 16—25%	optimální 8—16 %
VDJ na 100 ha zemědělské půdy v oblasti	suché 78—72		vláhově bohatší 85—78	100 %		
				(72—78) VDJ		(78—85) VDJ
kusů na 100 ha zemědělské půdy:						
koně	5,0 5,5	5,0	4,5	7,5- 8,5	8,5	7,0
skot celkem	78,0 76,0	76,0	83,0	83,0-84,0	80,0-80,2	80,0
z toho: krávy	25,0	33,0	41,5			
žír ml. skotu	33,0	14,0	6,0			
% krav z celkového počtu skotu	33,0	42,0	50,0			
prasata celkem	42,0 (30)	54,0	66,0	8,5-7,5	10,3	11,6
z toho: prasnice	4,5	5,7	7,0			
drůbež	200—100(0)	300-200	300,0	1,0-(0)	1,2-I	1,4

Ve srovnání se současným stavem musí dojít k zásadním změnám v živočišné výrobě. Pro výrobní zajištění vyrovnané bilance statkových hnojiv bude nutno souběžně se zvýšenou výrobou krmiv a steliv zvýšit podstatně i stavy dobytka asi o jednu třetinu současného stavu VDJ a přitom současně uskutečnit podstatné změny ve struktuře živočišné výroby ve prospěch skotu.

Výhledové zatížení zemědělské půdy hospodářskými zvířaty a struktura živočišné výroby v úrovni roku 1965 by měla vyhlížet asi tak, jak je uvedeno v tabulce III.

Uvedené ukazatelové hodnoty, podobně jako v rostlinné výrobě, je třeba chápat opět pouze jako orientační pro celý rozsah specializace a pro souhrn rozmanitých přírodních a ekonomických podmínek chmelařských oblastí.

Při uplatňování zásad správného hospodaření v konkrétních výrobních podmínkách se orientační hodnoty uplatní v rozličných kombinacích, přičemž se zásadně vychází z toho předpokladu, že nižší úživnost je buď v suchých oblastech nebo ve vysokých stupních specializace. Proto se v těchto případech uvažuje s nižším zatížením VDJ na 100 ha zemědělské půdy.

V souhrnu se však uplatní tyto zásady a požadavky:

Zvýšit celkový počet VDJ na 100 ha zemědělské půdy, a to v suchých oblastech méně, ve vláhově bohatších více, úměrně k výši a stabilitě výnosů. V závislosti na stupni specializace počítat u vyšších stupňů v důsledku nižší celkové úživnosti zemědělské půdy s poněkud menší hustotou hospodářských zvířat, avšak s vyšším zastoupením skotu, zejména žíru. Projeví se tu i zastoupení jednotlivých kultur a poměry svažitostní. Například tam, kde je více luk, popř. svažitých pozemků, vyplynou samozřejmě vyšší stavy skotu.

Pokud jde o hustotu koní, předpokládá se s růstem mechanizace postupné snižování stavů, a to tím pronikavější, čím bude nižší stupeň specializace a čím bude vyšší mechanizační přístupnost v důsledku příznivých terénních poměrů.

Skot si vyžádá obecně podstatného zvýšení, při čemž se stoupající specializací se bude zvyšovat i jeho zastoupení v hospodářském zvířectvu.

U prasat a drůbeže se počítá obecně se snižováním stavů i poměrného zastoupení souběžně se stoupající specializací. Ve větších závodech (tisíc hektarů a více), zajišťujících potřebnou koncentraci stavů, bude vhodné zavádět důsledně vnitropodnikovou specializaci s ohledem na potřeby chmelařských výrobních středisek (farem), kde rovněž bude nutno tato střediska (farmy), specializovaná na výrobu chmele, zaměřovat především na skot a krmnou základnu s uplatněním vnitropodnikové kooperace.

Otázka účelnosti chovu drůbeže v jednotlivých závodech s ohledem na jejich velikost je vůbec sporná. Bylo by tudíž vhodnější se zřetelem na předpoklady velkovýroby organizovat chov drůbeže ve chmelařských oblastech ve speciálních závodech, kde by se mohla uplatňovat novodobá velkovýrobní technologie při minimální koncentraci 5000—6000 kusů (hluboká podestýlka) nebo 10 000 kusů (chov v klecích). Při uvažovaném zastoupení drůbeže ve chmelařských oblastech by to znamenalo, že by se v jedné velkodrůbežárně soustředila výroba ze dvou až pěti tisíc hektarů zemědělské půdy. Při tomto řešení by chmelařská družstva jednotlivě drůbež vůbec nechovala, ale zajišťovala (ovšem bez újmy na rentabilitě) pro tyto účely potřebná, zejména jadrná krmiva v množství odpovídajícím úspoře, jež vznikne tím, že nebudou chovat určité, pro ně únosné množství drůbeže.

Rozsah specializovaných chmelařských hospodářství určují do budoucnosti požadavky novodobé technologie, a to jak v pěstění a zpracování chmele, tak i v ostatní rostlinné a živočišné výrobě. Nová technologie v jednotlivých odvětvích výroby předpokládá určitý stupeň koncentrace pěstitelských ploch a stavů hospodářských zvířat, podmiňující účelnou základní výstavbu (např. sušáren, ustájovacích prostorů) a uplatňování komplexní mechanizace. S ohledem na navržené zaměření výroby ve chmelařských oblastech při naznačeném řešení chovu drůbeže, popř. i prasat, by rozvoji hlavních odvětví nejlépe vyhovovala velikost závodu 750 ha zemědělské půdy. Z hlediska výkrmu prasat a chovu prasnic by to mohl být závod i dvojnásobné výměry. V jednotlivých případech při řešení velikosti závodu ve chmelařských oblastech je nutno uvažovat i jiné okolnosti, zejména konfiguraci území, organizační úroveň a předpoklady jejího zvýšení, dopravní možnosti, základní výstavbu i dnešní a výhledovou úroveň specializace. Schematické aplikace jsou velmi nevhodné a byly by ke škodě věci.

V dalším výhledu (od roku 1965 dále) a částečně již ve třetí pětiletce lze předpokládat další stupňování koncentrace a specializace výroby chmele. V tomto procesu umisťování a přemisťování ploch chmele by mohly být postupně vytvořeny vysoce specializované chmelařské závody

(nebo jejich části, tj. farmy, výrobní skupiny), které by podle orientačního předpokladu mohly soustředit podstatnou část, ne-li většinu ploch chmele celého státu. V této souvislosti bych chtěl ve formě úvahy uvést některé alternativy řešení typových, vysoce specializovaných závodů nebo jejich částí.

Pokud jde o vysoce specializované chmelařské závody, mám za to, že by postupem let podle okolností, potřeb a možností mohly být budovány v těchto alternativách:

1. Vysoce specializované, avšak soběstačné, bilančně vyrovnané závody nevyžadující kooperaci. Stupněm specializace by měly tyto závody, uvažujeme-li střední ukazatel, odpovídat v období třetí pětiletky zhruba 20 %, pro čtvrtou pětiletku 30 % výměry chmele k orné půdě. Možnost zvýšení stupně specializace na 30 % chmele k orné půdě v období po třetí pětiletce se předpokládá na základě očekávaného zvýšení úrodnosti půdy, a tím i úživnosti pro hospodářská zvířata, což by umožnilo posunout na tuto výši maximální mez specializace. Střední směrné ukazatele by odpovídaly asi těmto hodnotám:

	třetí 5LP	čtvrtý 5LP
Poměr chmele k orné půdě v %	20,—	30,—
Struktura osevů v % orné půdy:		
obiloviny celkem	50,—	52,—
technické plodiny (cukrovka)	5,—	—
brambory	3,5	3,5
krmné plodiny	41,5	44,5
z toho: trvalé pícniny	24,—	24,—
krmná cukrovka	3,—	5,—
kukuřice	9,—	12,—
Stavy dobytka na 100 ha zemědělské půdy v ks:		
koně	5,—	4,—
skot	80,—	85,—
z toho: krávy	35,—	35,—
prasata	60,—	40,—
z toho: prasnice	6,—	4,—
Velikost závodu v hektarech zemědělské půdy	750 — 1000 — 1500	

Při eventuálním vyloučení prasat by mohl být přiměřeně zvýšen stav skotu, upuštěno od pěstování brambor a rozšířeno pěstování krmné cukrovky. Mimo tyto vysoce specializované závody by nutně existovaly i závody optimálně specializované a v menší míře i nespecializované, jelikož přírodní vhodnost pro pěstování chmele není podle současných údajů rajonizace výroby chmele v ČSSR natolik soustředěna, aby většina ploch nebo celá plocha chmele mohla být soustředěna do 60 až 70 závodů tohoto typu.

2. Vysoce specializované, bilančně částečně nevyrovnané, kooperaci vyžadující chmelařské závody, tvořené za předpokladu mezipodnikové kooperace. Za tohoto předpokladu by mohl stupeň specializace dosáhnout 40—50%, popř. i více procent chmele v poměru k orné půdě. Tyto závody by měly jen tři odvětví, a to chmel, skot a výrobu krmiv (krmné obiloviny, ostatní krmné plodiny), přičemž část chybějících výrobků v krmivech a stelivech by bylo nutno zajišťovat kooperací. Budování tohoto typu vysoce specializovaných chmelařských závodů by umožnilo v maximální míře využít vysoké přírodní vhodnosti i pro pěstování chmele v I. zóně vhodnosti podle rajonizace výroby chmele v ČSSR.

Pokud jde o typové vysoce specializované chmelařské části zemědělských závodů, tj. farmy, výrobní skupiny, mám za to, že v tomto případě za podmínek vnitropodnikové kooperace by mohlo uspořádání výroby odpovídat až extrémní specializaci s poměrem chmele k orné půdě nad 25 % (35—45—50 i více). Čím vyšší by bylo procento chmele v poměru k orné půdě farmy, tím větší by byly požadavky především na vnitropodnikovou kooperaci. Tyto vysoce specializované farmy by mohly být zaměřeny výlučně na skot, a to jen určitého výrobního směru (dojnice nebo žír). Nutno však předpokládat, že vedle těchto farem budou existovat i farmy s nižším stupněm specializace, pokud budou dosahovat po-

třebné minimální koncentrace ploch chmele.

Především je třeba znovu zdůraznit nutnost dlouhodobějšího plánování, zvláště ve chmelařských oblastech. K tomu bych chtěl na základě zkušeností uvést, do jakých skupin z hlediska dlouhodobých perspektiv by se měly třídit dosavadní chmelařské závody nebo jejich části. Jsou to zhruba čtyři skupiny:

1. Závody, v nichž bude nutno uvažovat s postupným úplným dožitím plochy chmele. Jsou to závody, které ani po sloučení nedosáhnou minimální koncentrace plochy chmele v jednom závodě (asi 20 ha), nebo závody, kde se předpokládá ohrožení chmele působením průmyslových exhalací, a konečně závody s příliš nízkou přírodní vhodností pro pěstování chmele (pod 20 ha).

2. Závody v současné době přechmelařené, kde bude nutno dočasně plánovat postupnou redukci plochy na 25 % chmele v poměru k orné půdě. V těchto závodech se plochy nebudou zásadně rozšiřovat, ale dojde k částečné obnově a k částečnému rušení ploch bez náhrady až do dosažení únosné plochy, která bude dále udržována. Dočasně zde bude nutno učinit extrémní úpravy výrobního zaměření a tržní produce. Plochy se budou redukovat jen v těch případech, v nichž se nedosáhne jejich rozptýlení sloučením. Rozšiřování v těchto závodech by bylo možné v pozdním výhledu až po vyrovnání výrobních disproporcí nebo po zavedení kooperace.

3. Závody, kde bude plocha jen udržována, tj. kde se bude jen obnovovat a kde dojde jen k rušení odpovídajícímu obnově. Jsou to závody s poměrně již velkou koncentrací ploch, které jsou na hranicích možností, pokud jde o přírodní vhodnost nebo ekonomickou únosnost.

4. Závody, v nichž bude nutné a účelné rozšiřování ploch z titulu vlastního rozšiřování daného státním plánem i z titulu potřebných přesunů ploch. V těchto závodech by se měla při dalším stupňování specializace a koncentrace výroby chmele soustředit většina celostátních ploch a podle rajonizace by měly být tyto závody v I. a II. zóně vhodnosti. Budou se v nich mimo plánované rozšíření plochy obnovovat a dojde k jim odpovídajícímu rušení.

Podle současných údajů rajonizace výroby chmele v ČSSR by závody, uvedené pod číslem 2 a 4 a nacházející se převážně v I. a II. zóně vhodnosti, připadaly v úvahu pro budování vysoce specializovaných chmelařských závodů.

Podle těchto hledisek by měl mít každý chmelařský závod vypracovanou perspektivu podle etap, nejméně na dobu 20 let, tj. až do roku 1980. Tomu by mělo být podle etap podřizováno rozmisťování strojních a stavebních investic a úpravy výrobního zaměření ostatní zemědělské výroby podle specializace. Mnohdy je praxe právě obrácená. K tomuto plánování máme však dosud nedostatek spolehlivých podkladů, neboť známe jen podle vlastních zkušeností v jednotlivých chmelařských obcích přírodní vhodnost v hektarech v absolutním vyjádření. V tomto směru by bylo nutno, aby každá chmelařská obec byla podrobně prozkoumána a zakresleno do map, kolik je v ní opravdu vhodných ploch pro chmel. Půdní, polohové a klimatické podmínky pro výběr těchto ploch jsou ze zkušeností známé, jde však o to, aby tento výběr byl uskutečněn přesně, při čemž podmínky pro výběr by se mohly z hlediska posledních poznatků ještě upřesnit.

*

O otázkách zelinářské specializace promluvil M. Tvrdík z Výzkumného ústavu zelinářského ČSAZV v Olomouci. Ve svém příspěvku vycházel z toho, že do roku 1965 se plánuje spotřeba zeleniny 92 kg na osobu. Podle tohoto plánu je nutno vyrobit asi pro 13 miliónů obyvatel asi 12 miliónů centů zeleniny. Tato spotřeba je zčásti kryta domácími zahrádkami, takže se má vyrobit 10 miliónů centů zeleniny. Tato výroba musí být však zajištěna na ploše, která nepřesahuje výměru 40 000 ha. Pěstovaná zelenina musí svou jakostí uspokojovat jak přímého konzumenta, tak i potravinářský průmysl. Výroba musí být také co nejhospodárnější. Dnešní výroba ve svém rozsahu, jakosti i hospodárnosti musí k těmto požadavkům přihlížet, aby i v tomto zaměření zemědělské výroby byly odstraněny rozdíly mezi růstem výroby v jiných odvětvích. Specializace a koncentrace v zelinářské výrobě je jednou z těch, které mají splnit uvedené úkoly a požadavky. Při reorganizaci zemědělských závodů na specializované zelinářské závody bude nutno tuto specializaci řídit podle účelu, kterému bude vyrobená zelenina sloužit, tj. buď k přímému konzumu nebo k dalšímu zpracování. Podle způsobu použití bude usměrněn výrobní plán specializovaného závodu, a to jak v druzích pěstované zeleniny, tak i v jeho územním umístění. Každý zelinářský závod klade vysoké požadavky na zásobování organickým hnojivem, což je někdy možno řešit zajištěním dodávky kanalizačních kalů v okolí Prahy apod. i u jiných měst v republice. Jsou však místa, kde jinak všechny

podmínky budou vhodné pro utvoření zelinářského střediska, ale možnost nákupu hnojiv nemají. V takovém případě si musí zemědělský závod vyrobit hnůj ve vlastním objektu a podle toho musí také usměrňovat výrobu tak, aby hnoje vyrobil co nejvíce a nejvhodnějšího. Nejvíce a nejvhodnějšího hnoje vyrobí skot. Takové usměrnění živočišné výroby klade však vysoké požadavky na zajištění výroby krmiva a steliva, a tím udává směr celému plánu rostlinné výroby. Protože tento druhý případ hospodářství bez hnoje je obtížnější, byly sestaveny návrhy a propočty jako příklady několika možností:

1. Pro specializovaný zemědělský závod, který má tvořit příměstské hospodářství. Tento závod má pěstovat zeleninu pro přímý konzum města nebo větších průmyslových středisek.

2. Specializovaný zemědělský závod, který bude pěstovat zeleninu pro potravinářský průmysl, jako konzervování, mrazení apod.

V obou případech je uplatňována koncentrace zeleniny. Jako první příklad byl vzat idealizovaný závod s výměrou 1000 ha v kukuřičném výrobním typu, pěstuje zeleninu na 20 % plochy. Orná půda je rozdělena na dvanáct honů. Dva hony, kde je možna závlaha, jsou určeny pro pěstování zeleniny a mají svůj vlastní osevní plán. Aby bylo dosaženo co největší koncentrace, je plánováno pěstování takových druhů zeleniny, které nesnášejí dobře transport a které podléhají prodlením na jakosti. V našem plánu je uvedeno deset druhů zeleniny. Devět zbývajících honů o přibližně stejné výměře je určeno pro normální zemědělskou výrobu, má vlastní osevní plán a na této ploše pěstuje závod plodiny jak pro plnění státních dodávek, tak pro zajištění krmivové základny. Krmivová základna v našem případě podle návrhů a propočtů je zajištěna v plné výši bez požadavků na centrální fondy. Živočišná výroba je usměrněna jen na skot se stavem 450 dojnic s vlastním odchovem. Podle obratu stáda je hustota dobytka 77,7 velkých dobytčích jednotek na 100 ha. Výroba hnoje zajišťuje předmětovou potřebu. Výroba mléka a plnění dodávky mléka jsou součástí příměstského specializovaného hospodářství. Využití půdního fondu v pěstování zeleniny je 35 % a v celém závodě potom 120 %. Výsledky, které tento návrh udávají, je dodávka mléka 1 150 000 litrů na 1000 ha, na 100 ha 1150 l, 180—189 q masa, 9200 q obilí, 35 000 q cukrovky a 49 950 q zeleniny. Má-li se získat 10 miliónů centů zeleniny pro zásobování obyvatel, musí vyrobit v průměru asi kolem 250 q na hektar. V tomto případě se vyrobí na 200 ha z celkové plochy orné půdy 1000 ha 49 950 q zeleniny.

Druhý případ, který na typovém závodě vypracoval Výzkumný ústav zelinářský ČSAZV, je specializovaný zemědělský závod s výrobou 13 % zeleniny z celkové plochy závodu, určené pro další zpracování. Také v tomto případě se uvažuje s výměrou typového závodu 1000 ha orné půdy v řepařském výrobním typu. Orná půda je rozdělena na 10 honů, pěstování zeleniny se soustřeďuje na tři hlavní konzervárenské zeleniny, jako okurky nakladačky, rajčata a hrášek. Ostatní rostlinná výroba zajišťuje plnění státních dodávek obilí a cukrovky a plní celou potřebu krmiv pro živočišnou výrobu. Živočišná výroba je zaměřena na chov skotu se stavem 500 dojnic vlastního odchovu a žíru, hustota dobytka je 87,75 VDJ na 100 ha. Výroba chlévské mrvy plně zajišťuje potřebu závodu, půdní fond je využit na 113 % mimo zelené hnojení. Další případ pro specializaci je v tomto případě výroby 1275 l mléka na hektar, 201 kg masa, 20 900 kg zeleniny.

Třetí způsob je zemědělský závod s výměrou 1000 ha, specializovaný na výrobu jednoho druhu zeleniny na ploše 10 % celkové orné půdy. Pro tento případ byl vzat závod s pěstováním cibule. Takový závod existuje. Nemá však speciální zelinářské vybavení, jako jsou skleníky, pařníky, závlahové zařízení apod., ale má dostatečně velké skladové prostory, které jsou dobře větratelné a mohou zároveň sloužit k dosoušení cibule. Pro tuto specializaci je nutné přírodní stanoviště, které dává předpoklady k vypěstování kvalitní a trvanlivé cibule. Protože v předchozích dvou příkladech byla prokázána soběstačnost zemědělského závodu ve výrobě krmiv a chlévské mrvy a současně bylo dokázáno, že takové podniky nemusí klást požadavky na centrální fondy, omezili jsme se v tomto případě na odvolávání se na předchozí výpočty. Navrhujeme pěstovat cibuli na polovině celé pro ni určené plochy přímým výsevem a na druhé polovině ze sazečky. Tím bude dostatečně snížena pracovní špička, která nastává při jednocení a sklizni cibule, neboť práce bude rozdělena do dvou časových údobí. U cibule ze sazečky odpadne jednocení a hlavní část prací při vysazování se přesune na březen, tj. na dobu, která neklade na ruční práci velké požadavky a kdy bývá v zemědělských závodech dostatečná rezerva.

Lze očekávat, že v pěstování zeleniny na větších plochách se podstatně zvýší výroba a tím se sníží počet pěstitelů. Tím, že se sníží počet pěstitelů, umožní se lepší spolupráce s odběratelskými podniky. Dále bude možno vybavit velké pěstitele veškerou mechanizací, která také bude plně využita.

* * *

V diskusi dále vystoupili: akademik Karel Koubek, inž. Zlámal, inž. V. Šlajs a další. Konferenci pak uzavřel dopisující člen ČSAZV, ředitel Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV doc. dr. Jan Krblich stručným jejím zhodnocením. Uvedl, že v referátech i v diskusi bylo předneseno mnoho důležitých nových podnětů, které povedou k dalšímu přemýšlení a k hodnocení celé řady otázek. Poté shrnul v hlavních rysech výsledky jednání, které byly současně přijaty jako usnesení:

1. *považovat úkol vypracování a zavádění vědeckých soustav hospodaření za jeden ze stěžejních úkolů pracovníků všech vědeckovýzkumných ústavů Československé akademie zemědělských věd;*
2. *doporučit ČSAZV v nejkratší době vypracovat definici vědecké soustavy hospodaření, jejího obsahu a jejich jednotlivých prvků;*
3. *v souvislosti s úkolem pozvednout zemědělství na úroveň průmyslu, považovat specializaci socialistických zemědělských závodů za základní a nezbytnou složku vědeckých soustav hospodaření v zemědělství;*
4. *doporučit ČSAZV urychleně vypracovat návrh metodického postupu při uplatňování vědeckých soustav hospodaření k širokému využití v praxi a přitom plně využít námětů z přednesených referátů a diskusních příspěvků, které byly na tomto zasedání předneseny.*

РЕЗЮМЕ

К вопросам научных систем хозяйственной деятельности в сельскохозяйственном производстве

Научная система хозяйственной деятельности в социалистическом крупном производстве — совершенно новая категория в качественном отношении важная по своей цели и способу решения. Речь идет о применении такой системы, которая дала бы возможность к 1970 году поднять сельское хозяйство на уровень промышленности и тем самым обеспечить также и в области сельскохозяйственного производства всестороннее развитие производительных сил.

Именно к этой цели приспособляются метод и методический порядок решения сельскохозяйственных систем, т. е. не только систем социалистического крупного производства, но и такой системы сельскохозяйственного производства в целом, которая соответствовала бы развитию передового социалистического общества, накопляющего силы и создающего условия для постепенного перехода к коммунистическому обществу.

Разработка научных систем хозяйственной деятельности на таком качественном уровне — обширная, очень сложная задача, проблематика которой развертывается в процессе решения, задача, требующая целеустремленного направляемого сотрудничества всех отраслей сельскохозяйственной науки и остальных дисциплин, причем не только для решения перспективных концепций, но и для внедрения систем в практику.

На высоте этих, качественно новых, аспектов и целей решения научных сельскохозяйственных систем находятся и организационные меры, принятые политическим бюро ЦК КПЧ и соответственно разработанные на XVII сессии ЧСАСХН.

Рабочим и методическим центром в этой новой области является Институт научной системы хозяйственной деятельности ЧСАСХН, который, помимо прочего, руководит работой областных и зональных станций по системе хозяйственной деятельности. Эта организация вместе с вновь созданными сельскохозяйственно-лесными обществами обеспечивает совершенно новое, действенное и творческое решение вопроса увязки науки с практикой, решение, отвечающее уровню развития сельского хозяйства на этапе, в который мы вступаем.

В задачи Института научной системы хозяйственной деятельности ЧСАСХН входит, прежде всего разработка, на базе уже решенных научно-исследовательских заданий и передовых методов практики, системы, учитывающей различие естественных и экономических условий. Далее Институт должен на образцовых предприятиях, на станциях технологии крупного производства и в специализированных объектах решить вопрос о создании такой системы хозяйственной деятельности, которая показывала бы пути поднятия сельского хозяйства на уровень промышленности.

Научная система хозяйственной деятельности в ее нынешней концепции представляет собой комплекс агротехнических, зоотехнических и эксплуатационно-экономических мероприятий, обеспечивающих, в соответствии с потребностями плана и производственными условиями, постоянный рост сельскохозяйственного производства при одновременной интенсификации плодородия почвы и улучшении ее защиты, повышение производительности труда и эффективности капиталовложений, подъем культуры труда

и улучшение трудовых и бытовых условий с тем, чтобы сельское хозяйство постепенно сравнялось во всех отношениях с промышленным производством.

Научная система хозяйственной деятельности должна обеспечить возможность внедрения в сельское хозяйство промышленных методов организации и оплаты труда (включая организацию работ в две смены, сокращение рабочего дня и рабочей недели, а также решение проблем сезонности работ), методов улучшения культуры, безопасности и гигиены труда, создания социально-культурных учреждений на таком уровне, который в этом отношении достигнут в промышленности, применения промышленных методов руководства и внедрения технологической дисциплины на ее промышленном уровне, установления строгой ответственности за вверенный рабочий участок и использования хозрасчета в руководстве сельскохозяйственными предприятиями.

При разработке научной системы хозяйственной деятельности и перспективной организации социалистических сельскохозяйственных предприятий необходимо уделять особое внимание вопросу внедрения наиболее передовых систем машин, соответствующих данным типам специализированных предприятий и охвата дальнейших трудовых процессов системой энергетических ресурсов с использованием, в первую очередь, электроэнергии.

ZUSAMMENFASSUNG

Zu den Problemen der wissenschaftlichen Systeme der Wirtschaftsführung in der Landwirtschaft

Das wissenschaftliche System der Wirtschaftsführung in der sozialistischen landwirtschaftlichen Großproduktion ist eine völlig neue Kategorie, die durch ihr Ziel und die Art ihrer Lösung qualitative Bedeutung erlangt. Es geht um die Anwendung eines Systems, das das Niveau der Landwirtschaft bis zum Jahre 1970 auf das Niveau der Industrie heben und so auch auf dem Gebiete der Landwirtschaft eine allseitige Entfaltung der Produktivkräfte gewährleisten würde.

Diesem Ziele ist auch die Methode und das methodische Verfahren bei der Lösung der Landwirtschaftssysteme angepaßt, d. h. nicht nur der Systeme der sozialistischen Großproduktion, sondern auch einer solchen landwirtschaftlichen Produktion, die der Entwicklung der fortgeschrittenen sozialistischen Gesellschaft entspricht, wo Kräfte angesammelt und Bedingungen geschaffen werden zum fortschreitenden Übergang zur kommunistischen Gesellschaft.

Die Ausarbeitung wissenschaftlicher Wirtschaftsführungssysteme auf diesem qualitativen Niveau stellt eine umfangreiche, sehr anspruchsvolle Aufgabe dar, mit einer Problematik, die sich während des Prozesses der Lösung entfaltet, der die zielbewußt gelenkte Zusammenarbeit aller Abschnitte der Agrarwissenschaft und der übrigen wissenschaftlichen Fachgebiete nicht nur zur Lösung der perspektivischen Konzeptionen, sondern auch zur Überleitung der Systeme in die Praxis erfordert.

Auf dem Niveau dieser qualitativ neuen Aspekte und Ziele der Lösung der wissenschaftlichen Landwirtschaftssysteme sind die organisatorischen Maßnahmen, die vom Politbüro des ZK der KPČ beschlossen und in diesem Sinne auf der XVII. Vollversammlung der ČSAZV ausgearbeitet wurden.

Der arbeitsmäßige und methodische Mittelpunkt dieser neuen Einrichtungen ist das Institut für das wissenschaftliche System der Wirtschaftsführung bei der ČSAZV, das die Arbeit der Bezirks- und Gebietsstationen für das Wirtschaftssystem leitet. Diese Institution stellt zusammen mit den neuen land- und forstwirtschaftlichen Gesellschaften eine völlig neue, wirksame und schöpferische Verwirklichung der Ver-

bindung von Wissenschaft und Praxis dar, die dem Niveau der landwirtschaftlichen Entwicklung in der Etappe, die wir gegenwärtig beginnen, entspricht.

Die Tätigkeit des Instituts für das wissenschaftliche System der Wirtschaftsführung bei der ČSAZV beruht vor allem auf der Ausarbeitung der gelösten wissenschaftlichen Forschungsaufgaben und fortschrittlichen Methoden zu einem System, das den verschiedenen naturgemäßen und ökonomischen Bedingungen entspricht. Das Institut soll ferner in Musterbetrieben, auf den Stationen für die großbetriebliche Technologie und in den vorgesehenen spezialisierten Objekten das System einer Wirtschaftsführung klären, das Wege zur Angleichung der Landwirtschaft an die Industrie weisen würde.

Das wissenschaftliche System der Wirtschaftsführung, wie es im gegenwärtigen Zeitabschnitt gelöst wird, stellt einen Komplex agrotechnischer, zootechnischer und betriebsökonomischer Maßnahmen dar, die im Einklang mit den Erfordernissen des Planes und den Produktionsbedingungen einen nachhaltigen Anstieg der landwirtschaftlichen Produktion unter gleichzeitiger Mehrung und Wahrung der Bodenfruchtbarkeit, Steigerung der Arbeitsproduktivität, des Nutzeffektes der Investitionen, der Kultur der Arbeit und der Arbeits- und Lebensumwelt gewährleisten, damit die Landwirtschaft auf diese Weise fortschreitend und allseitig der Industrie angeglichen werde.

Das wissenschaftliche System der Wirtschaftsführung muß die Anwendung industrieller Methoden der Organisation der Arbeitsentlohnung (einschließlich der Organisation des Zweischichtenbetriebs, der Verkürzung der täglichen und wöchentlichen Arbeitszeit und der Lösung des Problems des Saisoncharakters der Arbeit), eine erhöhte Kultur der Arbeit, die Verbesserung des Arbeitsschutzes und der Arbeitshygiene ermöglichen, zur Schaffung kultureller und sozialer Einrichtungen auf dem gleichen Niveau wie in der Industrie führen. Es muß die Anwendung industrieller Methoden der Leitung verwirklichen und zur Erreichung des Niveaus der technologischen Disziplin in der Industrie beitragen, es muß schließlich zur vollen Verantwortung des Werktätigen für den ihm anvertrauten Arbeitsabschnitt, zur Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung bei der Leitung der Landwirtschaftsbetriebe führen.

Im wissenschaftlichen System der Wirtschaftsführung und bei der perspektivischen Organisation der sozialistischen Landwirtschaftsbetriebe muß der Anwendung des allerprogressivsten Maschinensystems, das den einschlägigen Typen der spezialisierten Betriebe entspricht, sowie der Erweiterung des Energiequellensystems, insbesondere der für weitere Arbeitsprozesse benötigten Elektroenergie, eine besondere Sorgfalt gewidmet werden.

ZAVÁDĚNÍ VĚDECKY ZDŮVODNĚNÝCH SOUSTAV HOSPODAŘENÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ

(Specializace zemědělství a výrobní zaměření závodu)

L. ZALCMAN

Prosincové zasedání pléna ÚV KSSS (1959) poukázalo na to, že při vypracování opatření pro každý kolchoz, sovchoz i okres je třeba vidět jako hlavní úkol odkrytí a mobilizaci rezerv, jejímž cílem je zvýšení výroby zemědělských produktů.

S upevňováním kolchozů se rozšířila plocha orné půdy v průměru na jeden kolchoz od roku 1953 do roku 1958 o 24 %, počet skotu se zvětšil přibližně 1,5krát, nedělitelné fondy vzrostly 3,2krát a peněžní příjmy 3,6krát. Počet sovchozů se v těchto letech zvětšil o 25 %, osevní plocha vzrostla v průměru na jeden sovchoz z 3090 ha na 8740 ha, tj. asi třikrát, počet skotu přibližně 2,5krát.

Proces upevňování zemědělských závodů je zpravidla doprovázen zesílením specializace hospodářství v okresech a pásmech i růstem intenzity zemědělské výroby, pokud pro to vytváří zvětšený rozsah zemědělské výroby lepší podmínky. Čím větší je hospodářství, tím přesněji musí být stanovena jeho specializace, protože velký závod reaguje ekonomicky silněji na soulad specializace s vnitřními možnostmi hospodářství.

Správná specializace každého zemědělského závodu je první ze základních prvků racionální soustavy zemědělského hospodaření.

Druhý prvek je úroveň intenzity zemědělského závodu, jež je určována jednak strukturou závodu, tj. spojováním odvětví a plodin, jednak racionální soustavou vytváření každého jednotlivého odvětví v hospodářství podle odpovídajících technologických map.

Třetí prvek racionální soustavy hospodaření zemědělského závodu je odkrývání ekonomické efektivnosti, určované specializací a strukturou odvětví zemědělské výroby a soustavou odvětví rostlinné a živočišné výroby.

Správná soustava hospodaření musí být základem činnosti každého sovchozu i kolchozu a stát se základním kamenem jak perspektivních, tak operativních plánů každého závodu.

Roční a perspektivní plány sovchozů a kolchozů musí vycházet z vědecky opodstatněných doporučení a normativů (podle specializace závodu a spojování odvětví, soustavy jednotlivých zemědělských odvětví, rostlinné, živočišné výroby atd.), vypracovaných vědeckými ústavy společně s plánovacími organizacemi ve vztahu k danému přírodně ekonomickému pásmu, oblasti a výrobnímu zaměření závodu.

Výrobním typem průmyslového nebo zemědělského závodu rozumíme:

1. skupinu závodů blízkých si cílem a funkcí výroby,
2. charakterem konečné výroby,
3. charakterem výrobního procesu (stejná základní surovina, zařízení, technologický proces, organizace práce atd.).

Podle zonálních a jiných zvláštností zemědělské výroby se při zařazení závodů do jednotlivých typů berou obvykle za základ podrobnější znaky než v průmyslu. To vyžaduje určení podstatně většího množství výrobních typů podniků v kolchozní a sovchozní výrobě a stanovení podrobnějších ukazatelů, zpřesňujících každý typ v jednotlivostech. Tak do jednoho výrobního typu socialistických

zemědělských závodů se zařazují hospodářství nejen stejná z hlediska formy vlastnictví, výrobních úkolů a funkcí, ale i blízké z hlediska plánované specializace, intenzity zemědělské výroby a soustavy hospodaření.

Z toho vysvítá, že podle těchto znaků nelze řadit ke stejnému typu socialistického zemědělského závodu kolchoz a sovchoz a v rámci sovchozů sovchoz výzkumnický nebo školní anebo sovchoz čistě výrobního charakteru. Nemohou být členěny do stejného výrobního typu pro rozdílnou plánovanou specializaci kolchozy bavlnářské a lnářsko-mléčné. Není to možné učinit ani v rozsahu téže plánované specializace závodu.

Vědecká doporučení a normativy z hlediska racionální specializace i spojování odvětví jsou prakticky jen tehdy cenná pro soustavy řízení nejdůležitějších odvětví rostlinné a živočišné výroby i závodu jako celku, jestliže jsou vypracována ve vztahu ke konkrétním výrobním typům zemědělských závodů. Nejlepší doporučení daly zonální komise, které zkoumaly 1—2 kraje a oblasti (nebo republiky bez oblastního rozdělení), vyčlenily uvnitř každé oblasti základní pásma zemědělské specializace a výrobní zaměření závodů v každém pásmu a v souvislosti s tím vypracovaly nejkonkrétnější vědecky opodstatněná doporučení a normativy. Tam, kde zonální komise zkoumaly 4 až 10 i více oblastí a nemohly provést hluboký rozbor a vyčlenit pásma zemědělské specializace a výrobní typy kolchozů a sovchozů v každé oblasti, vědecká doporučení nedosáhla svého cíle.

* * *

Rozebereme některé metodické otázky, spojené se stanovením výrobních zaměření zemědělských závodů. Základem vytvořených výrobních zaměření sovchozů i kolchozů jsou zpravidla objektivní rozdíly přírodních i ekonomických podmínek výroby. Je proto pochopitelné, jak důležitý význam má rozbor těchto podmínek v každém kraji a oblasti při rajonizaci zemědělství.

Studium přírodních podmínek zemědělské výrobní oblasti, kraje a republiky je obvykle zaměřeno na zjištění charakteru půdních a klimatických podmínek (srážkovitosti, délky vegetačního období, teploty atd.), vodního režimu, reliéfu (členitost krajiny, velikost jednotlivých pozemků a jejich vhodnost pro mechanizaci aj.), existence zdroje levné energie, stavebních materiálů, místních hnojiv atd.

Soubor ekonomických podmínek zemědělské výroby obvykle zkoumá rozdíly polohy jednotlivých závodů nebo okresů ve vztahu k místům odbytu nebo zpracování zemědělské produkce i k dopravním uzlům, magistrálám (s přihlédnutím ke stavu cest a jiných dopravních podmínek), k charakteru a stupni využití půdy (podíl všech zemědělských pozemků na celkové ploše, orná půda atd.), stupeň zajištění závodu výrobními prostředky (energetickými zdroji, hodnotou základních prostředků v propočtu na jeden hektar půdy a jednoho pracovníka, množstvím skotu atd.) a pracovními rezervami (počet pracovníků na 100 ha půdy, jejich výrobní kvalifikace).

Avšak při zemědělské rajonizaci a stanovení zemědělských pásem a výrobních zaměření zemědělských závodů nemají význam všechny, ale jen nejpodstatnější a nejstálejší rozdíly přírodních a ekonomických podmínek, které mají v plánovaném období největší vliv na specializaci, úroveň intenzity a výsledné ukazatele zemědělské výroby.

Uvedeme jako příklad některé základní ukazatele, využité při rajonizaci zemědělství Moskevské a Rjazanské oblasti a Krasnodarského kraje. Tito ukazatelé charakterizují rozdíly mnoha přírodních a ekonomických podmínek zemědělské výroby jak mezi těmito oblastmi, tak mezi jednotlivými správními okresy uvnitř každé oblasti.

Při stanovení nejdůležitějších rozdílů přírodních a ekonomických podmínek uvnitř oblasti je třeba určit, jaký vliv má daný rozdíl na strukturu zemědělské výroby (specializaci), na intenzitu zemědělské výroby (úroveň materiálových a pracovních nákladů, přepočtených na 1 ha zemědělské půdy) a na výsledné ukazatele (produkce na 100 ha zemědělské půdy, vlastní náklady, výnosy, produktivita práce) v různých skupinách okresů nebo kolchozů, oblastí, a stanovit, zachovají-li se tyto rozdíly i nadále za celé plánované období; jinak do jaké míry ztrácí smysl evidence tohoto rozdílu.

Určení vlastních ukazatelů přírodních a ekonomických podmínek v každé oblasti potřebných k seskupení a vyčlenění zemědělských pásem je proto nejdůležitější podmínkou správného propracování otázek rozmístění, specializace i soustavy hospodaření. Přesto však někteří ekonomové přistupují nesprávně k této otázce a zjednodušují ji. Jako základního ukazatele navrhují např. přijmout bez zřetele na zvláštnosti každé dané oblasti hodnotu hrubé produkce na 100 ha zemědělské půdy. Přijetí tohoto výsledného ukazatele, daného jako základ třídění, může jednak vést k tomu, že do jedné

I.

Ukazatel		Moskevská oblast	Rjazanská oblast	Krasnodarský kraj
roční srážky	mm	500 – 650	450 – 650	340 – 1400
podíl zemědělské půdy z veškeré půdní plochy	%	44 – 94	65 – 95	26 – 91
podíl orné půdy z veškeré zemědělské půdy	%	34 – 88	24 – 92	24 – 95
hodnota základních výrobních prostředků na 1 ha zemědělské půdy	rublů	181 – 4772	290 – 930	500 – 2200
množství skotu (počet na 100 ha zemědělské půdy)	kusů	5,3 – 27,3	8,9 – 22,2	18 – 25
zemědělské půdy na 1 práceschopného pracovníka	ha	1,6 – 15,0	4,0 – 19,0	4,4 – 11,2
z toho orné půdy	ha	1,0 – 13,0	1,6 – 12,6	3,0 – 11,0

skupiny budou včleněny závody s různou specializací, s odlišnou výrobní strukturou a dokonce i s nestejnou úrovní intenzity stejných odvětví. Zkušenost rajonizace zemědělských závodů ve mnoha oblastech to jen potvrdila.

Krasnodarský kraj byl rozčleněn do pěti pásem, základně se odlišujících reliéfem a počtem srážek. Rjazanská oblast má tři základní přírodní pásma, rozlišující se hlavně charakterem půdy, stupněm zalesnění a podílem orné a zátopové půdy.

Takto stanovená přírodní pásma se obyčejně rozlišují i podle charakteru zemědělské výroby, její specializace a úrovně intenzity. Avšak k přechodu z přírodních pásem k zemědělským se vyžaduje hlubší rozbor a doplnění třídění. Tak v hranicích jednoho a téhož přírodního pásma se vyskytují skupiny okresů nebo závodů s různým zabezpečením pracovních sil a položených v různých vzdálenostech od měst, průmyslových středisek, závodů zpracujících zemědělské suroviny, dopravních uzlů a magistrál. V hranicích jednoho přírodního pásma jsou též skupiny okresů a závodů s různou strukturou zemědělských pozemků, s větší nebo menší plochou orné půdy apod. Se všemi těmito ekonomickými podmínkami se musí počítat v procesu třídění zemědělských pásem. Z toho je zřejmé, proč jsou zemědělská pásma pravidelně podle plochy menší a jejich počet v kraji nebo oblasti je obvykle větší než u přírodních.

Účelnost vytvořené specializace zemědělských pásem a úrovně intenzity jednotlivých odvětví a plodin podléhá u nich ekonomickému prověření. U takovýchto ekonomických kritérií se obvykle využívá těchto srovnávacích ukazatelů pro zemědělská pásma a podzóny:

a) pracovní náklady na hektar a na cent produkce nejdůležitějších odvětví a plodin;

b) investiční náklady přepočtené na 100 ha (nebo 100 kusů dobytka) v daném odvětví;

c) produkce v propočtu na 100 ha půdy, na 100 kusů skotu dané oblasti a na 100 rublů základních výrobních prostředků v závodě jako celku;

d) vlastní náklady na jednotku produkce hlavního odvětví;

e) čistý důchod z nejdůležitějších druhů zemědělské výroby.

Při perspektivním plánování není možno se omezit v oblasti (kraji) jen na vyčlenění zemědělských pásem a na rozbor příčin jejich vzniku. Vycházíme-li z nových úkolů pro zemědělství v oblasti a počítáme-li s možnými změnami přírodních a ekonomických podmínek, je třeba učinit potřebné změny v charakteru specializace jednotlivých zón zvětšováním podílu jednotlivých zemědělských plodin, zvyšováním intenzity jednotlivých odvětví nebo jejich zaměňováním.

Další důležitou otázkou je, do jaké míry vyčleněná zemědělská pásma odrážejí zvláštnosti jednotlivých výrobních typů zemědělských závodů. Do zemědělského pásma nebo podzóny se jednak pravidelně včleňují závody podobného výrobního typu, avšak do jaké míry ze-

mědělské pásmo představuje samo o sobě dostatečně velký ucelený územní celek, podle toho mohou být do nich začleněny některé závody jiných výrobních typů. V jednotlivých případech se v jednom pásmu mohou nalézat závody dvou i více výrobních typů.

Podle našeho mínění je při zemědělské rajonizaci tam, kde je to možné a účelné, učinit rozbor a třídění nikoli podle okresů, nýbrž podle jednotlivých zemědělských závodů. To by dovolilo nejen určit vytvořené výrobní typy kolchozů i sovchozů, ale i počet a polohu každého výrobního typu uvnitř oblasti.

* * *

Výrobní typ zemědělského závodu předpokládá nejen určitou specializaci, ale i racionální koordinaci jednotlivých odvětví uvnitř závodu. Taková koordinace nesmí být dělána mechanicky, ale závisí na ekonomických a technických zvláštnostech každého z odvětví i plodin. Není účelné např. v příměstském hospodářství, kde je málo pozemků, spojovat zelinářství s chovem ovcí nebo chovat drůbež v kolchoze, kde nejsou podmínky pro výrobu levných zrnin. Neopodstatněným spojováním odvětví a plodin nemůže být výrobní typ zemědělského závodu racionálním. Výrobní typ je ekonomicky i technicky opodstatněné a prakticky uskutečněné spojení odvětví a plodin v určité skupině závodů. Proto v každé oblasti a v každém okrese je třeba rozmisťovat stejnorodá odvětví a plodiny a jejich komplexy spojovat ve výrobní typy zemědělských závodů.

Je nutno zdůraznit, že vědecké rozpracování soustavy strojů pro zemědělskou výrobu může být rovněž uskutečněno jedině v souladu s určeným výrobním typem zemědělského závodu.

Současně je třeba se dotknout otázky o takzvaném pozemkovém katastru. Nelze předpokládat, že ekonomický odhad jakosti různých půd může být učiněn na základě půdních map podle množství humusu, charakteristiky vodního režimu atd. V tak velké zemi, jako je SSSR, při ekonomickém odhadu půdy je nutno vzít zřetel na polohu pozemků, dopravní podmínky, možnost získat v místě levnou energii, zajištění pracovních sil, vybavení závodu základními prostředky atd. Ekonomický odhad pozemků se ve skutečnosti určuje výrobním typem zemědělského závodu, který je účelné organizovat na těchto pozemcích za daných konkrétních podmínek.

Je přirozené, že při stejných objektivních výrobních podmínkách mohou být nejlepší závody každého výrobního typu příkladem ostatním hospodářstvím téhož typu. Je důležité, že nejlepší závody zpravidla plně využívají potenciální možnosti racionálního spojování odvětví svého výrobního typu. Pro vypracování doporučení a normativů v otázkách specializace a spojování odvětví pro všechny závody daného výrobního typu je proto velmi cenné studium zkušeností nejlepších závodů, perspektivních plánů a jejich dalšího rozvoje. Srovnávací rozbor takového druhu dovoluje též odkrýt příčiny zaostávání jedněch závodů za druhými, i když mají stejné přírodní a ekonomické podmínky, a zdůvodnit lepší způsoby a metody řízení jednotlivých hospodářství jako celku.

Vědecká doporučení v otázkách specializace a spojování odvětví v závodech každého výrobního typu musí vycházet nejen ze společných úkolů rozvoje zemědělství, ale i z potřeby rozmístit v oblasti každé odvětví a plodinu v těch zemědělských pásmech a výrobních typech závodů, kde je možno dosáhnout nejvyšší produkce při nejmenších vlastních nákladech.

Úkol další specializace a koncentrace zemědělské výroby v kolchozech a okresech nabývá stále většího významu. Aby bylo možno správně řešit tento úkol při vypracovávání soustavy hospodaření, je třeba učinit srovnávací rozbor úrovně výnosů zemědělských plodin, užitkovosti hospodářských zvířat a vlastních nákladů nejdůležitějších zemědělských plodin a živočišných produktů různých zemědělských zón v oblasti a v různých výrobních typech závodů. Kromě toho je nutno učinit srovnávací rozbor vlastních nákladů stejné produkce při různých velikostech daného zemědělského odvětví v mezích hospodářství daného typu.

Na tomto základě a se zřetelem k ukazatelům nejlepších a zaostávajících závodů každého výrobního typu mohou být zdůvodněny vzorové normativy produkce různých odvětví na 100 ha zemědělské půdy různých výrobních typů dané oblasti.

U polního hospodářství, zelinářství a sadařství je nutno zdůvodnit nejúčelnější vzájemné vztahy a proporce nejdůležitějších zemědělských plodin po stránce agrotechnické a ekonomické. Nemenší význam mají doporučení nejúčelnějšího rozmístění jednotlivých plodin na půdách různých typů podle různých předplodin, nejlepších druhů plodin, agrotechniky a mechanizace jejich obdělávání současně s doporučením norem nákladů za práci, potahy, semena, hnojiva a soustavy zemědělských strojů (technologické

mapy podle základních plodin). Konečně v doporučení musí být zařazena i vědecky zdůvodněná schémata, navrženy osevní postupy (polní, zelinářské, krmivářské aj.) podle podmínek daného výrobního typu závodu.

Pro každé odvětví živočišné výroby je účelné vypracovat vzorové normativy struktury stáda, druhů a norem krmení a užitkovosti skotu, dále doporučení o zimním a letním chovu skotu, o zařízení budov a mechanizaci výrobních procesů, o zdůvodněných normách pracovních a materiálových nákladů na kus skotu, o potřebné ploše krmných plodin (přírodních i osévaných) a o její struktuře přepočtené na kus daného druhu skotu a rovněž i o typu zeleného pásu krmení.

Praxe ukázala, že při veliké různorodosti přírodních a ekonomických podmínek zemědělské výroby v naší zemi vykazuje racionální komplex opatření, nutných pro rozvoj jednotlivých výrobních odvětví a plodin, podstatné rozdíly. Avšak z toho nevyplývá, že v zemi je tolik racionálních soustav hospodaření jednotlivých zemědělských odvětví (např. chov skotu nebo pěstování zeleniny), kolik je výrobních zemědělských závodů. Racionálních zonálních soustav hospodaření určitého odvětví není již prakticky tam mnoho; skládají se obvykle z 10 až 15 typových komplexů, nepočítáme-li ovšem drobné detaily, které často bývají ve dvou sousedních kolchozech rozdílné.

Kromě typových doporučení pro jednotlivá odvětví je nutno vypracovat perspektivní plány pro jednotlivé typové závody, ve kterých je vzájemný soulad mezi všemi doporučovanými ukazateli jednotlivých odvětví závodu daného výrobního typu.

Základní obtíž při vědeckém rozpracování soustavy hospodaření v jednotlivých kolchozech a sovchozech záleží nejčastěji v nedostatečně vědecky zdůvodněných kritériích, aby bylo možno v závodě agronomicky a ekonomicky ocenit v úvahu přicházející spojování odvětví, osevní postupy, agronomická a zootechnická opatření, různé druhy krmení a výrobu krmiv, výši nákladů atd.

Zjištění výrobních typů zemědělských závodů v každé oblasti a vypracování racionálních soustav hospodaření se vztahem ke každému výrobnímu typu má nejen místní praktický, ale i velký vědecký význam. Dokonalé zevšeobecnění těchto materiálů a jejich ekonomický rozbor dovoluje vytvořit mapu rozmístění různých výrobních typů zemědělských závodů na území SSSR a skutečně perspektivní mapy rozmístění odvětví a plodin podle typů závodů. To umožní proniknout k podstatě intenzity zemědělské výroby různých pásem v zemi a k řešení tak důležitých otázek, jako je ekonomické ocenění půd, diferenciální renta, zonální ceny zemědělských produktů, normy zdanění různých typů zemědělských závodů atd.

Podepsáno k tisku 3. ledna 1962

SLOVNÍČEK ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMIKY

TRŽNÍ NEZEMĚDĚLSKÁ PRODUKCE

je realizovaná část hrubé nezemědělské produkce.

CELKOVÁ TRŽNÍ PRODUKCE

je realizovaná část celkové hrubé produkce.

VLASTNÍ TRŽNÍ ZEMĚDĚLSKÁ PRODUKCE

je realizovaná část vlastní zemědělské produkce.

VLASTNÍ TRŽNÍ NEZEMĚDĚLSKÁ PRODUKCE

je realizovaná část vlastní nezemědělské produkce.

CELKOVÁ VLASTNÍ TRŽNÍ PRODUKCE

je realizovaná část vlastní celkové produkce.

O ČEM PÍŠÍ EKONOMICKÉ ČASOPISY

Voprosy ekonomiki — Voronin A.: O spojení zemědělské a průmyslové výroby na vesnici — Těrentěv M.: Otázky dalšího rozvoje a upevnění struktury kolchozů — Sidorova M.: Vytváření a plánování fondů společenské spotřeby v kolchozech (č. 10).

Planovoje chozjajstvo — Suslov I.: Vztah mezi fondy akumulace a spotřeby v kolchozech (č. 10).

Vestnik statistiki — Gorelik V., Ševčik A.: Základní fondy v sovchozech (č. 10).

Děngi i kredit — Panes G.: Upevňovat chozrasčot (č. 9).

Učet i finansy — Lampkin I. A.: Rozvaha kolchozu a její rozbor (č. 10).

Buchgaltěrskij učet — Žerak M.: Klasifikace výrobních nákladů, normování a kalkulace vlastních nákladů produkce (č. 10).

Zeitschrift für Agrarökonomik — Thieme D.: Ke stavu odměňování práce v socialistických zemědělských závodech v NDR — Baum W.: Zjednodušený způsob plánování a výpočtu vlastních nákladů zemědělských podniků jako prostředek k prosazování zásady materiální zainteresovanosti (č. 5).

Staat und Recht — Lusche E.: K otázkám brigád a výrobních porad v zemědělských výrobních družstvech (č. 10).

Agricultural Situation — Bell R.: Srovnejme zemědělskou výrobu v USA a SSSR (č. 8).

Monthly Bulletin of Agricultural Economics and Statistics — Klayman M.: Indexy zemědělské výroby (č. 9).

Ekonomický časopis — Tomčáni J.: Zvýšiť úroveň plánovitosti družstevnej výroby — Šebek: Niektoré problémy kategórie národohospodárskej rentability výroby JRD (č. 6).

Finance a úvěr — Sedláček J.: K otázce oceňování meziproduktu ve státních statcích (č. 10).

Sborník VŠZ — Slovák M.: Některé otázky organizace a řízení dopravy v zemědělském podniku (č. 1—2).

NOVÉ EKONOMICKÉ KNIHY

Koťátko J. a kol.: Peněžní odměna v JZD. SNPL Praha, 1961.

Kolektiv: Organizace velkochovů drůbeže. SZN Praha, 1961.

Krotil V.: Náklady a kalkulace v zemědělských národních podnicích. SZN Praha, 1961.

Sedlák J.: Základy finančního hospodaření JZD, SZN Praha, 1961.

Publikace z oboru zemědělské ekonomiky v r. 1962

Co připravuje Státní zemědělské nakladatelství

A. I. Tulupnikov a kolektiv: Vědecky zdůvodněná soustava řízení zemědělské výroby.

S. G. Kolesněv: Organizace socialistických zemědělských závodů.

Hanuš Schimmerling: Peněžní odměna v JZD.

Zdeněk Poděbradský: Tabulky pro výpočet peněžních odměn v JZD.

Vladimír Kokolia: Skladní hospodářství a zásobování v JZD.

G. K. Rusakov a kolektiv: Vnitropodnikový chozrasčot v kolchozech.

František Žďárský: Účetní evidence JZD v praktických příkladech.

Fr. Crkva, Vl. Krotil, Mir. Zich: Ekonomická příručka pro pracovníky státních statků.

Jelínek, Starý, Hudeček: Účetní evidence socialistických zemědělských organizací, II. díl — Účetní evidence státních statků.

Friede, Dostál: Pracovně právní a mzdové předpisy na státních statcích.

Jaroslav Suchánek: Práva a povinnosti členů JZD.

František Lom: Otázky intenzity zemědělské výroby.

Co připravuje nakladatelství Československé akademie věd

Nikl: K hodnotovým vztahům mezi státem a zemědělskými závody.

Kyprová: Tendence vývoje pracovních sil v zemědělství při přechodu od kapitalismu k socialismu ČSSR.

Sborník ČSAZV - Zemědělská ekonomika. Vydává z pověření Československé akademie zemědělských věd Ústav vědeckotechnických informací. Sborník uveřejňuje studie, rozbory a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. — Vychází měsíčně. — Celoroční předplatné 120 Kčs. — Redakce: Praha 2 - Vinohrady, Slezská 7, telefon 544-51, 575-41. — Rozšiřuje Poštovní novinová služba, objednávky a předplatné přijímá Poštovní novinový úřad, ústřední administrace PNS, třída Obránců míru 2, Brno. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje Poštovní novinový úřad — vývoz tisku, Štěpánská 27, Praha 1. — Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2. A-02*11780

ČSAZV

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

bude v roce 1962 vydávat tyto časopisy:

VĚSTNÍK ČSAZV
vychází měsíčně, 56 stran, roční předplatné Kčs 96,—

SOCIALISTICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ
vychází měsíčně, 96 stran, roční předplatné Kčs 42,—

SBORNÍK — ROSTLINNÁ VÝROBA
vychází měsíčně, 144 stran, roční předplatné Kčs 216,—

SBORNÍK — ŽIVOČIŠNÁ VÝROBA
vychází měsíčně, 80 stran, roční předplatné Kčs 120,—

SBORNÍK — ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA
(s přílohou Statistické přehledy a Slovníčkem zemědělské ekonomiky)
vychází měsíčně, 88 stran, roční předplatné Kčs 120,—

SBORNÍK — ZEMĚDĚLSKÁ TECHNIKA
vychází šestkrát ročně, 80 stran, roční předplatné Kčs 60,—

SBORNÍK — VETERINÁRNÍ MEDICÍNA
vychází měsíčně, 80 stran, roční předplatné Kčs 120,—

SBORNÍK — LESNICTVÍ
vychází měsíčně, 96 stran, roční předplatné Kčs 144,—

PŘEHLED ZEMĚDĚLSKÉ LITERATURY
vychází měsíčně, 144 stran, roční předplatné Kčs 240,—

PŘEHLED LESNICKÉ A MYSLIVECKÉ LITERATURY
vychází měsíčně, 32 stran, roční předplatné Kčs 60,—

ZA SOCIALISTIČESKUJU SELSKOCHOZJAJSTVENNUJU NAUKU
vychází šestkrát ročně, 122 stran, roční předplatné Kčs 60,—

Časopisy si mohou zájemci objednat v

Ústavu vědeckotechnických informací ČSAZV - vydavatelství

Praha 2 — Vinohrady, Slezská 7

a u Poštovního novinového úřadu, Brno, tř. Obránců míru 2

STATISTICKÉ PŘEHLEDY
o československém a zahraničním zemědělství
ČÍSLO 1
1962
PŘÍLOHA SBORNÍKU ČSAZV – ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Zemědělství ČSSR v mezinárodním srovnání

HLAVNÍ KULTURY

Stát	Rok	Rozloha	Zemědělská půda		Lesy	Orná půda*)		Louky a pastviny v tisících ha
		tisíce ha		% z celk. rozlohy	tisíce ha		% z půdy zemědělské	
ČSSR	1959	12 787	7 362	58	4 359	5 438	74	1 924
Polsko	1959	31 173	20 403	65	7 583	16 223	80	4 180
Maďarsko	1959	9 302	7 186	77	1 277	5 751	80	1 435
Rumunsko	1959	23 750	14 546	61	6 405	10 328	71	4 218
Bulharsko	1959	11 093	5 630	51	3 627	4 630	82	1 000
NDR	1958	10 799	6 448	60	2 935	5 151	80	1 297
NSR	1959	24 692	14 332	58	7 103	8 640	60	5 692
Norsko	1959	32 392	1 030	3	7 030	839	81	191
Švédsko	1958	44 966	4 350[2])	10[2])	22 505[1])	3 666	84	684[2])
Finsko	1959	33 701	2 911	9	21 874[3])	2 633	90	278
Spojené království	1959	24 402	19 907	82	1 681	7 187	36	12 720
Irsko	1959	7 028	4 715	67	159	1 376	29	3 339
Dánsko	1959	4 304	3 142	73	438[3])	2 777	88	365
Nizozemsko	1959	3 245	2 310	71	268	1 035	45	1 275
Belgie	1959	3 051	1 734	57	591[2])	963	56	771
Francie	1959	55 121	34 633	63	11 582	21 511	62	13 122
Lucembursko	1959	259	138	53	86	76	55	62
Švýcarsko	1959	4 129	2 172	53	981	445	20	1 727
Rakousko	1959	8 385	4 052	48	3 142	1 755	43	2 297
Jugoslávie	1959	25 580	14 955	58	8 831	8 345	56	6 610
Albánie	1943	2 875	1 203	42	1 130	353	29	850
Řecko	1959	13 092	8 871	68	2 454	3 686	42	5 185
Itálie	1959	30 123	20 965	69	5 812	15 851	76	5 114
Španělsko	1959	50 502	22 185	44	23 959	20 903	94	1 282
Portugalsko	1959	8 883	4 130	46	2 500	.	.	.
Evropa bez SSSR	.	493 000	232 000	47	148 000	154 000	66	78 000
SSSR	1956	2240 300	591 055	26	880 317	221 366	37	369 689
Čína	1954	976 101	287 350	29	76 600	109 354	38	177 996
Indie	1957	328 888	171 852	52	51 030	159 662	93	12 190
Japonsko	1959	36 966	6 404[1])	17[1])	24 998	6 072	.	.
Kanada	1956	997 438	62 476	6	417 674	40 600	65	21 876
USA	1954	782 798	444 236	57	259 363	188 309	42	255 927
Brazílie	1957	851 384	126 728	15	517 936	19 095	15	107 633
Argentina	1957	277 841	143 151	52	99 400	30 000	21	113 151
Austrálie	1958	770 416	459 474	60	39 821	27 028	6	432 446
Svět celkem		13529 000	3975 000	29	4069 000	1405 000	35	2570 000

Poznámka: [1]) data z roku 1956. [2]) data z roku 1957. [3]) data z roku 1958.
*) včetně chmelnic, vinic a sadů s podkulturou.

ZEMĚDĚLSKÉ STROJE A PLOCHY OSEVU HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH PLODIN

Stát	Traktory	Obilní kombajny	Výměra v ha: zeměd. půdy připadající průměrně na 1 traktor	Výměra v ha: obilovin připadající průměrně na 1 kombajn	Plochy osevu v roce 1960: obilovin celkem	pšenice	brambor	cukrovky
	1959				tisíce ha			
Č S S R	74 279[1])	5 675	99[1])	439	2 494	652	569	242
Polsko	57 722	3 300	353	2733	9 018	1 435	2788	376
Maďarsko	32 111	2 324[7])	224	1541[7])	3 582	1 116	230	122
Rumunsko	36 529	12 385	398	589	7 289	2 988	296	201
Bulharsko	34 446[1])	5 624	163[1])	478	2 686	1 392	37	77
N D R	47 589	4 755	135	469	2 232	435	771	225
N S R	778 003	36 000	18	125	4 504	1 331	1043	287
Norsko	45 283	4 678	23	46	216	9	55	.
Švédsko	150 100	21 700	29	58	1 265	315	119	51
Finsko	83 000	3 600[7])	35	260[7])	936	139	85	15
Spojené království	433 870[7])	51 730	46[7])	55	2 843	781	330	174
Irsko	39 000	4 110	121	106	437	114	105	28
Dánsko	96 407	6 386	33	182	1 165	88	87	55
Nizozemsko	64 200	1 906[5])	36	242[5])	462	120	136	93
Belgie	37 189[7])	1 881[7])	47[7])	280[7])	527	208	85	64
Francie	626 500	43 300	55	208	9 004	4 439	975	354
Lucembursko	5 951	336	23	179	60	32	6	.
Švýcarsko	41 172[7])	151[7])	53[7])	1086[7])	164	111	55	6
Rakousko	112 820[2])	7 500	38	117	875	268	171	52
Jugoslávie	31 700	2 500	472	2275	5 688	2 134	291	81
Albánie[7])	1 832	216	657	1412	305	105	3	.
Řecko	19 571	1 635	453	1062	1 737	1 163	42	.
Itálie	225 224	3 649	93	1835	6 695	4 665	386	287
Španělsko	43 929	3 321	505	2235	7 422	4 379	400	144
Portugalsko	7 894	334	523	6192	2 068	847	88	2[7])
Evropa bez SSSR	318 200	230 000	73	336	77 382	29 350	9180	2935
S S S R	1036 000	491 600	571	235	115 602	62 997	9540	2754
Čína	45 330[1])	657[3])	6339[1])	.	.	26 640[7])	.	30[7])
Indie	20 980[7])	.	8191[7])	.	88 236	12 602	353	.
Japonsko	650[7])	.	9852[7])	.	4 970	601	200	40
Kanada	399 686[5])	136 927[4])	156[5])	129[4])	17 705	9 334	123	37
U S A	4770 000	1065 000	93	76	80 856	21 458	562	366
Brazílie	56 803	6 777[6])	2231	1492[6])	10 108	1 256	188	.
Argentina	90 400	34 191[3])	1584	298[3])	10 188	4 378	215	.
Austrálie	232 819[7])	64 714[4])	1974[7])	113[4])	7 309	4 856	45	.
Svět celkem	10590 000	.	375	.	659 000	204 700	24800	6550

Poznámka: [1]) v přepočtu na 15 HP tažné síly
[2]) v tom asi 5000 traktorů mimo zemědělství
[3]) data z roku 1955
[4]) data z roku 1956
[5]) data z roku 1957
[6]) data z roku 1950
[7]) data z roku 1958

STRUKTURA OSEVU HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH PLODIN
v roce 1960

Stát	Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Kukuřice	Obiloviny úhrnem	Brambory	Cukrovka
	v % z celkové výměry orné půdy							
ČSSR	12	8	13	9	4	46	10	4
Polsko	9	32	4	10	1	56	17	2
Maďarsko	19	6	9	3	24	62	4	2
Rumunsko	29	1	3	3	34	71	3	2
Bulharsko	30	2	6	4	16	58	1	2
NDR	8	20	7	8	0	43	15	4
NSR	15	16	11	9	1	52	12	3
Norsko	1	0	17	8	—	26	7	—
Švédsko	8	3	9	15	—	35	3	1
Finsko	5	4	9	18	—	36	3	1
Spojené království	11	0	17	11	—	40	5	2
Irsko	8	0	10	14	—	32	8	2
Dánsko	3	4	27	7	—	42	3	2
Nizozemsko	12	14	7	12	0	45	13	9
Belgie	22	7	11	15	0	55	9	7
Francie	21	2	9	7	3	42	5	2
Lucembursko	42	5	9	22	—	79	8	.
Švýcarsko	25	3	5	3	0	37	12	1
Rakousko	15	12	10	9	3	50	10	3
Jugoslávie	25	3	5	4	31	68	3	1
Albánie[2])	30	3	2	6	45	86	1	.
Řecko	32	1	5	3	6	47	1	.
Itálie	29	0	1	3	8	42	2	2
Španělsko	21	3	7	3	2	36	2	1
Portugalsko	22	7	4	8	12	53	2	0
Evropa bez SSSR	19	7	7	7	8	50	6	2
SSSR	28	8	4	6	4	52	4	1
Čína	24	—	.	.	30[1])	.	.	0
Indie	7	—	2	—	3	55	0	.
Japonsko	10	0	15	1	1	82	3	1
Kanada	23	1	8	11	0	44	0	0
USA	11	0	3	6	18	43	0	0
Brazílie	7	0	0	0	32	53	1	.
Argentina	15	4	3	3	8	34	1	.
Austrálie	18	0	4	4	0	27	0	.
Svět celkem	15	2	4	3	8	47	2	0

Poznámka: [1]) — rýže

[2]) — data z r. 1959.

SKLIZEŇ HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH PLODIN
v roce 1960

Stát	Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Kukuřice	Brambory	Cukrovka	Chmel
	v tisících tun							
ČSSR	1 503	895	1 745	1 020	572	5 093	8 368	5,9
Polsko	2 484	8 113	1 043	2 483	19	35 700	5 975	1,7
Maďarsko	1 909	443	1 093	256	3 558	2 366	2 679	—
Rumunsko	4 000	128	449	315	5 680	2 931	3 446	—
Bulharsko	2 426	107	560	244	1 506	421	889	—
NDR	1 371	2 133	1 039	966	4	12 436	5 625	1,0
NSR	4 495	3 867	2 834	2 020	13	22 557	8 622	18,0
Norsko	20	2	304	118	—	1 071	.	—
Švédsko	836	211	664	787	—	1 411	1 733	—
Finsko	243	162	332	696	—	1 079	257	—
Spojené království	2 830	13	4 080	2 222	—	6 929	5 598	11,2
Irsko	370	2	459	483	—	2 634	942	—
Dánsko	364	289	2 338	568	—	1 731	1 483	—
Nizozemsko	494	386	268	319	1	3 142	3 200	—
Belgie	813	195	399	428	2	1 466	1 500	1,5
Francie	11 544	470	4 931	2 815	1 825	13 264	7 000	2,4
Lucembursko	50	9	18	45	—	159	.	—
Švýcarsko	366	38	70	43	3	1 540	260	—
Rakousko	589	417	405	312	146	2 946	1 927	—
Jugoslávie	4 134	265	575	404	6 670	2 760	2 420	4,0
Albánie[2])	101	9	7	13	160	16	.	—
Řecko	1 770	29	217	139	280	484	.	—
Itálie	8 466	105	279	541	3 880	3 954	11 096	—
Španělsko	4 644	533	2 092	524	959	4 588	3 919	1,5
Portugalsko	623	175	66	89	479	860	49[2])	—
Evropa bez SSSR	56 640	19 090	26 000	17 800	25 750	133 000	73 760	47,4
SSSR	69 101	16 900	10 150	13 463	12 020	86 561	43 942	—
Čína	28 950	—	.	.	113 700[1])	.	3 683[2])	—
Indie	9 929	—	2 715	—	3 673	2 356[2])	.	—
Japonsko	1 459	2	2 308	173	104	3 252	1 074	1,3
Kanada	11 254	207	4 911	6 445	788	1 697	1 124	0,7
USA	30 704	546	9 148	15 589	110 778	11 035	15 436	24,3
Brazílie	792	20	36	16	7 747	1 025	.	—
Argentina	5 837	1 060	1 116	983	4 108	1 860	.	0,2
Austrálie	5 391	.	746	728	175	539	.	1,4
Svět celkem	252 900	38 600	84 400	58 500	219 600	276 000	143 700	76,0

Poznámka: [1]) — rýže
[2]) — data z roku 1959.

HEKTAROVÉ VÝNOSY HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH PLODIN

Stát	Pšenice		Ječmen		Brambory		Cukrovka	
	v q po 1 ha							
	1959	1960	1959	1960	1959	1960	1959	1960
ČSSR	22,9	23,3	21,9	24,8	109	90	206	346
Polsko	15,7	17,3	16,9	16,2	126	128	235	159
Maďarsko	12,5	17,1	13,7	20,2	108	103	190	220
Rumunsko	9,8	13,4	10,5	15,5	97	99	122	156[2])
Bulharsko	16,2	17,4	17,1	15,2	68	103	146	115
NDR	31,0	31,5	27,6	29,4	150	161	313	295[2])
NSR	28,3	33,8	27,5	29,9	214	216	417	300
Norsko	21,0	21,5	23,4	21,6	225	194	.	.
Švédsko	21,2	26,5	22,5	20,9	123	119	346	340
Finsko	16,1	17,4	18,2	14,2	160	127	181	171
Spojené království	30,8	36,2	28,9	33,0	170	210	328	322
Irsko	20,6	32,5	25,0	34,0	168	250	235	336
Dánsko	35,6	41,3	34,5	31,1	188	199	348	357[2])
Nizozemsko	36,2	41,0	38,5	37,1	276	231	494	417[2])
Belgie	35,3	39,0	33,5	36,3	242	172	429	234
Francie	20,8	26,0	21,8	24,8	140	136	350	339[2])
Lucembursko	23,0	15,2	26,0	27,0	161	279	.	.
Švýcarsko	32,3	33,0	29,5	28,7	286	282	470	408[2])
Rakousko	20,9	22,0	19,4	22,6	199	172	393	371
Jugoslávie	12,3	19,4	12,1	15,2	95	95	202	300
Albánie	9,6	11,5[2])	8,5	10,4[2])	62[1])	87[2])	.	.
Řecko	16,1	15,2	13,7	11,7	119	116	.	.
Itálie	20,3	18,1	13,2	12,6	95	102	300	387
Španělsko	10,4	10,6	11,8	14,4	115	115	241	275
Portugalsko	9,7	7,4	6,7	4,8	129	97	.	.
Evropa bez SSSR	17,1	19,3	20,5	23,0	144	145	306	251
SSSR	11,5	11,0	13,4	10,5	91	91	160[1])	160[2])
Čína	10,9	8,6[2])	.	.	70	81	.	.
Indie	6,6	7,9	7,4	8,1	71[1])	62[2])	.	.
Japonsko	21,2	23,6	22,8	25,8	166	163	253	268
Kanada	12,0	12,1	13,8	14,6	144	138	297	304
USA	18,4	14,3	17,1	15,0	203	196	382	422
Brazílie	4,1	6,3	7,8	10,4	53	55	.	.
Argentina	12,8	13,3	11,7	12,3	74	86	.	.
Austrálie	13,9	11,1	14,8	7,7	138	120	.	.
Svět celkem	12,4	12,2	13,9	13,9	110	111	264	219

Poznámka: [1]) — data z roku 1957

[2]) — data z roku 1958

POČET A INTENZITA CHOVU HOSPODÁŘSKÉHO ZVÍŘECTVA

v roce 1959

Stát	Koně		Skot		Prasata		Ovce	
	tisíce kusů	na 100 ha zem. půdy	tisíce kusů	na 100 ha zem. půdy	tisíce kusů	na 100 ha zem. půdy	tisíce kusů	na 100 ha zem. půdy
ČSSR	456	6	4 183	57	5 283	72	817	11
Polsko	2 839	14	8 353	41	11 209	55	3 778	19
Maďarsko	717	10	2 004	28	6 225	87	2 155	30
Rumunsko	1 223	8	4 394	30	4 008	28	10 662	73
Bulharsko	382	7	1 356	24	2 052	36	8 619	153
NDR	607	9	4 145	64	7 504	116	2 111	33
NSR	913	6	12 127	85	14 734	103	1 113	8
Norsko	117	11	1 104	107	475	46	1 806	175
Švédsko	229	5	2 580	59	2 160	50	146	3
Finsko	254	9	1 949	67	467	16	378	13
Spojené království	189[1])	1	11 291	57	5 984	30	27 612	139
Irsko	234	5	4 684	99	852	18	4 412	94
Dánsko	212	7	3 379	108	6 074	193	42	1
Nizozemsko	196	8	3 396	147	2 590	112	523	23
Belgie	170	10	2 630	152	1 447	83	198	11
Francie	1 903	5	18 466	53	8 469	24	8 749	25
Lucembursko	7	5	141	102	97	70	2	1
Švýcarsko	103	5	1 687	78	1 226	56	206	9
Rakousko	180	4	2 279	56	2 838	70	194	5
Jugoslávie	1 274	9	5 038	34	5 656	38	11 247	75
Albánie	49	4	423	35	109	9	1 662	138
Řecko	331	4	1 028	12	631	7	9 255	104
Itálie	447	2	9 062	43	3 845	18	8 393	40
Španělsko	705[1])	3	4 356[1])	20	5 980[2])	27	25 488[1])	115
Portugalsko	68[1])	2	895[1])	22	1 419[2])	34	3 593[1])	87
Evropa bez SSSR	13 900	6	111 200	48	101 500	44	133 600	58
SSSR	11 500	2	70 842	12	48 680	8	129 869	22
Čína	7 800	3	45 900	16	160 000	56	61 000	21
Indie	1 483[2])	1	158 651[2])	92	4 932[2])	3	39 246[2])	23
Japonsko	728	11	3 116	49	2 244	35	864	13
Kanada	617	1	10 120	16	6 882	11	1 159	2
USA	2 168	0	96 650	22	56 924	13	32 945	7
Brazílie	8 185	6	71 420	56	45 262	36	19 921	16
Argentina	4 506	3	40 000	28	3 470	2	47 700	33
Austrálie	671	0	16 257	4	1 288	0	152 685	33
Svět celkem	70 200	2	889 500	22	485 500	12	967 100	24

Poznámka: [1]) — data z roku 1958

[2]) — data z roku 1956

ŽIVOČIŠNÁ VÝROBA

v roce 1959

Stát	Výroba				Výroba na 1 ha zem. půdy			Průměrná roční dojivost 1 krávy v kg
	masa	mléka	vajec mil. ks	vlny tis. q	masa	mléka	vajec ks	
	tisíc tun				kg			
Č S S R	550	4 021	2 135	29	75	546	290	1820
Polsko	1 515	12 318	5 127	92	74	604	251	2040
Maďarsko	235[2])	1 989	1 850	80	33[2])	277	257	2230
Rumunsko	.	2 371[1])	2 002[1])	210	.	163[1])	138[1])	820[1])
Bulharsko	.	1 030	938	193	.	183	167	1290
N D R[1])	937	6 003	3 027	85	145	931	469	2680
N S R	2 321	18 760	7 262	44	162	1309	507	3300
Norsko	116	1 766	490[1])	38[1])	113	1715	476[1])	2630
Švédsko	385	3 860	1 584	3	89	887	364	2850
Finsko	131	3 323	734[1])	4	45	1142	252[1])	2870
Spojené království	1 682	11 092	12 816	567	84	557	644	2830
Irsko	312	2 663	755	104	66	565	160	2780
Dánsko	856	5 426	2 673	1	272	1727	851	3740
Nizozemsko	482[1])	6 411	5 825	12	209[1])	2775	2522	4150
Belgie	426	3 747	2 970	6	246	2161	1713	3710
Francie	2 673	20 600	8 500	267	77	595	245	2255[1])
Lucembursko	19	185	44	.	138	1341	319	3300
Švýcarsko	218	2 996	525[1])	4	100	1379	242[1])	3240
Rakousko	375	2 859	1 133	5	93	706	280	2430
Jugoslávie	451	2 540	1 527	143	30	170	102	1160
Albánie[1])	.	13	.	31	.	11	.	.
Řecko	103	915[1])	962	114	12	103[1])	108	800
Itálie	778	7 823	6 036	126	37	373	288	1560
Španělsko	483	3 166	3 300	380	22	143	149	1650[1])
Portugalsko	96	279	420	108	23	68	102	1440
Evropa bez SSSR	15 090	126 900	72 700	2680	65	547	313	.
S S S R	7 922	61 742	24 500	3520	13	104	41	1820
Turecko	144[3])	4 416	1 304	464	3[3])	82	24	402[1])
Indie[1])	.	19 718	1 233	256	.	115	7	220
Japonsko	334[2])	1 715	8 150	31[1])	52[2])	268	1273	3640[1])
Kanada	1 229	8 260	5 567	38	20	132	89	2490[1])
U S A	12 390	56 425	65 520	1433	28	127	147	2920
Brazílie	2 011[1])	4 407[1])	5 964	304	16[1])	35[1])	47	.
Argentina	2 266	4 481	3 240	1920	16	31	23	.
Austrálie	1 456	6 421	2 256	7660	3	14	5	1930
Svět celkem	60 600	335 600	228 800	25 510	15	84	58	.

Poznámka: [1]) — data z roku 1958
[2]) — tržní
[3]) — prohlížené.

PRODUKCE ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ A VÝMĚRA ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY PŘIPADAJÍCÍ NA 1 OBYVATELE

Stát	Obiloviny celkem	Pšenice	Brambory	Cukrovka	Maso	Mléko	Vejce	Výměra zemědělské půdy připadající na 1 obyvatele
	kg						ks	ar
ČSSR	423	111	375	617	41	296	157	54
Polsko	485	85	1220	204	52	421	175	70
Maďarsko	735	191	237	269	24[1])	199	185	72
Rumunsko	583	219	161	189	.	130	110	80
Bulharsko	627	311	54	114	.	132	120	72
NDR	319	79	719	325	54	347	175	37
NSR	251	85	427	163	44	355	138	27
Norsko	126	6	301	.	33	496	138	29
Švédsko	335	112	189	232	52	518	213	58
Finsko	325	55	244	58	30	753	166	66
Spojené království	176	54	133	108	32	213	247	38
Irsko	462	130	926	331	110	936	265	166
Dánsko	783	80	381	326	188	1193	588	69
Nizozemsko	129	44	277	282	42	565	513	20
Belgie	202	89	161	165	47	412	326	19
Francie	483	257	295	156	59	458	189	77
Lucembursko	377	154	491	.	59	571	136	43
Švýcarsko	99	70	294	50	42	572	100	41
Rakousko	265	84	418	273	53	406	161	57
Jugoslávie	662	224	150	131	24	138	83	81
Albánie	190	65	10	.	.	8	.	77
Řecko	303	214	59	.	12	111	116	107
Itálie	285	173	81	226	16	159	123	43
Španělsko	306	155	153	131	16	106	110	74
Portugalsko	176	69	95	5	11	31	46	46
Evropa bez SSSR	349	134	316	175	36	301	173	55
SSSR	580	325	408	207	37	291	115	278
Turecko	507	297	56	129	5[2])	164	49	201
Indie	190	25	6	.	.	49	3	43
Japonsko	213	16	35	12	4[1])	18	88	7
Kanada	1353	645	97	64	70	474	319	358
USA	1035	173	62	87	70	318	369	250
Brazílie	202	12	16	.	31	69	93	197
Argentina	662	283	90	.	110	217	157	694
Austrálie	717	520	52	.	141	620	218	4435
Svět celkem	333	86	94	49	21	114	78	135

Poznámka: [1]) — tržní
[2]) — prohlížené.

Prameny k dnešní příloze:

Statistická ročenka ČSSR 1960 (SÚS)
Statistická ročenka 1960 (MZLVH)
Výkaznictví zemědělských závodů
Statistická ročenka FAO 1960 a 1958 (FAO - OSN - Řím)